

ДРЖАВНА
РЕВИЗОРСКА
ИНСТИТУЦИЈА

ИЗВЕШТАЈ
О РЕВИЗИЈИ СВРСИСХОДНОСТИ ПОСЛОВАЊА
Превенција и сузбијање
вршњачког насиља у школама

Број: 400-390/2022-03/24
Београд, 19. децембар 2022. године

У циљу даљег унапређења заштите ученика од вршњачког насиља, потребно је да програми заштите од насиља које школе доносе буду базирани на анализи стања и процени успешности предузетих мера и активности у овој области

Вршњачко насиље је сваки облик насиља који има везе са социјалним животом ученика у школи и може оставити психичке и физичке последице на одрастање сваког појединца. Иако је оно последица утицаја друштвеног окружења, у коме је у великој мери присутно породично и медијско насиље, одговорност за решавање овог проблема углавном је препуштена школама. Школе су дужне да делују превентивно и да интервенишу увек када постоји сумња или сазнање да ученик трпи насиље.

Законска регулатива у овој области је посебно уређена, прописује јасне процедуре и кораке у превенцији и реаговању на насиље. Свака школа, на основу општих смерница, треба да планира превентивне и интервентне мере и активности у овој области и прати ефекте њихове реализације, ради дефинисања даље политике заштите ученика од насиља.

Спроведена ревизија, у четири школе, показала је да су програми заштите ученика од насиља у овим школама више формални него што одражавају специфичности саме школе, а да годишње извештавање о превенцији и сузбијању вршњачког насиља не пружа информације о ефектима спроведених мера и активности. Ове школе нису у свим евидентираним случајевима вршњачког насиља процениле ниво насиља и сачиниле оперативне планове заштите за све учеснике насиља, а ефекте предузетих мера и активности предложених у сачињеним оперативним плановима заштите за ученике, у већини случајева нису документовале. Ризик наведеног је отежано планирање унапређења мера и активности у области заштите од вршњачког насиља и сагледавање потреба за пружањем додатне подршке ученицима.

Иако Министарство просвете пружа оперативну и стручну подршку школама у којима врши стручно-педагошки надзор и спољашње вредновање квалитета њиховог рада, изостанком указивања на квалитет извештавања о остваривању програма заштите од насиља свим школама и примере добре праксе у спровођењу овог програма, пропушта се прилика да и на овај начин Министарство просвете пружи практичну помоћ школама да унапреде функционисање заштите ученика од вршњачког насиља.

Препоруке

Државна ревизорска институција је, између осталог, дала и следеће препоруке:

Школама – субјектима ревизије да приликом доношења годишњег програма заштите од насиља конкретизују активности на превенцији и интервенцији уз уважавање специфичности школе и да прецизирају механизме за праћење и вредновање реализације тих активности, као и да прате и документују ефекте предузетих мера и активности предвиђених оперативним плановима заштите, у циљу утврђивања њихове делотворности;

Министарству просвете да упути смернице школама за израду извештаја о остваривању програма заштите од насиља како би ови извештаји могли да пруже конкретније информације о квалитету реализације ових програма и да утврди листу школа које су својим активностима постале примери добре праксе у спровођењу програма заштите од насиља, у циљу пружања помоћи школама у области превенције и заштите од вршњачког насиља.

Садржај

Скраћенице и термини	4
I Резиме и препоруке	5
II Увод	11
1. Проблем	11
2. Циљ ревизије	12
3. Ревизијска питања	12
4. Обим и ограничења ревизије	13
5. Методологија у поступку рада	14
III Опис предмета ревизије	15
1. Законодавни и институционални оквир	15
2. Опште информације	20
IV Закључци	25
ЗАКЉУЧАК 1: Без програма заштите од насиља који су прилагођени специфичностима школе и без праћења ефеката реализације овог програма отежано је планирање унапређења мера и активности у области заштите од вршњачког насиља	26
Налаз 1.1: Програми заштите ученика од насиља више су формални него што су прилагођени специфичностима школа – субјеката ревизије	28
Налаз 1.2: Школе – субјекти ревизије кроз годишње извештавање о превенцији и сузбијању вршњачког насиља не пружају информације о ефектима спроведених мера и активности	35
ЗАКЉУЧАК 2: Непостојање оперативних планова заштите и документованог праћења ефеката предузетих мера и активности отежава сагледавање потребе за пружањем додатне подршке ученицима	41
Налаз 2.1: Школе – субјекти ревизије нису у свим евидентираним случајевима вршњачког насиља процениле ниво насиља и сачиниле оперативне планове заштите за све учеснике насиља	43
Налаз 2.2: Школе – субјекти ревизије у већини случајева нису документовале ефекте предузетих мера и активности предложених оперативним плановима заштите за ученике	51
ЗАКЉУЧАК 3: Изостанком указивања на квалитет извештавања о остваривању програма заштите од насиља свим школама и примере добре праксе у спровођењу овог програма, пропушта се прилика да и на овај начин Министарство просвете пружи практичну помоћ школама да унапреде функционисање система заштите ученика од вршњачког насиља	54
Налаз 3.1: Министарство просвете не пружа свим школама повратну информацију о квалитету извештаја о остваривању програма заштите од насиља	55
Налаз 3.2: Министарство просвете није утврдило Листу школа које су својим активностима постале примери добре праксе у спровођењу програма заштите од насиља	58
V Захтев за доставу одазивног извештаја	61
VI Накнадни догађаји	63
Прилози	64
Прилог 1 – Методологија избора школа – субјеката ревизије	64
Прилог 2 – Специфични циљеви у превенцији и интервенцији	76
Прилог 3 – Стандарди и индикатори квалитета рада школе у области квалитета Етос	77
Прилог 4 – Преглед школа за које су сачињени извештаји о стручно-педагошком надзору и пруженој стручној помоћи школама	79

Скраћенице и термини

У прегледу су дате скраћенице и термини који су коришћени у извештају:

Пун назив	Скраћеница
Министарство просвете, науке и технолошког развоја	Министарство просвете
Основна школа „Михаило Петровић Алас“, Београд	ОШ М. П. Алас
Основна школа „Свети Сава“, Горњи Милановац	ОШ Свети Сава
Медицинска школа, Београд	Медицинска школа
Економска школа, Чачак	Економска школа
Програм заштите од насиља, злостављања и занемаривања	Програм заштите од насиља
Тим за заштиту од дискриминације, насиља, злостављања и занемаривања	Тим за заштиту од насиља
Правилник о протоколу поступања у установи у одговору на насиље, злостављање и занемаривање	Протокол поступања у одговору на насиље

Термин	Опис
школе	Установе образовања и васпитања – основне школе и средње школе (гимназије и стручне школе) у јавној својини

I Резиме и препоруке

Државна ревизорска институција спровела је ревизију сврсисходности пословања „Превенција и сузбијање вршњачког насиља у школама”.

Вршњачко насиље је сваки облик насиља који има везе са социјалним животом ученика у школи и може оставити психичке и физичке последице на одрастање сваког појединца. На то да је насиље у школама постало видљивије, указује информација Министарства просвете да је све већи број пријава вршњачког насиља.

Иако је насиље међу младима последица утицаја друштвеног окружења, у коме је у великој мери присутно породично и медијско насиље, одговорност за решавање овог проблема углавном је препуштена школама. Школе су дужне да делују превентивно и да интервенишу увек када постоји сумња или сазнање да ученик трпи насиље. Правовремено информисање и благовремена реакција од кључног су значаја у заштити ученика од вршњачког насиља.

Након спроведене ревизије сврсисходности пословања утврдили смо да:

У циљу даљег унапређења заштите ученика од вршњачког насиља, потребно је да програми заштите од насиља које школе доносе буду базирани на анализи стања и процени успешности предузетих мера и активности у овој области

Наведено заснивамо на налазима и закључцима који су изложени у наставку текста.

ЗАКЉУЧАК 1: Без програма заштите од насиља који су прилагођени специфичностима школе и без праћења ефеката реализације овог програма отежано је планирање унапређења мера и активности у области заштите од вршњачког насиља

Налаз 1.1: Програм заштите од насиља треба да се утврди на основу анализе стања безбедности, присутности различитих облика и интензитета насиља, специфичности школе и резултата самовредновања и вредновања квалитета рада школе, у складу са Протоколом поступања у одговору на насиље. Овај програм треба да буде конкретан, јасан, са дефинисаним улогама, одговорностима и задужењима (ко, када и како поступа, шта ради). Програм треба да садржи, између осталог, начине реаговања на насиље, облике и садржаје рада са ученицима који трпе, чине или су сведоци насиља, садржаје и начине за појачан васпитни рад са ученицима, као и начине праћења, вредновања и извештавања о остваривању и ефектима програма заштите од насиља.

Увидом у програме заштите од насиља у посматраним школама утврдили смо да је у ОШ Свети Сава и Медицинској школи садржина ових програма преузета из Приручника за примену посебног протокола за заштиту деце и ученика од насиља, злостављања и занемаривања у образовно-васпитним установама и није прилагођена специфичностима школе, у Економској школи садржина програма је иста за сваку посматрану годину, док у ОШ М. П. Алас има мањих измена у програмима који су донети за посматране године. Поред тога, ни у једној школи у овим програмима нису видљиви начини реаговања на насиље, облици и садржаји рада са ученицима који трпе, чине или су сведоци насиља, садржаји и начини за појачан васпитни рад са ученицима, као ни начини праћења, вредновања и извештавања о остваривању и ефектима ових програма.

Школе – субјекти ревизије навеле су да детаљнија разрада програма заштите од насиља није вршена због тога што се превентивне активности које припадају садржини овог

програма прожимају кроз програме рада стручних актива, одељењских већа или планове рада Тима за заштиту од насиља, док се начини реаговања на насиље, облици и садржаји рада са ученицима договарају кроз усмену комуникацију чланова школског колектива. Такође, као разлог наводе да су преоптерећени бројним административним обавезама чије би испуњење ограничило време које је неопходно посветити ученицима у образовно-васпитном раду. Као додатни разлог, Економска школа истакла је да није увидела потребу за детаљнијом разрадом програма имајући у виду да актери школског живота ову школу перцепирају као безбедну средину.

Овакво стање указује на ризик од тога да је садржина програма заштите од насиља углавном формална и да у довољној мери не доприноси развијању активности и мера на заштити ученика од вршњачког насиља.

Налаз 1.2: Школе Министарству просвете, односно надлежној школској управи, треба да подносе Извештај о остваривању програма заштите од насиља као саставни део годишњег извештаја о раду, у складу са Протоколом поступања у одговору на насиље. Овај извештај треба да садржи, нарочито: анализу ефеката превентивних мера и активности и резултате самовредновања у овој области, број и врсту случајева насиља, предузете интервентне мере и активности, као и њихове ефекте.

У ревизији смо утврдили да од четири посматране школе само Економска школа има наведени извештај, док преостале три школе активности на реализацији програма заштите од насиља приказују кроз извештаје о раду Тима за заштиту од насиља. Међутим, ни у једном од ових извештаја није приказана анализа ефеката постигнутих спровођењем наведеног програма.

Разлог оваквог стања је што школе – субјекти ревизије сматрају да је довољно да ефекте спроведених активности и мера размотре током састанака тима за заштиту од насиља.

Непостојање документованих ефеката спроведеног програма заштите од насиља указује на ризик од тога да школе – субјекти ревизије нису у довољној мери посветиле пажњу вредновању успешности предузетих мера и активности у циљу креирања предлога за унапређивање овог програма.

ЗАКЉУЧАК 2: Непостојање оперативних планова заштите и документованог праћења ефеката предузетих мера и активности отежава сагледавање потребе за пружањем додатне подршке ученицима

Налаз 2.1: У складу са Протоколом поступања у одговору на насиље, у процесу консултација, потребно је да Тим за заштиту од насиља насилни догађај разврста у један од три нивоа насиља, што опредељује даље поступање школе. Оперативни план заштите сачињава се за конкретну ситуацију другог и трећег нивоа и то за све учеснике насиља (оне који трпе, који чине и који су сведоци насиља).

Увидом у документацију школа – субјеката ревизије, у вези са пријављеним случајевима вршњачког насиља, за период 2019–2021. године, утврдили смо:

- да Тим за заштиту од насиља ОШ М. П. Алас није у свим случајевима констатовао процењени ниво вршњачког насиља; да није предложио израду оперативних планова заштите у свим случајевима у којима је израда ових планова била обавезна, да у појединим случајевима нисмо наишли на оперативне планове заштите и планове појачаног васпитног рада, чак и када је Тим за заштиту од насиља предложио израду ових планова, као и да у неким случајевима не постоје оперативни планови заштите за ученике сведоке насиља, иако је установљено њихово присуство инциденту,

- да Тим за заштиту од насиља ОШ Свети Сава није у свим случајевима у својим записницима констатовао процењени ниво вршњачког насиља; да предлог мера овог тима, приказан у записницима са одржаних састанака поводом разматрања случајева насиља, не предвиђа израду оперативних планова заштите за ученике нити израду планова појачаног васпитног рада, у случајевима у којима је израда ових планова обавезна; да у случајевима када су оперативни планови заштите израђени постоји разлика у приступу приликом њихове израде, у једном случају планови заштите за ученике који су учествовали у насиљу налазе се на истом обрасцу, из којег се не може установити да ли се оперативни план заштите односи на ученика који је извршио насиље, ученика који је претрпео насиље или сведоке догађаја, док је у другом случају наведени образац посебно попуњен за ученика који је претрпео и ученика који је починио насиље,
- да је Тим за заштиту од насиља Економске школе у свим случајевима, осим у случајевима евидентираним у школској 2018/2019. години констатовао процењени ниво вршњачког насиља; да постоје оперативни планови заштите, осим у случајевима вршњачког насиља евидентираним у школској 2018/2019. години;
- да Тим за заштиту од насиља Медицинске школе ни у једном случају није у својим записницима констатовао врсту и ниво вршњачког насиља за евидентиране случајеве; да у појединим случајевима не постоје оперативни планови заштите за све учеснике у сукобу.

Као разлоге за неконстатовање нивоа насиља у свим евидентираним случајевима вршњачког насиља школе – субјекти ревизије углавном наводе да је реч о пропусту, али да то не значи да тимови за заштиту од насиља током консултација усмено нису процењивали ниво насиља и у складу са тим предузимали даље кораке. И у случајевима када оперативни планови заштите нису израђени, наводе да је реч о пропусту насталом услед преоптерећености писањем пре и након сваке предузете активности, а да је њихова пажња више била усмерена на рад са ученицима.

Наведено указује на то да због неконстатовања нивоа насиља постоји ризик од тога да неће бити обезбеђено уједначено поступање школа у свим ситуацијама вршњачког насиља истог нивоа. Такође, непостојање оперативних планова заштите у свим случајевима када је њихово доношење обавезно указује на ризик од тога да мере и активности које школе предузимају могу бити стихијске, без јасно дефинисаних циљева и основе за ефикасно праћење делотворности предузетих мера.

Икона **Налаз 2.2:** Школа треба да прати остваривање конкретних оперативних планова заштите од насиља другог и трећег нивоа и да прати ефекте предузетих мера и активности, у складу са Протоколом поступања у одговору на насиље.

Увидом у документацију школа – субјеката ревизије, у вези са пријављеним случајевима вршњачког насиља, за период 2019–2021. године, у Економској школи нисмо наишли на писани траг о праћењу остваривања оперативних планова заштите, у ОШ М. П. Алас и Медицинској школи у највећем броју размотрених случајева нисмо наишли на писани траг о праћењу остваривања оперативних планова заштите, док у ОШ Свети Сава евиденција садржи извештај педагога само о предузетим мерама и то на начин који даје уопштени приказ ових мера.

Школе – субјекти ревизије истакле су да се ефекти предложених мера прате кроз међусобну комуникацију чланова школског колектива. Наведено указује на ризик од тога да непостојање документованог праћења ефеката предузетих мера и активности отежава проверу успешности донетих оперативних планова заштите у циљу сагледавања потребе за пружањем додатне подршке ученицима и планирања даљих превентивних активности.

ЗАКЉУЧАК 3: Изостанком указивања на квалитет извештавања о остваривању програма заштите од насиља свим школама и примере добре праксе у спровођењу овог програма, пропушта се прилика да и на овај начин Министарство просвете пружи практичну помоћ школама да унапреде функционисање система заштите ученика од вршњачког насиља

📌 **Налаз 3.1:** Школе су у обавези да Министарству просвете достављају годишњи извештај о остваривању програма заштите од насиља, а који нарочито треба да садржи анализу ефеката превентивних мера и активности и резултате самовредновања у овој области, број и врсту случајева вршњачког насиља, предузете интервентне мере и активности и њихове ефекте, у складу са Протоколом поступања у одговору на насиље.

Иако Министарство просвете напомиње да школе достављају наведени извештај као део извештаја о раду школе, у овој ревизији утврдили смо да је само једна од одабране четири школе, у посматраном периоду, сачинила наведени извештај, док су преостале три школе активности на реализацији Програма заштите од насиља приказале кроз годишњи извештај о раду тима за заштиту од насиља. Међутим, ни у једном од ових извештаја нису приказани подаци на основу којих би се могао стећи потпуни увид у оствареност програма заштите од насиља и његове ефекте.

Министарство просвете не пружа свим школама повратну информацију на годишњем нивоу о квалитету извештавања о остварености програма заштите од насиља, већ само појединим школама које су биле предмет стручно-педагошког надзора и спољашњег вредновања квалитета рада. Наведено ствара ризик од тога да Министарство просвете прикупљањем извештаја са недовољно информативним садржајем пропушта прилику да се информише о стању у овој области у свим школама на годишњем нивоу, а у циљу правовременог предлагања мера за ефикаснију заштиту ученика од вршњачког насиља.

📌 **Налаз 3.2:** Листу школа које су својим активностима постале примери добре праксе у спровођењу програма заштите од насиља, у складу са Законом о основном образовању и васпитању и Законом о средњем образовању и васпитању утврђује министар задужен за послове образовања и васпитања. Ова листа није утврђена, а у Министарству просвете образлажу да комплексност феномена вршњачког насиља и утицај више фактора на манифестовање вршњачког насиља усложњава процес одређивања критеријума за израду правичне листе школа које би представљале пример добре праксе.

Последица наведеног је пропуштена прилика да се указивањем на школе које остварују добру праксу у спровођењу програма заштите од насиља, осталим школама обезбеде практичне смернице за ефикасније дефинисање и спровођење овог програма.

У циљу ефикаснијег обезбеђивања заштите ученика од вршњачког насиља, Државна ревизорска институција даје следеће препоруке:

Основној школи „Михаило Петровић Алас“, Београд да:

1. приликом доношења годишњег програма заштите од насиља конкретизује активности на превенцији и интервенцији, уз уважавање специфичности школе и да прецизира механизме за праћење и вредновање реализације наведених активности (Налаз 1.1) – Приоритет 3¹,

2. у годишњем извештају о остваривању програма заштите од насиља прикаже нарочито анализу ефеката превентивних мера и активности и резултате самовредновања у овој области,

¹ ПРИОРИТЕТ 3 – Несврисходности које је могуће отклонити у року до три године.

број и врсту случајева насиља, предузете интервентне мере и активности, као и њихове ефекте, у циљу дефинисања даље политике заштите ученика од насиља (Налаз 1.2) – Приоритет 2²,

3. у свим евидентираним случајевима вршњачког насиља треба да буде процењен ниво насиља и израђени оперативни планови заштите у случајевима процењеног другог и трећег нивоа насиља, за све учеснике насиља, у циљу уједначеног поступања школе и ефикасног праћења делотворности предузетих мера (Налаз 2.1) – Приоритет 2,

4. прати и документује ефекте предузетих мера и активности предвиђених оперативним плановима заштите у циљу утврђивања њихове делотворности (Налаз 2.2) – Приоритет 2.

Основној школи „Свети Сава“, Горњи Милановац да:

1. приликом доношења годишњег програма заштите од насиља конкретизује активности на превенцији и интервенцији, уз уважавање специфичности школе и да прецизира механизме за праћење и вредновање реализације наведених активности (Налаз 1.1) – Приоритет 3,

2. у годишњем извештају о остваривању програма заштите од насиља прикаже нарочито анализу ефеката превентивних мера и активности и резултате самовредновања у овој области, број и врсту случајева насиља, предузете интервентне мере и активности, као и њихове ефекте, у циљу дефинисања даље политике заштите ученика од насиља (Налаз 1.2) – Приоритет 2,

3. у свим евидентираним случајевима вршњачког насиља треба да буде процењен ниво насиља и израђени оперативни планови заштите у случајевима процењеног другог и трећег нивоа насиља, за све учеснике насиља, у циљу уједначеног поступања школе и ефикасног праћења делотворности предузетих мера (Налаз 2.1) – Приоритет 2,

4. прати и документује ефекте предузетих мера и активности предвиђених оперативним плановима заштите у циљу утврђивања њихове делотворности (Налаз 2.2) – Приоритет 2.

Медицинској школи, Београд да:

1. приликом доношења годишњег програма заштите од насиља конкретизује активности на превенцији и интервенцији, уз уважавање специфичности школе и да прецизира механизме за праћење и вредновање реализације наведених активности (Налаз 1.1) – Приоритет 3,

2. у годишњем извештају о остваривању програма заштите од насиља прикаже нарочито анализу ефеката превентивних мера и активности и резултате самовредновања у овој области, број и врсту случајева насиља, предузете интервентне мере и активности, као и њихове ефекте, у циљу дефинисања даље политике заштите ученика од насиља (Налаз 1.2) – Приоритет 2,

3. у свим евидентираним случајевима вршњачког насиља треба да буде процењен ниво насиља и израђени оперативни планови заштите у случајевима процењеног другог и трећег нивоа насиља, за све учеснике насиља, у циљу уједначеног поступања школе и ефикасног праћења делотворности предузетих мера (Налаз 2.1) – Приоритет 2,

4. прати и документује ефекте предузетих мера и активности предвиђених оперативним плановима заштите у циљу утврђивања њихове делотворности (Налаз 2.2) – Приоритет 2.

² ПРИОРИТЕТ 2 – Несврсисходности које је могуће отклонити у року до годину дана.

Економској школи, Чачак да:

1. приликом доношења годишњег програма заштите од насиља конкретизује активности на превенцији и интервенцији, уз уважавање специфичности школе и да прецизира механизме за праћење и вредновање реализације наведених активности (Налаз 1.1) – Приоритет 3,
2. у годишњем извештају о остваривању програма заштите од насиља прикаже нарочито анализу ефеката превентивних мера и активности и резултате самовредновања у овој области, број и врсту случајева насиља, предузете интервентне мере и активности, као и њихове ефекте, у циљу дефинисања даље политике заштите ученика од насиља (Налаз 1.2) – Приоритет 2,
3. прати и документује ефекте предузетих мера и активности предвиђених оперативним плановима заштите у циљу утврђивања њихове делотворности (Налаз 2.2) – Приоритет 2.

Министарству просвете да:

1. свим школама упути смернице за израду извештаја о остваривању програма заштите од насиља, како би ови извештаји могли да пруже конкретније информације о квалитету реализације овог програма (Налаз 3.1) – Приоритет 2,
2. утврди листу школа које су својим активностима постале примери добре праксе у спровођењу програма заштите од насиља, у циљу пружања помоћи школама у области превенције и заштите од вршњачког насиља (Налаз 3.2) – Приоритет 3.

Генерални државни ревизор

Др Душко Пејовић
Државна ревизорска институција
Макензијева 41
11000 Београд, Србија
19. децембар 2022. године

II Увод

Државна ревизорска институција спровела је ревизију сврсисходности пословања „Превенција и сузбијање вршњачког насиља у школама” у периоду од маја до октобра 2022. године. Ревизија сврсисходности пословања је спроведена у складу са Законом о Државној ревизорској институцији,³ Пословником Државне ревизорске институције⁴ и Програмом ревизије Државне ревизорске институције за 2022. годину.

Ревизија је обављена на начин и према поступцима утврђеним оквиром ревизорских стандарда Међународне организације врховних ревизорских институција (INTOSAI), Кодексом професионалне етике државних ревизора и принципима Међународних стандарда врховних ревизорских институција (ISSAI).

1. Проблем

Насиље над децом присутно је у свим друштвима, културама и деловима света и може угрозити развој, добробит па и сам живот детета. Право на заштиту од свих облика насиља представља основно право сваког детета.

Под насиљем се подразумева сваки облик једанпут учињеног, односно понављаног вербалног или невербалног понашања које има за последицу стварно или потенцијално угрожавање здравља, развоја и достојанства личности.⁵ Насиље међу децом (вршњачко насиље) намерна је, свесна жеља да се узнемири/малтретира, застраши, нанесе повреда другој особи – вршњаку.⁶ Дакле, вршњачко насиље је сваки облик насиља који има везе са социјалним животом ученика у школи.⁷

Према статистичким подацима, свако четврто дете у Србији је жртва вршњачког насиља, које може оставити психичке и физичке последице на одрастање сваког појединца. На то да је насиље постало видљивије указује информација Министарства просвете да је све већи број пријава вршњачког насиља.

Иако је насиље међу младима последица утицаја друштвеног окружења, у коме је у великој мери присутно породично и медијско насиље, одговорност за решавање овог проблема углавном је препуштена школама. Школа је дужна да интервенише увек када постоји сумња или сазнање да ученик трпи насиље. Она је у обавези да прикупи информације у циљу утврђивања свих релевантних чињеница и да у процесу консултација насилни догађај разврста у један од три нивоа насиља, што опредељује даље поступање школе у зависности од тога који ниво насиља је у питању. Правовремено информисање и благовремена реакција од кључног су значаја у заштити ученика од вршњачког насиља и подразумевају сарадњу свих учесника у заштити (школа, социјалних и здравствених установа, полиције, правосудних органа и др.).

С једне стране, законска регулатива у овој области је посебно уређена, прописује јасне процедуре и кораке у превенцији и реаговању на насиље и успоставља нулту толеранцију према насиљу. С друге стране, у Посебном извештају Заштитника грађана о стању права детета, из

³ „Службени гласник РС“, бр. 101/05, 54/07, 36/10 и 44/18-др. закон.

⁴ „Службени гласник РС“, број 9/09.

⁵ Закон о основама система образовања и васпитања („Службени гласник РС“, бр. 88/2017, 27/2018 - др. закони, 10/2019, 6/2020, 129/2021).

⁶ Стратегија за превенцију и заштиту деце од насиља за период од 2020. до 2023. године („Службени гласник РС“, број 80/2020).

⁷ Мирослава Глигорић, „Мере у циљу спречавања вршњачког насиља у школама у Србији“, Политичка ревија бр. 3/2018.

2018. године и Годишњем извештају Заштитника грађана за 2019. годину наводи се да школе често не раде по процедурама и не предузимају адекватне мере за заштиту ученика од насиља.

Једно од истраживања указало је на то да су неки од узрока насилничког понашања ученика у школи уочљиви у одређеном степену занемаривања васпитне функције школе као институције друштва, фокусирању дела наставничког кадра само на одређену област образовања, недовољном познавању вештине комуницирања од стране наставника, оскудном коришћењу могућих поступака дисциплиновања ученика и често неадекватном санкционисању неприхватљивог понашања – што се врло често огледа у смањењу оцене из неког предмета и, на крају, избегавању преузимања одговорности на себе за лошу ситуацију – што је карактеристично и за ученике и за наставнике у образовно-васпитном систему.⁸

Наведено за последицу може имати да неке насилне активности међу ученицима остану без адекватне реакције.

2. Циљ ревизије

Циљ ревизије био је да се испита ефикасност планирања и спровођења мера и активности на развијању ненасилног понашања ученика у одабраним школама, као и улога Министарства просвете у пружању помоћи школама у обезбеђивању заштите ученика од вршњачког насиља.

Определили смо се да у фокусу ревизије, имајући у виду прописане надлежности, буду поступања одабраних школа и Министарства просвете у деловању према вршњачком насиљу, кроз превентивне и интервентне активности, иако је потребно да целокупна друштвена заједница буде укључена у решавање проблема вршњачког насиља у школама које је последица утицаја друштвеног окружења.

3. Ревизијска питања

Да бисмо остварили циљ ревизије формулисали смо ревизијска питања на која смо тражили одговоре. Испитивали смо:

- 1) Да ли школе – субјекти ревизије ефикасно планирају и спроводе превентивне мере и активности усмерене на спречавање вршњачког насиља?
- 2) На који начин школе – субјекти ревизије интервенишу у циљу заустављања и смањења ризика од понављања вршњачког насиља?
- 3) На који начин Министарство просвете пружа подршку школама у активностима на превенцији и сузбијању вршњачког насиља?

⁸ Мирослава Глигорић, „Мере у циљу спречавања вршњачког насиља у школама у Србији“, Политичка ревија бр. 3/2018, страна 148.

4. Обим и ограничења ревизије

Ревизијом смо обухватили активности субјеката ревизије, у периоду 2019–2021. године, али су одређени подаци тражени и за раније године за потребе праћења тренда.

Субјекти у овој ревизији били су:

- 1) Министарство просвете, науке и технолошког развоја, Београд
- 2) Основна школа „Михаило Петровић Алас“, Београд
- 3) Медицинска школа, Београд
- 4) Основна школа „Свети Сава“, Горњи Милановац
- 5) Економска школа, Чачак.

Предмет испитивања биле су:

- ✓ активности изабраних школа на успоставању и реализовању превентивних механизма за спречавање појава вршњачког насиља у школама;
- ✓ активности изабраних школа у случајевима када се вршњачко насиље у школи деси;
- ✓ активности Министарства просвете у праћењу стања у области превенције и заштите од вршњачког насиља;
- ✓ активности Министарства просвете у пружању подршке школама у примени процедура реаговања на вршњачко насиље.

У ревизији нисмо испитивали:

- ✗ да ли финансијски извештаји субјеката ревизије истинито и објективно приказују њихово финансијско стање, резултате пословања и новчане токове, у складу са прихваћеним рачуноводственим начелима и стандардима;
- ✗ финансијске трансакције и одлуке у вези са примањима и приходима и расходима и издацима, ради утврђивања тога да ли су односне трансакције извршене у складу са законом, другим прописима и за планиране сврхе;
- ✗ квалитативни аспект превентивних активности и донетих одлука поводом решавања конкретних случајева вршњачког насиља, у изабраним школама.

Ограничења за спровођење ове ревизије су:

1. Непотпуност и непоузданост података о случајевима вршњачког насиља у школама. За избор школа – субјекта ревизије коришћени су подаци о случајевима само трећег нивоа насиља које су пријавиле школе и о ситуацијама поводом којих су се обраћали родитељи ученика, а који се налазе у евиденцијама Министарства просвете. У складу са прописима, директор школе је дужан да обавештава Министарство просвете само о случајевима трећег нивоа насиља, док о случајевима првог и другог нивоа насиља евиденцију воде школе;
2. Непостојање базе података о броју, облицима и нивоима случајева вршњачког насиља у школама;
3. Епидемијска ситуација. Активности субјеката ревизије у 2020. и 2021. години су биле ограничене услед околности изазваних епидемијом вируса SARS-CoV-2.

5. Методологија у поступку рада

Министарство просвете за субјекта ревизије изабрано је из разлога што је надлежно да планира и прати развој образовања и васпитања, врши надзор над радом школа и врши проверу резултата остварености постављених циљева образовања и васпитања на републичком нивоу. У оквиру овог министарства формиране су организационе јединице у оквиру којих се, између осталог, обављају послови у вези са проблематиком вршњачког насиља у школама.

Школе су дужне да обезбеде заштиту и безбедност ученика, мере за спречавање насиља, као и право ученика на заштиту од насиља. Школе су у обавези да примењују одредбе прописа којима се регулише област заштите ученика од насиља.

Школе – субјекти ревизије, изабране су на следећи начин:

У првом кораку извршен је избор школских управа. Школске управе⁹ разврстане су у два стратума према укупном броју ученика у основним и средњим школама. Из сваког стратума одабрана је школска управа у чијим је основним и средњим школама, у три школске године¹⁰, забележен највећи број пријава ситуација вршњачког насиља¹¹. Применом наведених критеријума изабране су Школска управа Београд¹² и Школска управа Чачак¹³.

У другом кораку извршен је избор једне основне и једне средње школе у оквиру изабраних школских управа, применом два критеријума: највећи укупан број пријава ситуација вршњачког насиља у посматране три школске године и највећи број пријава ситуација вршњачког насиља Министарству просвете од стране родитеља ученика за исти период.

Методологија избора школа – субјеката ревизије детаљније је приказана у *Прилогу 1*.

Да бисмо одговорили на ревизијска питања, анализирали смо законодавни и институционални оквир и интерна акта субјеката ревизије у вези са вршењем њихове надлежности у области обезбеђивања заштите ученика од вршњачког насиља. Прикупили смо и анализирали податке и информације које су нам доставили субјекти ревизије и обавили интервјуе са одговорним лицима/запосленима. Такође, послали смо упитник школама које територијално припадају Школској управи Београд и Школској управи Чачак¹⁴, у вези са појединим питањима у домену превенције и реаговања на вршњачко насиље.

⁹ 16 школских управа и Група за стручно-педагошки надзор за општине Нови Пазар, Тутин и Сјеница.

¹⁰ Школска 2018/2019, школска 2019/2020. и школска 2020/2021. година.

¹¹ Пријаве ситуација вршњачког насиља трећег нивоа од стране школа и пријаве које су директно Министарству просвете упутили родитељи/ученици.

¹² Обухвата подручје Града Београда – 17 градских општина.

¹³ Обухвата Чачак, Горњи Милановац, Ивањицу и Лучане.

¹⁴ 167 основних и 72 средње школе у оквиру Школске управе Београд и 38 основних и 12 средњих школа у оквиру Школске управе Чачак.

III Опис предмета ревизије

1. Законодавни и институционални оквир

Министарство просвете, науке и технолошког развоја надлежно је да планира и прати развој образовања и васпитања, врши надзор над радом школа, врши проверу резултата остварености постављених циљева образовања и васпитања на републичком нивоу, успоставља и управља јединственим информационом системом просвете у Републици Србији, у складу са Законом о основама система образовања и васпитања.¹⁵ Ово министарство врши надзор над радом школа, које су у складу са истим законом дужне да обезбеде заштиту и безбедност ученика, мере за спречавање насиља, као и право ученика на заштиту од насиља.¹⁶ У оквиру овог министарства формиране су организационе јединице у оквиру којих се, између осталог, обављају послови у вези са проблематиком вршњачког насиља у школама, и то: **Сектор за унапређивање људских и мањинских права у образовању** планира, развија, спроводи и прати заштиту од насиља у школама. Сарађује и са другим органима државне управе, релевантним установама, независним телима, институцијама и невладиним организацијама који се баве заштитом од насиља; **Сектор за инспекцијске послове** обавља надзор над законитошћу рада у школама и применом прописа којима се уређује организација и начин рада школа у погледу обезбеђивања заштите ученика од насиља и врши надзор над радом просветних инспектора, који врше контролу наведених прописа и регулишу повреде забрана насиља; **Школске управе** пружају оперативну и стручну подршку школама, врше стручно-педагошки надзор у школама и спољашње вредновање квалитета њиховог рада. Просветни саветници у школским управама пружају школама помоћ и подршку приликом самовредновања и стручну помоћ у обезбеђивању заштите ученика од насиља. Школске управе сарађују са свим надлежним органима, службама и организацијама на територији за подручје за које је школска управа образована; **Одељење за координацију рада школских управа** прати рад школских управа, анализира њихове остварене резултате и сачињава извештаје, предлаже мере за унапређење њиховог рада.

Школе су дужне да обезбеде заштиту и безбедност ученика, мере за спречавање насиља, као и право ученика на заштиту од насиља. Школе су у обавези да формирају тим за заштиту од насиља, донесу програм заштите од насиља и примењују одредбе прописа којима се регулише област заштите ученика од насиља.

У овој ревизији, као извори ревизијских критеријума, коришћени су:

1. Закон о основама система образовања и васпитања¹⁷
2. Закон о основном образовању и васпитању¹⁸
3. Закон о средњем образовању и васпитању¹⁹
4. Закон о просветној инспекцији²⁰
5. Општи протокол за заштиту деце од злостављања и занемаривања²¹
6. Правилник о протоколу поступања у установи у одговору на насиље, злостављање и занемаривање²²

¹⁵ Члан 30.

¹⁶ Чл. 79 и 100.

¹⁷ „Службени гласник РС“, бр. 88/2017, 27/2018 - др. закони, 10/2019, 6/2020, 129/2021.

¹⁸ „Службени гласник РС“, бр. 55/2013, 101/2017, 27/2018 - др. закон, 10/2019, 129/2021, 129/2021 - др. закон.

¹⁹ „Службени гласник РС“, бр. 55/2013, 101/2017, 27/2018 - др. закон, 6/2020, 52/2021, 129/2021 - др. закон, 129/2021.

²⁰ „Службени гласник РС“, бр. 27/2018 и 129/2021.

²¹ Влада Републике Србије, 5. август 2005. година.

²² „Службени гласник РС“, број 30/2010 и „Службени гласник РС“, бр. 46/2019, 104/2020.

7. Посебни протокол за заштиту деце и ученика од насиља, злостављања и занемаривања у образовно-васпитним установама²³
8. Приручник за примену Посебног протокола за заштиту деце и ученика од насиља, злостављања и занемаривања у образовно-васпитним установама²⁴
9. Правилник о вредновању квалитета рада установе²⁵
10. Правилник о стандардима квалитета рада установа²⁶
11. Правилник о обављању друштвено-корисног односно хуманитарног рада²⁷
12. Правилник о стручно-педагошком надзору²⁸
13. Интерна акта субјектата ревизије.

Законом о основама система образовања и васпитања дефинисани су циљеви образовања и васпитања, између осталих, обезбеђивање подстицајног и безбедног окружења за целовити развој ученика, развијање ненасилног понашања и успостављање нулте толеранције према насиљу.²⁹ Запослени у школи дужни су да обезбеде остваривање права ученика на заштиту од насиља и информације о правима и обавезама.³⁰ Према ученику који својим понашањем угрожава друге у остваривању њихових права, школа ће уз учешће родитеља појачати васпитни рад активностима: у оквиру одељењске заједнице, стручним радом одељењског старешине, педагога, психолога, посебних тимова, а када је то неопходно и да сарађује са одговарајућим установама социјалне, односно здравствене заштите са циљем дефинисања и пружања подршке ученику у вези са променом његовог понашања.³¹ Директор школе образује тим за заштиту од насиља, кога чине представници запослених, родитеља, ученичког парламента, јединице локалне самоуправе, односно стручњаци за поједина питања.³² Школа има аутономију у доношењу програма заштите од насиља.³³ Такође, школа доноси акт којим уређује правила понашања и међусобне односе ученика и акт којим прописује мере, начин и поступак заштите и безбедности ученика за време боравка у школи.³⁴ Сарадња са родитељима и широм заједницом један је од елемената квалитета васпитања.³⁵ Овим законом прописано је да Министарство просвете врши надзор над радом школа и планира, координира и организује програме сталног стручног усавршавања запослених у школама.³⁶ Министарство просвете у оквиру школске управе планира и спроводи стручно-педагошки надзор у школама, спољашње вредновање рада школа и прати стручно усавршавање запослених у школама.³⁷ Такође, врши инспекцијски надзор над радом школе и спровођењем закона и прописа донетих на основу њих.³⁸ Послове стручно-педагошког надзора врши просветни саветник који, између осталог, саветује и пружа стручну помоћ школи у обезбеђивању заштите ученика од насиља.³⁹ Саветник – спољни сарадник пружа саветодавну и стручну помоћ наставнику, васпитачу, стручном сараднику и тимовима које образује директор,

²³ Министарство просвете, Београд 2007. године.

²⁴ Министарство просвете, Београд 2009. године.

²⁵ „Службени гласник РС“, број 10/2019.

²⁶ „Службени гласник РС – Просветни гласник“, број 14/2018.

²⁷ „Службени гласник РС“, број 68/2018.

²⁸ „Службени гласник РС“, број 34/2012 и „Службени гласник РС“, број 87/2019.

²⁹ Члан 8.

³⁰ Члан 79.

³¹ Члан 83.

³² Члан 130.

³³ Члан 99.

³⁴ Чл. 108 и 109.

³⁵ Члан 6.

³⁶ Члан 30.

³⁷ Члан 31.

³⁸ Члан 169.

³⁹ Члан 170.

поступа по налогу министра (који врши избор саветника) и подноси му извештај о извршеном задатку.⁴⁰

Законом о основном образовању и васпитању прописано је да школа доноси развојни план који, између осталог, садржи и мере превенције насиља и повећања сарадње међу ученицима, наставницима и родитељима.⁴¹ Школа доноси школски програм чији део, између осталог, треба да буде програм заштите од насиља, који се остварује кроз различите наставне и слободне активности са ученицима, запосленима и родитељима и у сарадњи са јединицама локалне самоуправе.⁴² Део школског програма чине и програми сарадње са локалном самоуправом и са породицом, у оквиру кога је предвиђено анкетирање родитеља о задовољству сарадње са школом.⁴³ Листу школа које су својим активностима постале примери добре праксе у спровођењу програма заштите од насиља, утврђује министар.⁴⁴

Законом о средњем образовању и васпитању прописано је да школа доноси развојни план који, између осталог, садржи и програм заштите од насиља, злостављања и занемаривања, као и јачања сарадње међу ученицима и родитељима, запосленима и ученицима, родитељима и запосленима.⁴⁵ Школа остварује школски програм којим се ближе одређује начин на који школа образује и васпитава ученике, а који садржи, између осталог, програм заштите од насиља, програм сарадње са локалном самоуправом и програм сарадње са породицом.⁴⁶ Ради остваривања додатне помоћи у васпитању школа остварује сарадњу са органима јединице локалне самоуправе, организацијама, установама и удружењима.⁴⁷ Листу школа које су својим активностима постале примери добре праксе у спровођењу програма заштите од насиља, утврђује министар.⁴⁸

Законом о просветној инспекцији дефинисано је да просветна инспекција врши инспекцијски надзор над применом закона и других прописа којима се уређује организација и начин рада школа, између осталог, у погледу обезбеђивања заштите ученика од насиља.⁴⁹ Послове просветне инспекције обавља просветни инспектор: у Министарству просвете-републички просветни инспектор, у органу покрајинске управе надлежне за послове образовања и васпитања-покрајински просветни инспектор и градском и општинском органу надлежном за послове образовања и васпитања-градски, односно општински просветни инспектор. Покрајински/градски/општински просветни инспектори ове послове обављају као поверене послове. Републичка просветна инспекција и после поверавања послова задржава одговорност и може, у складу са законом, вршити непосредан инспекцијски надзор на целој територији Републике Србије.⁵⁰

Општим протоколом за заштиту деце од злостављања и занемаривања наведено је да је потребно да Министарство просвете препоручи школама да детаљније разраде сопствено поступање ради боље заштите деце, да подстичу системско обучавање за примену протокола запослених у школама, да подстичу склапање споразума о сарадњи на локалном нивоу између школа и других организација чија је сарадња неопходна за ефикасније спровођење заштите деце.⁵¹

⁴⁰ Члан 172.

⁴¹ Члан 26.

⁴² Чл. 27, 40 и 41.

⁴³ Чл. 47 и 48.

⁴⁴ Члан 41.

⁴⁵ Члан 9.

⁴⁶ Чл. 10 и 11.

⁴⁷ Члан 12.

⁴⁸ Члан 17.

⁴⁹ Члан 7.

⁵⁰ Чл. 5 и 17.

⁵¹ Члан 3.

Правилником о протоколу поступања у установи у одговору на насиље, злостављање и занемаривање прописују се: садржаји и начини спровођења превентивних активности и редослед поступања у интервенцији, услови и начини за процену ризика, начини заштите од насиља, праћења ефеката и извештавања о предузетим мерама и активностима. Школа је дужна да обезбеди заштиту од свих облика насиља. Дефинисање превентивних активности треба да буде резултат заједничког осмишљавања ученика, родитеља и запослених у школи. Овим правилником ближе су дефинисани задаци тима за заштиту од насиља и шта програм заштите од насиља треба да дефинише и садржи. Ниво насиља (први, други и трећи) условљава предузимање одређених интервентних мера и активности. По правилу, на првом нивоу насиља активности предузима самостално одељењски старешина у сарадњи са родитељем, на другом нивоу одељењски старешина у сарадњи са педагогом/психологом, тимом за заштиту од насиља и директором, уз обавезно учешће родитеља, на трећем нивоу директор са тимом за заштиту од насиља, уз обавезно ангажовање родитеља и надлежних органа, организација и служби. За конкретну ситуацију другог и трећег нивоа насиља сачињава се оперативни план заштите, за све учеснике насиља, оне који насиље чине, који га трпе или су сведоци насиља. Он треба да садржи информације о мерама и активностима које школа самостално предузима или/и предузима у сарадњи са другим надлежним институцијама, као и мерама и активностима које самостално предузимају друге надлежне институције. Оперативни план заштите треба да садржи и евалуацију плана. За трећи ниво насиља директор школе подноси пријаву надлежним институцијама и о томе обавештава Министарство просвете у року од 24 сата. Процена нивоа насиља у року од 24 сата утврђује се на састанку тима за заштиту од насиља. Тим за заштиту од насиља директору школе, два пута годишње, подноси извештај о спровођењу превентивних и интервентних мера и активности. Овим правилником предвиђено је да се Министарство просвете укључи у консултације када директор школе и тим за заштиту од насиља, услед сложених околности, нису у могућности да процене ниво насиља и одреде мере и активности које треба предузети. Такође, Министарство просвете прати ефекте предузетих мера и активности које школе предузимају ради провере успешности и даљег планирања заштите од насиља. Министарству просвете школе достављају извештај о остваривању програма заштите од насиља који је саставни део годишњег извештаја о раду школе.

Посебним протоколом за заштиту деце и ученика од насиља, злостављања и занемаривања у образовно-васпитним установама представљене су превентивне активности и дефинисане процедуре у заштити деце од насиља, а намењен је свима који су укључени у превенцију и решавање проблема насиља. Овим протоколом дефинисани су специфични циљеви у превенцији и интервенцији.

Приручник за примену Посебног протокола за заштиту деце и ученика од насиља, злостављања и занемаривања у образовно-васпитним установама јесте водич за пружање практичне помоћи и информација школама приликом припреме програма заштите од насиља и планирања превентивних активности и мера интервенције. Садржај и прилози овог приручника могу се користити у датој форми или као почетна идеја за креирање сопствених решења у складу са потребама и капацитетима школе.

Правилником о вредновању квалитета рада установе прописано је да се вредновање квалитета рада у школи врши кроз самовредновање и спољашње вредновање.⁵² Школа спроводи самовредновање сваке године по појединим областима квалитета, а сваке четврте или пете године у целини. Самовредновањем школа процењује квалитет и начине остваривања програма васпитања, стручно усавршавање и професионални развој запослених, задовољство ученика и родитеља.⁵³ Стручну подршку школи у самовредновању пружају надлежна школска управа и

⁵² Члан 3.

⁵³ Члан 4.

Завод за вредновање квалитета образовања и васпитања.⁵⁴ Након извршеног самовредновања, школа доставља надлежној школској управи извештај о самовредновању.⁵⁵ Спољашње вредновање обавља се стручно-педагошким надзором Министарства просвете, најмање једном у шест година.⁵⁶ Извештај о спољашњем вредновању садржи опис утврђеног чињеничног стања по областима дефинисаним стандардима квалитета рада, процену остварености стандарда и оцену општег квалитета рада школе.⁵⁷ На основу овог извештаја школа сачињава План за унапређивање квалитета рада и доставља га надлежној школској управи.⁵⁸

Правилником о стандардима квалитета рада установа утврђују се, између осталих, стандарди квалитета за области квалитета 4: Подршка ученицима и 5: Етос (углед школе, атмосфера и међуљудски односи, партнерство са родитељима и локалном заједницом, функционисање система заштите од насиља) потребни за спровођење самовредновања и спољашњег вредновања квалитета рада школе.

Правилником о обављању друштвено-корисног, односно хуманитарног рада прописано је да наставник, односно стручни сарадник у школи, за развијање пожељних/позитивних облика понашања ученика и конструктивно решавање конфликта примењује саветодавни рад, технику дијалога, поступак школске медијације, укључује вршњачку медијацију и друго. Друштвено-користан, односно хуманитарни рад школа одређује ученику у складу са тежином учињене лакше и теже повреде забране насиља. Остварује се у просторијама или ван просторија школе под надзором наставника, односно стручног сарадника. За друштвено-користан, односно хуманитарни рад прописује се временски период/динамика, начин остваривања и лице које је задужено да прати и извештава о остваривању и ефектима активности.

Правилником о стручно-педагошком надзору прописано је да стручно-педагошки надзор над радом школа врши Министарство просвете, односно просветни саветници.⁵⁹ Годишњи план стручно-педагошког надзора сачињава Министарство просвете у оквиру школске управе, поред осталог, на основу извештаја о спољашњем вредновању квалитета рада установе и извештаја о самовредновању установе (редован надзор). Просветни саветник може да врши стручно-педагошки надзор, између осталог, и на основу записника просветног инспектора као и захтева органа, установе, родитеља и других, као и сазнања и процене просветног саветника (ванредни надзор). По потреби, може се вршити и контролни надзор. Просветни саветник врши општи, посебни и појединачни стручно-педагошки надзор.⁶⁰ У циљу квалитетнијег обезбеђивања заштите ученика од насиља, просветни саветник пружа различите врсте стручне помоћи наставнику, стручном сараднику и директору установе. Након поступања, просветни саветник сачињава извештај о пруженој стручној помоћи, који садржи опис свих активности у поступку пружања стручне помоћи и препоруке за даље поступање установе.⁶¹ О извршеном посебном и појединачном стручно-педагошком надзору просветни саветник сачињава извештај о стручно-педагошком надзору.⁶² Између осталог, саветник пружа стручну помоћ стручним органима и тимовима ради унапређивања развоја установе подизањем квалитета самовредновања и превенције насиља, увидом у рад тимова и давањем препорука за унапређивање рада. Саветник сарађује са просветним саветником и просветним инспектором у извршењу задатка. О извршеном задатку саветник сачињава извештај који се подноси министру посредством

⁵⁴ Члан 5.

⁵⁵ Члан 8.

⁵⁶ Члан 11.

⁵⁷ Члан 18.

⁵⁸ Члан 21.

⁵⁹ Члан 2.

⁶⁰ Чл. 5 и 6.

⁶¹ Члан 11.

⁶² Члан 12.

надлежне школске управе, који је један од елемената на основу којих се установи предлажу и налажу мере за унапређивање рада и отклањање недостатака.⁶³

2. Опште информације

Под насиљем се подразумева сваки облик једанпут учињеног, односно понављаног вербалног или невербалног понашања које има за последицу стварно или потенцијално угрожавање здравља, развоја и достојанства личности.⁶⁴ Насиље међу децом (вршњачко насиље) намерна је, свесна жеља да се узнемири/малтретира, застраши, нанесе повреда другој особи – вршњаку.⁶⁵

Разврставање насиља извршено је на нивое са циљем да се обезбеди уједначено поступање (интервенисање) установа у ситуацијама насиља када су актери деца, односно ученици. Исти облици насиља могу да се појаве на више нивоа, али се разликују у интензитету, степену ризика, учесталости, последицама и учесницима.

Процена нивоа насиља се доноси на основу анализе интензитета, степена ризика, трајања и учесталости понашања, последица, броја учесника, узраста и карактеристика развојног периода детета, односно ученика.

На сликама бр. 1, 2 и 3. приказани су нивои и облици насиља, као и лица која предузимају одређене интервентне мере и активности у оквиру сваког нивоа насиља. Треба истаћи да не постоје прецизне границе између различитих врста и облика насиља, већ се оне међусобно преплићу и условљавају⁶⁶, што актерима предузимања интервентних мера и активности представља отежавајућу околност.

⁶³ Чл. 15 и 16.

⁶⁴ Закон о основама система образовања и васпитања.

⁶⁵ Стратегија за превенцију и заштиту деце од насиља за период од 2020. до 2023. године.

⁶⁶ Посебни протокол за заштиту деце и ученика од насиља, злостављања и занемаривања у образовно-васпитним установама.

Слика 1. Први ниво насиља

Први ниво насиља

Активности предузима самостално одељењски старешина/наставник, у сарадњи са родитељем, у смислу појачаног васпитног рада са одељењском заједницом, групом ученика и индивидуално. Изузетно, ако се насилно понашање понавља, ако васпитни рад није био делотворан, ако су последице теже, ако је у питању насиље групе према појединцу или ако исти ученик трпи поновљено насиље за ситуације првог нивоа, школа интервенише активностима предвиђеним за други, односно трећи ниво

ФИЗИЧКО НАСИЉЕ	ПСИХИЧКО НАСИЉЕ	СОЦИЈАЛНО НАСИЉЕ	СЕКСУАЛНО НАСИЉЕ	ЕЛЕКТРОНСКО НАСИЉЕ
ударање чврга гурање штипање гребање гађање чупање уједање саплитање шутирање прљање уништавање ствари	омаловажавање оговарање вређање ругање називање погрдним именима псовање етикетирање имитирање „прозивање“	добацивање подсмевање искључивање из групе или заједничких активности фаворизовање на основу различитости ширење гласина	неумесно, са сексуалном поруком: добацивање псовање ласцивни коментари ширење прича етикетирање сексуално недвосмислена гестикалација	узнемиравајуће позивање слање узнемиравајућих порука СМС-ом, ММС-ом

Слика 2. Други ниво насиља

Други ниво насиља

Активности, по правилу, предузима одељењски старешина, у сарадњи са педагогом, психологом, тимом за заштиту и директором, уз обавезно учешће родитеља, у смислу појачаног васпитног рада. Уколико појачани васпитни рад није делотворан, директор покреће васпитно дисциплински поступак и изриче меру, у складу са законом.

ФИЗИЧКО НАСИЉЕ	ПСИХИЧКО НАСИЉЕ	СОЦИЈАЛНО НАСИЉЕ	СЕКСУАЛНО НАСИЉЕ	ЕЛЕКТРОНСКО НАСИЉЕ
шамарање ударање гажење цепање одела „шутке“ затварање пљубање отимање и уништавање имовине измицање столице чупање за уши и косу	уцењивање претње неправедно кажњавање забрана комуницирања искључивање манипулисање	сплеткарење ускраћивање пажње од стране групе (игнорисање) неукључивање неприхватање манипулисање искоришћавање	сексуално додиривање показивање порнографског материјала показивање интимних делова тела свлачење	оглашавање, снимање и слање видео записа злоупотреба блогова, форума и четовања снимање камером појединаца против њихове воље снимање камером насилних сцена дистрибуирање снимака и слика

Слика 3. Трећи ниво насиља

Трећи ниво насиља

Активности предузима директор са тимом за заштиту, уз обавезно ангажовање родитеља и надлежних органа, организација и служби (центар за социјални рад, здравствена служба, полиција и други). На овом нивоу обавезни су васпитни рад који је у интензитету примерен потребама ученика, као и покретање васпитно-дисциплинског поступка и изрицање мере, у складу са законом.

ФИЗИЧКО НАСИЉЕ	ПСИХИЧКО НАСИЉЕ	СОЦИЈАЛНО НАСИЉЕ	СЕКСУАЛНО НАСИЉЕ	ЕЛЕКТРОНСКО НАСИЉЕ
<p>туча дављење бацање проузроковање опекотина и других повреда ускрађивање хране и сна излагање ниским температурама напад оружјем</p>	<p>заstraшивање уцењивање уз озбиљну претњу изнуђивање новца или ствари ограничавање кретања навођење на коришћење наркотичких средстава и психоактивних супстанци укључивање у деструктивне групе и организације</p>	<p>претње изолација малтретирање групе према појединцу или групи организовање затворених група (кланова) које има за последницу повређивање других</p>	<p>завођење од стране ученика и одраслих подвођење злоупотреба положаја навођење изнуђивање и принуда на сексуални чин силовање инцест</p>	<p>снимање насилних сцена дистрибуирање снимака и слика дечија порнографија</p>

За стварање безбедне средине за живот и рад ученика у школама од великог значаја је превенција, а предузимање одговарајућих мера интервенције од значаја је у ситуацијама када се насиље већ догоди. Између превентивних и интервентних активности веза је узрочно-последична. Добро осмишљене, свеобухватне превентивне активности, засноване на принципу укључености свих, смањују потребу за интервентним активностима. Доследно спровођење програма интервенције, са праћењем ефеката, условљава планирање превентивних активности.⁶⁷

Специфични циљеви у превенцији и интервенцији детаљније су приказани у *Прилогу 2*.

Министарство просвете је, од 2006. године, почело са спровођењем програма „Школа без насиља“, у сарадњи са Министарством здравља, Министарством рада и социјалне политике, Министарством унутрашњих послова, Министарством омладине и спорта, Саветом за права детета Владе Републике Србије и Заводом за унапређивање образовања и васпитања, уз стручну и финансијску подршку УНИЦЕФ-а. У спровођење програма биле су укључене, између осталих, локалне заједнице, спортски клубови, стручне институције. Програм је обухватао истраживање колико је насилно понашање распрострањено у школама, обуке наставника и ђака о значају превенције и начинима превазилажења насилних ситуација, укључивање ђака у рад са другим ђацима на препознавању и откривању насиља, међусобној заштити, изградњи узајамног поверења и смањењу насилног понашања, као и успостављање чвршће везе између породице, школе и локалне заједнице. Овај програм поставио је темеље за доношење Посебног протокола за заштиту деце и ученика од насиља, злостављања и занемаривања у образовно-васпитним установама, правилника и приручника за његову примену.⁶⁸ Програм „Школа без насиља“ изнедрио је обавезу свих школа да поступају по протоколу односно да примењују модел

⁶⁷ Посебни протокол за заштиту деце и ученика од насиља, злостављања и занемаривања у образовно-васпитним установама.

⁶⁸ <http://sbn.mpn.gov.rs/o-skoli-bez-nasilja/o-programu-4046>.

„унутрашње“ и „спољашње“ заштитне мреже, као и низ механизма и поступака који на делотворан начин могу да развију осетљивост свих актера и школе као институције на различите облике насиља. Школе које имају ознаку „школа без насиља“ кроз овај програм су унапредиле институционалне капацитете у погледу превенције и конструктивног реаговања на случајеве вршњачког насиља. Остале школе, које нису биле укључене у програм, сада примењују иста системска решења која су у међувремену уграђена у важећу регулативу. Како је у Министарству просвете истакнуто, школе се више не укључују у овај програм, али је он активан у смислу одрживости и примењује се кроз обавезујуће правилнике и протоколе који су у међувремену донети.

Иако не постоје прецизни показатељи да ли је вршњачко насиље више присутно у основним или средњим школама, утисак запослених у Министарству просвете је да је у основним школама насиље међу ученицима више присутно. Број пријава вршњачког насиља које школе достављају овом министарству последњих година већи је, јер се инсистира на томе да се ситуације вршњачког насиља учине видљивијим и транспарентнијим, али се само на основу статистичких података не може говорити о порасту вршњачког насиља у школама. Такође, сматрају да податак о броју случајева вршњачког насиља није релевантан јер озбиљност проблема зависи од карактеристика сваког појединачног случаја.

Вршњачко насиље је сложен феномен условљен мноштвом фактора. Иако се проблем покушава решити на нивоу школе, где се успоставља нулта толеранција према насиљу, очекивани резултати не могу се постићи док постоје друштвени проблеми попут економских и породичних и док се не коригује став друштва према насилном понашању, како наводе у овом министарству. За решавање проблема вршњачког насиља у школама, потребна је сарадња стручњака из свих сектора који директно или индиректно брину о деци (образовање, здравство, социјална заштита, полиција, правосуђе, невладине организације), као и формирање ефикасне, оперативне, међуресорне мреже за заштиту деце од насиља.⁶⁹

Министарство просвете не располаже јединственом базом података о броју случајева вршњачког насиља сва три нивоа, по школама. Директори школа дужни су да обавештавају Министарство просвете само о случајевима трећег нивоа насиља, док о случајевима првог и другог нивоа насиља евиденцију воде школе.

Влада Републике Србије покренула је Националну платформу за превенцију насиља које укључује децу, марта 2021. године, под називом „Чувам те“, уз подршку Канцеларије за информационе технологије и електронску управу. Поред Министарства просвете, партнери на пројекту су Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања, Министарство за бригу о породици и демографију, Министарство унутрашњих послова, Министарство здравља, Министарство трговине, туризма и телекомуникација, Удружење „Друг није мета“, Центар за заштиту одојчади, деце и омладине Звечанска, Национална дечија линија и Кампстер⁷⁰. Између седам наведених министарстава и Канцеларије за информационе технологије и електронску управу 1. децембра 2021. године потписан је протокол о пружању међусекторских услуга путем софтверског решења „Чувам те“ у циљу заштите од злостављања, занемаривања, насиља и експлоатације деце.

Национална платформа „Чувам те“ има за циљ координацију и јачање интерсекторске сарадње свих надлежних институција у борби против насиља. Фокус ове платформе усмерен је управо на вршњачко насиље. Платформа је место пресека три кључна елемента: први се односи на могућност превенције вршњачког насиља кроз процес адекватног и правовременог информисања, други је бесплатна онлајн едукација намењена наставницима, деци и родитељима, док се трећи елемент, који треба да буде омогућен у даљој фази развоја ове платформе, односи

⁶⁹ Посебни протокол за заштиту деце и ученика од насиља, злостављања и занемаривања у образовно-васпитним установама.

⁷⁰ Кампстер д. о. о. – интерактивна платформа за онлајн учење.

на аутоматизовану пријаву насиља која пролази кроз централни регистар и треба да омогући прецизно праћење како броја пријава тако и статуса решености истих.

Министарство просвете је дописом од 13. априла 2021. године обавестило основне и средње школе о почетку рада Националне платформе „Чувам те“. Том приликом, ово министарство је истакло да је неопходно да школе ову платформу и садржаје који чине њен део (информисање и едукацију) користе као један од ресурса/алата приликом израде годишњих програма заштите од насиља, злостављања и занемаривања и програма спречавања дискриминације. Такође, Министарство просвете је изразило очекивање да школе информишу запослене, родитеље и ученике о раду и могућностима Националне платформе „Чувам те“.

Креирањем ове платформе требало би да буде решен проблем недостатка централизованог приступа проблему вршњачког насиља и омогућено континуирано проактивно бављење овом темом.

Националној платформи „Чувам те“ приступа се на домену: cuvamte.gov.rs.

IV Закључци

На основу анализе података и документације, одговора субјеката ревизије и обављених интервјуа, донели смо следеће закључке:

1) Без програма заштите од насиља који су прилагођени специфичностима школе и без праћења ефеката реализације овог програма отежано је планирање унапређења мера и активности у области заштите од вршњачког насиља;

2) Непостојање оперативних планова заштите и документованог праћења ефеката предузетих мера и активности отежава сагледавање потребе за пружањем додатне подршке ученицима;

3) Изостанком указивања на квалитет извештавања о остваривању програма заштите од насиља свим школама и примере добре праксе у спровођењу овог програма, пропушта се прилика да и на овај начин Министарство просвете пружи практичну помоћ школама да унапреде функционисање система заштите ученика од вршњачког насиља.

У наставку извештаја наводимо закључке са одговарајућим налазима.

ЗАКЉУЧАК 1: Без програма заштите од насиља који су прилагођени специфичностима школе и без праћења ефеката реализације овог програма отежано је планирање унапређења мера и активности у области заштите од вршњачког насиља

Наш циљ био је да испитамо да ли су одабране школе формирале тим за заштиту од насиља, донеле програм за заштиту од насиља, као и да ли су унапређивале компетенције запослених за превентивни рад, препознавање и реаговање на вршњачко насиље. Испитали смо да ли су ученици и њихови родитељи укључени у планирање и спровођење превентивних активности, као и какав је начин информисања о садржајима, мерама и активностима за спречавање и заштиту од вршњачког насиља, у одабраним школама. Такође, испитали смо да ли се у одабраним школама прате и вреднују ефекти превентивних мера и активности и на који начин се о томе извештава.

Испитујући начин на који одабране школе планирају и спроводе превентивне мере и активности усмерене на спречавање вршњачког насиља, ревизијом смо утврдили следеће:

1.1 Програм заштите од насиља треба да се утврди на основу анализе стања безбедности, присутности различитих облика и интензитета насиља, специфичности школе и резултата самовредновања и вредновања квалитета рада школе, у складу са Протоколом поступања у одговору на насиље. Овај програм треба да буде конкретан, јасан, са дефинисаним улогама, одговорностима и задужењима (ко, када и како поступа, шта ради). Програм треба да садржи, између осталог, начине реаговања на насиље, облике и садржаје рада са ученицима који трпе, чине или су сведоци насиља, садржаје и начине за појачан васпитни рад са ученицима, као и начине праћења, вредновања и извештавања о остваривању и ефектима програма заштите од насиља.

Увидом у програме заштите од насиља у посматраним школама утврдили смо да је у ОШ Свети Сава и Медицинској школи садржина ових програма преузета из Приручника за примену посебног протокола за заштиту деце и ученика од насиља, злостављања и занемаривања у образовно-васпитним установама и није прилагођена специфичностима школе, у Економској школи садржина програма је иста за сваку посматрану годину, док у ОШ М. П. Алас има мањих измена у програмима који су донети за посматране године. Поред тога, ни у једној школи у овим програмима нису видљиви начини реаговања на насиље, облици и садржаји рада са ученицима који трпе, чине или су сведоци насиља, садржаји и начини за појачан васпитни рад са ученицима, као ни начини праћења, вредновања и извештавања о остваривању и ефектима ових програма.

Школе – субјекти ревизије навеле су да детаљнија разрада програма заштите од насиља није вршена због тога што се превентивне активности које припадају садржини овог програма прожимају кроз програме рада стручних актива, одељењских већа или планове рада Тима за заштиту од насиља, док се начини реаговања на насиље, облици и садржаји рада са ученицима договарају кроз усмену комуникацију чланова школског колектива. Такође, као разлог наводе да су преоптерећени бројним административним обавезама чије би испуњење ограничило време које је неопходно посветити ученицима у образовно-васпитном раду. Као додатни разлог, Економска школа истакла је да није увидела потребу за детаљнијом разрадом програма имајући у виду да актери школског живота ову школу перцепирају као безбедну средину.

Овакво стање указује на ризик од тога да је садржина програма заштите од насиља углавном формална и да у довољној мери не доприноси развијању активности и мера на заштити ученика од вршњачког насиља.

1.2 Школе Министарству просвете, односно надлежној школској управи, треба да подносе Извештај о остваривању програма заштите од насиља као саставни део годишњег извештаја о раду, у складу са Протоколом поступања у одговору на насиље. Овај извештај треба да садржи,

нарочито: анализу ефеката превентивних мера и активности и резултате самовредновања у овој области, број и врсту случајева насиља, предузете интервентне мере и активности, као и њихове ефекте.

У ревизији смо утврдили да од четири посматране школе само Економска школа има наведени извештај, док преостале три школе активности на реализацији програма заштите од насиља приказују кроз извештаје о раду Тима за заштиту од насиља. Међутим, ни у једном од ових извештаја није приказана анализа ефеката постигнутих спровођењем наведеног програма.

Разлог оваквог стања је што школе – субјекти ревизије сматрају да је довољно да ефекте спроведених активности и мера размотре током састанака тима за заштиту од насиља.

Непостојање документованих ефеката спроведеног програма заштите од насиља указује на ризик од тога да школе – субјекти ревизије нису у довољној мери посветиле пажњу вредновању успешности предузетих мера и активности у циљу креирања предлога за унапређивање овог програма.

Превенција насиља у школама је скуп мера и активности које имају за циљ стварање сигурног и подстицајног окружења, неговање атмосфере сарадње, уважавања и конструктивне комуникације, у коме неће бити насиља, или ће га бити што мање.⁷¹

Како би био обезбеђен континуитет у планирању, реализацији и вредновању активности на превенцији вршњачког насиља, обавеза школа је да формирају тим за заштиту од насиља, донесу програм заштите од насиља и Министарству просвете доставе извештај о остваривању програма заштите.

Директор школе одређује руководиоца и чланове тима за заштиту од насиља, из редова запослених, а у тим може укључити и представнике родитеља, локалне заједнице, ученичког парламента и по потреби одговарајуће стручњаке (нпр. социјални радник, специјални педагог, лекар). Чланови овог тима треба да имају различите вештине и знања, у циљу боље ефикасности рада. Школа самостално одлучује о броју чланова овог тима, у зависности од специфичности школе. Подаци о члановима Тима за заштиту од насиља (имена и контакт телефони) треба да буду истакнути на видном месту у школи, како би били доступни за све ученике, њихове родитеље и запослене у школи. Задаци овог тима, у оквиру планирања, реализације и вредновања активности на превенцији вршњачког насиља, између осталог, су:

- ✓ да припреми програм заштите од насиља у складу са специфичностима школе и утврђеним мерама за унапређивање на основу анализе стања,
- ✓ да информише ученике, њихове родитеље и запослене о планираним активностима,
- ✓ да предложи мере за превенцију и заштиту,
- ✓ да укључи родитеље у превентивне мере и активности,
- ✓ да планира и учествује у реализацији обука са циљем развијања компетенција запослених потребних за превенцију насиља,
- ✓ да прати и процењује ефекте предузетих мера, који су основа за даље планирање и ефикасније деловање.

Програм заштите од насиља саставни је део годишњег плана рада школе и њиме се одређују мере и активности које обезбеђују развијање и неговање позитивне атмосфере и безбедно окружење. Овај програм треба да буде конкретан, јасан, са дефинисаним улогама, одговорностима и задужењима (ко, када и како поступа, шта ради).⁷² Неопходно је да буде заснован на актуелној анализи стања, капацитета и ресурса. У складу са Протоколом поступања у одговору на насиље, овај програм се утврђује на основу анализе стања безбедности,

⁷¹ Приручник за примену Посебног протокола за заштиту деце и ученика од насиља, злостављања и занемаривања у образовно-васпитним установама, део 5.

⁷² Водич за школе „Ка сигурном и подстицајном школском окружењу“, Министарство просвете, 2020. године.

присутности различитих облика и интензитета насиља, специфичности школе и резултата самовредновања и вредновања квалитета рада школе. Њиме се дефинишу превентивне и интервентне активности, одговорна лица и временска динамика њиховог остваривања.⁷³ Између осталог, он треба да садржи: начине на који се превентивне мере и активности уграђују у свакодневни живот и рад школе; садржаје и начине за појачан васпитни рад; облике и садржаје рада са свим ученицима (који трпе, чине или су сведоци насиља); начине праћења, вредновања и извештавања о остваривању и ефектима програма заштите.

У Приручнику за примену Посебног протокола за заштиту деце и ученика од насиља, злостављања и занемаривања у образовно-васпитним установама дати су предлози идеја и активности које се могу укључити у Програм заштите од насиља. На приложеној листи модела превентивног деловања налазе се, између осталог, недеља посвећена активностима против насиља, дан толеранције, кутак школе посвећен теми ненасиља, кутија поверења, виртуелне/електронске презентације, брошуре, приручници, игрице за превенцију ненасилног понашања, акције „У туђим ципелама“, школски СОС телефон, вршњачка медијација, организовање сусрета деце и запослених са експертима за област превенције насиља, организовање дебата, округлих столова са темом превенције насиља и друго.

Информисање о планираним активностима треба да буде континуирано (састанци актива, родитељски састанци, панои, веб-страница школе и слично).⁷⁴

Иако школа не може да спречи вршњачко насиље, она је дужна да покуша да раном превенцијом предупреди и смањи насиље, а код ученика развије позитивно социјално понашање. Циљ је да се кроз превентивне мере и активности ученицима омогући да разумеју своје поступке и процене шта је добро и лоше у њима и да друштвено неприхватљива понашања, као што је насиље, не понављају. Свака школа, на основу општих смерница, треба да развија сопствене и специфичне стратегије за превенцију насиља.⁷⁵

Налаз 1.1: Програми заштите ученика од насиља више су формални него што су прилагођени специфичностима школа – субјеката ревизије

ОШ М. П. Алас Решењем директора формира тим за заштиту од насиља, именује координатора и чланове овог тима и наводи њихове заједничке задатке на истоветан начин како су дефинисани Протоколом поступања у одговору на насиље. Иако је Статутом ова школа утврдила да је за квалитетан рад тима потребно да буду дефинисане улоге сваког члана, појединачни и заједнички задаци, такво дефинисање улога је изостало. Како наводе, сви чланови тима заједнички учествују у свим активностима, а ако процене да ситуација захтева другачије ангажовање, врши се подела задатака члановима овог тима и задатак сваког члана дефинише се на самом састанку, о чему не постоји писани траг. У рад овог тима укључени су представници Савета родитеља, Ученичког парламента и координатор Вршњачког тима. Просечан број чланова овог тима, у посматраном периоду био је 15. Неки од задатака овог тима су да припреми Програм заштите од насиља, да о планираним активностима информише ученике, родитеље и запослене, да учествује у обукама и пројектима за развијање компетенција потребних за превенцију насиља, да укључује родитеље у превентивне и интервентне мере и активности, као и да прати и процењује ефекте предузетих мера за заштиту ученика. Годишњи план рада Тима за заштиту од насиља није посебно издвојен у односу на Програм заштите од насиља, већ се

⁷³ Правилник о протоколу поступања у установи у одговору на насиље, злостављање и занемаривање.

⁷⁴ Приручник за примену Посебног протокола за заштиту деце и ученика од насиља, злостављања и занемаривања у образовно-васпитним установама, део 4.

⁷⁵ Приручник за примену Посебног протокола за заштиту деце и ученика од насиља, злостављања и занемаривања у образовно-васпитним установама, део 8.

активности овог тима планирају Програмом заштите од насиља. Директору Школе, овај тим подноси извештај о раду. Иако је Протоколом поступања у одговору на насиље прописано постојање два одвојена извештаја, и то: извештај о раду тима за заштиту од насиља и извештај о остваривању програма заштите од насиља, ова школа доставила нам је извештаје о раду Тима за заштиту од насиља, за посматране школске године и указала да ти извештаји уједно представљају и извештаје о остваривању програма заштите од насиља који се достављају Министарству просвете, као део годишњег извештаја о раду школе. Подаци о члановима овог тима, као и информације о врстама и нивоима насиља и илустративни приказ корака у поступању у случају насиља, истакнути су на видном месту у овој школи.

На основу увида у програме заштите од насиља ове школе, за пет школских година, почев од школске 2017/2018. године, утврдили смо да ови програми обухватају велики број планираних активности. Неке активности су конкретно дефинисане, на пример, организовање конкретне трибине и организовање семинара за запослене на тему медијације. Са друге стране, део активности предвиђених овим програмом, понавља се из године у годину, као сталне активности. На пример, постављање одељењских и школских правила на видно место, постављање паноа са именима чланова Тима за заштиту од насиља и чланова Вршњачког тима, разматрање безбедности ученика и наставника, информисање ученика и наставника о процедури реаговања на насиље, предавање „Вршњачко насиље“ за ученике петог, седмог и осмог разреда, „Вршњачка едукација“ за ученике шестог разреда и друге активности. Измене садржаја програма, из године у годину, постоје у мањој мери, па је тако, на пример, за школску 2020/2021. годину било планирано да се спроведе информисање родитеља и наставника о дигиталном водичу „Деца и интернет – pamетно од почетка“, информисање родитеља о сајту „Кликни безбедно“ и примена на часовима одељењског старешине, организовање семинара за запослене „Медијација као метод превенције и решавања сукоба у школи“ и још неколико активности које нису биле обухваћене програмом из претходне школске године. Такође, за школску 2021/2022. годину садржајем програма било је обухваћено информисање наставника, родитеља и ученика о постојању националне платформе „Чувам те“ и упућивање наставника, родитеља и ученика на онлајн обуке са ове платформе, што није било садржано у програмима из ранијих година. Програм заштите од насиља није структуриран према областима деловања – превенција и интервенција. Такође, овај програм не садржи све прописане елементе предвиђене Протоколом поступања у одговору на насиље. Тако на пример, нису видљиви начини реаговања на насиље, облици и садржаји рада са децом која трпе, чине или су сведоци насиља, начини праћења, вредновања и извештавања органа ове школе о остваривању и ефектима програма заштите. Континуирано евидентирање случајева насиља, рад са ученицима који врше насиље и подршка ученицима који га трпе, затим охрабривање деце посматрача да конструктивно реагују, као и примена утврђених поступака и процедура у ситуацијама насиља предвиђени су у Плану рада Вршњачког тима који је део Програма заштите од насиља, а за ове активности одговорни су Тим за заштиту од насиља, Вршњачки тим, педагог, дежурни наставник и одељењски старешина. Ове активности нису детаљније разрађене. На пример, нема информација о томе који се облици подршке пружају ученицима који врше насиље, трпе насиље или су сведоци насиља. Као стална активност предвиђено је и праћење ефеката предузетих мера, без конкретизације на који ће се начин то вршити. Школа се изјаснила да нема дефинисане индикаторе за праћење Програма заштите од насиља и то образложила тиме да ниједан члан Тима за заштиту од насиља није упознат са обавезном, званичном потребом постојања истих.

Поред Програма заштите од насиља, превентивне активности планиране су и кроз Програм сарадње са локалном самоуправом и Програм сарадње школе са породицом ученика. Садржај и циљ ових програма односи се на сарадњу са Општином Стари град, кроз реализацију радионица едукативног и превентивног типа, као и подизање нивоа партнерства родитељ-школа и пружање помоћи и подршке родитељима при обављању васпитне улоге. Неки од предвиђених облика

сарадње са породицом односе се на саветодавни рад са родитељима, едукативна предавања, учешће родитеља у Савету родитеља, Школском одбору, Тиму за заштиту од насиља, информисање, затим анкетирање родитеља у поступку самовредновања о задовољству сарадње са школом и друго. Ова школа је у Развојном плану школе истакла да већу пажњу треба посветити укључивању свих актера у превенцију и борбу против насиља, нарочито родитеља. Такође је истакнуто, да је потребно ученике више информисати о активностима Тима за заштиту од насиља путем Вршњачког тима и Ђачког парламента и инсистирати на поштовању правила понашања. Истиче се значај системског и редовног информисања родитеља о мерама које школа предузима у превенцији и интервенцији, едукације родитеља о активностима које су у вези са превенцијом и интервенцијом у случајевима насиља, као и укључивања што више ученика и родитеља у активности и рад тима за заштиту од насиља, у области превенције.

Као планирани вид превенције, ова школа истиче и велики број запослених који се интересује за стално стручно усавршавање и подизање властитих компетенција, планираних годишњим планом стручног усавршавања запослених у школи и ван школе. Различите обуке биле су планиране за посматрани период (на пример, семинари на теме: „Медијација као метод превенције и решавања сукоба у школи“, „Одељењски старешина – носилац остваривања васпитне улоге у савременој школи“, „Ефикасно дисциплиновање – приступи и технике“, Васпитни проблеми ученика и како их превазићи и друго). ОШ М. П. Алас била је једна од првих школа које су се укључиле у програм „Школа без насиља“. Школа је истакла да су едукативни садржаји овог програма омогућили члановима школског колектива да стекну знања која примењују у свакодневном раду на превенцији и сузбијању вршњачког насиља.

Правилником о понашању ученика, запослених и родитеља у школи, ова школа је, између осталог, утврдила забрану физичког, психичког, социјалног, сексуалног, дигиталног и сваког другог насиља, злостављања и занемаривања ученика.

ОШ Свети Сава Одлуком директора формира тим за заштиту од насиља, именује чланове и координатора овог тима. Ова школа на исти начин као и ОШ М. П. Алас дефинише задатке овог тима, преузимањем садржаја из Протокола поступања у одговору на насиље (нпр. да припреми Програм заштите од насиља, да о планираним активностима информише ученике, родитеље и запослене, да учествује у обукама и пројектима за развијање компетенција потребних за превенцију насиља, да укључује родитеље у превентивне и интервентне мере и активности, као и да прати и процењује ефекте предузетих мера за заштиту ученика). Појединачни задаци, улоге и одговорности сваког члана Тима за заштиту од насиља, нису утврђени. Током протеклих пет година, број чланова овог тима кретао се од осам до десет, а само у школској 2021/2022. години, у рад овог тима укључен је и представник из реда Савета родитеља. Ни у једној размотреној школској години, у саставу Тима за заштиту од насиља није било представника Ученичког парламента. Како у овој школи наводе, због тога што мањи број запослених у овој школи ради пуно радно време (истовремено су ангажовани и у другим школама), јављају се потешкоће у организовању састанака Тима за заштиту од насиља. Овај тим се углавном састаје *ad hoc*, обично само на почетку школске године и у случајевима када се укаже потреба поводом конкретне ситуације вршњачког насиља. Сви чланови тима заједнички учествују у свим активностима. Тим за заштиту од насиља о свом раду сачињава извештај. Подаци о члановима овог тима, налазе се у наставничкој канцеларији ове школе, а не на видном месту доступном ученицима, што су представници школе образложили тиме да „имена ученицима не значе ништа и да они знају коме треба да се обрате за помоћ“. Међутим, резултати анкете коју су просветни саветници Школске управе Чачак, у новембру 2021. године, спровели међу ученицима од петог до осмог разреда ове школе⁷⁶, показали су да се 68% испитаних ученика није никоме обратило у

⁷⁶ Од укупно 250 ученика од петог до осмог разреда, испитано је 127 ученика (50,8%), па је узорак, по мишљењу просветних саветника репрезентативан и релевантан.

ситуацијама када су доживели неки облик насиља, док је 7,9% испитаних ученика навело да не зна где би у случају потребе могло да нађе дежурног наставника.⁷⁷

ОШ Свети Сава доставила је Програм заштите од насиља, за школску 2021/2022. годину. Достављени програм је уопштен и у његовом садржају не могу се препознати специфичности ове школе. Активности су широко формулисане, без прецизирања временске динамике, носилаца и начина провере ефикасности и ефективности. Наведени програм садржи превентивне активности, мере интервенције и информисање. Листа превентивних активности преузета је у целости из Приручника за примену посебног протокола за заштиту деце и ученика од насиља, злостављања и занемаривања у образовно-васпитним установама, што указује на то да програм није прилагођен специфичностима ове школе. Такође, из наведеног приручника преузет је садржај да мере интервенције подразумевају активности које се предузимају када се насиље догоди, процедуре које се користе, поделу улога и одговорности, али нема конкретних информација о томе које активности ова школа предузима у случају дешавања насиља, нити је извршена подела улога и одговорности. Такође, део овог програма који се односи на информисање описан је на истоветан начин као у Приручнику за примену Посебног протокола за заштиту деце и ученика од насиља, злостављања и занемаривања у образовно-васпитним установама, који је Министарство просвете осмислило као водич, усмерен на пружање практичне помоћи и информација школама приликом припреме Програма заштите од насиља, планирања превентивних активности и мера интервенције. Као разлог за израду програма на овакав начин, у овој школи наводе, да се активности које припадају садржини овог програма прожимају кроз програме рада свих стручних актива и одељењских већа. Тако су, на пример, превентивне мере укључене у наставне програме (часови одељењског старешине и грађанског васпитања) који су посвећени проблему вршњачког насиља.

Као посебан део Програма заштите од насиља, издвојен је део који се односи на План рада Тима за заштиту од насиља. Неке од предвиђених активности у оквиру овог плана односе се на: презентацију Насиље – врсте и облици; писмени задатак из српског језика и књижевности на тему вршњачког насиља; дефинисање правила понашања и последица кршења правила, редефинисање правила понашања на нивоу Школе; обуку наставног и ненаставног особља – Ненасилна комуникација; презентовање једног искуства ефикасног решавања проблема насиља – пројекат „Школа без насиља“; истраживање о врстама и учесталости насиља у школи; евалуацију програма прегледом документације и анализе резултата истраживања, измене у програму. Као реализатори ових активности, поред чланова Тима за заштиту од насиља, наведени су наставници српског језика, наставници физичког васпитања, одељењске старешине и други чланови школског колектива.

Увидом у достављени Програм заштите од насиља уверили смо се да он не садржи све елементе предвиђене Протоколом поступања у одговору на насиље. Тако на пример, нису видљиви начини реаговања на насиље, облици и садржаји рада са децом која трпе, чине или су сведоци насиља, начини праћења, вредновања и извештавања органа ове школе о остваривању и ефектима програма заштите.

Поред Програма заштите од насиља, превентивне активности планиране су и кроз сарадњу са родитељима и друштвеном средином, што је описано у Школском програму за период 2018–2022. године. Предвиђено је да се сарадња са родитељима остварује путем родитељских састанака и индивидуалних састанака са родитељима. Дефинисано је неколико активности чији је циљ чвршће повезивање и сарадња родитеља са школом, а једна од тих активности тиче се „информисања родитеља о учењу и понашању ученика као и о наставним и ваннаставним и ваншколским активностима“. У оквиру Плана едукације родитеља предвиђена су по три предавања различитих садржаја за родитеље ученика сваког разреда која ће

⁷⁷ Министарство просвете, Извештај о стручно-педагошком надзору број 424-614-150/2021 од 8. 12. 2021. године.

реализовати наставници, сарадници школе, родитељи и други субјекти друштвене средине. У делу који се тиче сарадње са институцијама друштвене средине, наведено је да се са многим институцијама сарађује ради бољег решавања одређених проблема и ради развијања ученичких потенцијала. Када школа није у могућности да сама санира одређене проблеме, како се наводи, упућује ученике и родитеље у адекватне здравствене и социјалне институције или у Министарство унутрашњих послова.

Планом стручног усавршавања запослених за школску 2021/2022. годину, нису биле предвиђене обуке које се директно баве темама превенције и реаговања на вршњачко насиље.

Економска школа Решењем директора именује руководиоца и чланове тима за заштиту од насиља. Задаци се дефинишу на нивоу тима за заштиту од насиља, нешто су детаљнији у односу на дефинисане задатке ових тимова у одабраним основним школама, али су по садржају исти за сваку посматрану школску годину и обухватају, на пример, израду плана рада тима; припрему и реализацију радионица са ученицима: Од стереотипа и предрасуда до дискриминације и насиља; информисање наставника, родитеља и ученика о реализованим радионицама и анализу ефеката истих. Појединачни задаци, улоге и одговорности сваког члана Тима за заштиту од насиља, нису утврђени. Просечан број чланова овог тима, у посматраном периоду, био је 8. Тим за заштиту од насиља, у посматраном периоду, није имао представника Савета родитеља и Ученичког парламента, а као разлог томе представници ове школе наводе постизање ефикасности у раду овог тима, с обзиром да је прописано да се процена нивоа насиља мора утврдити у року од 24 сата. Директору школе, овај тим подноси извештај о раду.

Годишњи план рада Економске школе, који садржи Програм заштите од насиља, за сваку посматрану годину, објављен је на сајту ове школе. У оквиру овог програма, налази се део који се односи на План за превенцију насиља и План интервенције у случајевима насиља. Такође, ова школа има и посебан План активности којима се развијају способности за решавање проблема, комуникација, тимски рад, самоиницијатива и подстицање предузетничког духа. Садржина овог програма је уопштена, понавља се из године у годину и из њега се не могу уочити специфичности ове школе. Тако на пример, планиране активности у оквиру превенције су: часови одељењске заједнице у циљу реализације програма заштите ученика од насиља; саветодавни рад у циљу развијања способности за решавање проблема, комуникација; реализација плана рада тима за заштиту ученика од насиља и друго. У оквиру Плана интервенције у случајевима насиља, сваке године укључена је, на пример, активност израда процедуре реаговања у случајевима насиља у школи. У оквиру Плана активности којима се развијају способности за решавање проблема, комуникација, тимски рад, самоиницијатива и подстицање предузетничког духа, такође, планиране активности се понављају сваке године (нпр. часови одељењског старешине у циљу развијања способности за решавање проблема, комуникација; индивидуални разговори са ученицима, реализација плана секција; посета манифестацијама у оквиру „Дисовог пролећа“). Овакво стање образложено је тиме да ову школу, запослени и ученици, не перципирају као установу у којој су изражени проблеми вршњачког насиља, чему у прилог наводе да у овој школи нема забележених случајева вршњачког насиља трећег нивоа и да се вршњачка насиља само спорадично јављају. Као и код претходно наведених школа и у овој школи наведени програм не садржи све елементе предвиђене Протоколом поступања у одговору на насиље. Такође, представници ове школе су навели да немају дефинисане индикаторе за праћење реализације Програма заштите од насиља, иако су сваке године, у оквиру плана превенције, планирали праћење његове реализације. Као образложење навели су да „организационо“ нису били спремни за увођење истих, због перцепције запослених да је ова школа безбедна средина, као и да нису упознати са тим да постоји обавеза да ови индикатори треба да буду дефинисани.

У предлагање и планирање превентивних мера, према наводима представника ове школе, родитељи ученика се нису укључивали у претходном периоду. Ова школа се изјаснила да су

родитељи информисани о свим мерама и активностима и да им је дата прилика да на Савету родитеља прокоментаришу Програм заштите од насиља пре његовог усвајања. Родитељи, као и запослени и ученици, сматрају да ова школа није ризична средина и да њихово веће ангажовање није неопходно, што се може видети кроз План рада Савета родитеља који не садржи активности које се односе на разматрање мера заштите од насиља у школи. План сарадње са друштвеном средином обухвата сарадњу са Министарством просвете и Школском управом у Чачку у циљу праћења и примене прописа из области образовно-васпитног рада, Министарством унутрашњих послова поводом превенције насиља у школи и интервенције у случајевима насиља у школи, Центром за социјални рад поводом ученика којима је потребна додатна подршка личном и социјалном развоју, затим спортским и другим клубовима и удружењима, институцијама културе и медијима, Регионалним центром за професионални развој запослених у образовању у циљу стручног усавршавања запослених, здравственим установама, Црвеним крстом и другим организацијама.

Планови стручног усавршавања запослених уопштени су и исти, за посматрани период, и из њих се не може видети да ли су биле планиране обуке које се баве темама превенције и реаговања на вршњачко насиље. Како у овој школи наводе, планови за стручно усавршавање воде се на нивоу стручних већа. Ти планови проистекли су из личних планова професионалног развоја, који се води за сваког наставника и који је доступан у њиховој бази података. На основу захтева стручних већа, прави се листа семинара коју запослени треба да похађају у наредној години.

Економска школа донела је Правила понашања ученика, запослених, родитеља односно других законских заступника⁷⁸ којим је, између осталог, утврдила забрану физичког, психичког, социјалног, сексуалног, дигиталног и сваког другог насиља, злостављања и занемаривања ученика.

Медицинска школа Одлуком Школског одбора о усвајању Годишњег плана рада формира тим за заштиту од насиља, утврђује задатке тима, али не и задужења сваког члана тима посебно. Поред чланова школског колектива, у рад овог тима укључени су представници Савета родитеља, а од школске 2020/2021. године укључен је и представник локалне заједнице. У саставу овог тима нема представника Ученичког парламента. Број чланова Тима за заштиту од насиља, у посматраном периоду, кретао се у распону 10–13 чланова. Задаци чланова овог тима приказани су у оквиру Школског програма за период 2019–2023. године. На пример, учествују у обуци за заштиту ученика од насиља, злостављања и занемаривања; информишу и пружају основну обуку за све запослене у Школи са циљем стицања минимума знања и вештина неопходних за превенцију, препознавање, процену и реаговање на појаву насиља, злостављања и занемаривања ученика; организују упознавање ученика, родитеља и локалне заједнице са Општим и Посебним протоколом за заштиту деце од злостављања и занемаривања и свим активностима у Школи предвиђених Акционим планом; координирају активности и прате и вреднују реализацију Програма заштите ученика од насиља (превентивне и интервентне активности); организују консултације у Школи и процењују нивое ризика за безбедност ученика; прате и процењују ефекте предузетих мера у заштити ученика; сарађују са релевантним установама; припремају план наступа Школе пред јавношћу и медијима; организују евидентирање појава насиља; прикупљају документацију; извештавају стручна тела и орган управљања. Редовни састанци овог тима обављају се два пута годишње, на крају првог и другог полугодишта у циљу евалуације. Тим за заштиту од насиља се током школске године састаје по потреби због консултација, укључивања у решавање актуелних проблемских ситуација и доношења одлука. Ова школа доставила нам је извештаје о реализацији годишњег плана рада, у

⁷⁸ Април 2018. године.

окувиру којих се налазе извештаји о раду Тима за заштиту од насиља. Подаци о члановима овог тима истакнути су на више места у овој школи.

Програм заштите од насиља, као део годишњег плана рада Медицинске школе, исти је за сваку годину, у посматраном периоду. Наведени програм је уопштено формулисан, садржај је већим делом преузет из Посебног протокола за заштиту деце и ученика од насиља, злостављања и занемаривања у образовно-васпитним установама и не одражава специфичности ове школе. Како наводе, мере и активности које се односе на превенцију и интервенисање у случајевима вршњачког насиља, планирају се у оквиру годишњег плана рада тима за заштиту од насиља. Увидом у планове рада тима за заштиту од насиља, за школске године почев од 2018/2019. закључно са 2021/2022, установили смо да ова школа има разрађене активности које укључују, поред редовних активности тима и садржај превентивних и ваннаставних активности. На пример, едукација одељењских старешина за реаговање у ситуацијама на првом нивоу присутности насиља; упознавање ученика са значењем основних појмова: дискриминација, насиље, злостављање, занемаривање, врстама насиља, превентивним и интервентним активностима у Школи, деловањем Тима; реализација радионице које промовишу позитивно и осуђују насилно понашање; мотивисање ученика за активно укључивање у рад секција и ваннаставне и ваншколске активности; организовање заједничке акције за промоцију Школе као безбедног места. Као реализатори ових активности, поред чланова Тима за заштиту од насиља, наведени су, на пример, одељењске стрешине, наставници грађанског васпитања и Стручно веће наставника физичког васпитања. Већина планираних активности се понавља сваке године.

Увидом у програме заштите од насиља уверили смо се, као и у случају претходно посматраних школа, да не садрже све елементе предвиђене Протоколом поступања у одговору на насиље. Медицинска школа нема дефинисане индикаторе за праћење Програма заштите од насиља.

Планом рада Савета родитеља обухваћена је активност разматрања безбедности и заштите ученика у овој школи, али се ни једна планирана активност не односи на укључивање родитеља у превентивне активности школе у одговору на вршњачко насиље. Према наводима представника ове школе, чланови Савета родитеља на почетку школске године разматрају школска стратешка документа која садрже предложене превентивне мере и активности и имају отворен позив да дају своје предлоге и идеје за допуну у овој области.

План стручног усавршавања запослених ради унапређивања компетенција за превентиван рад и реаговање на насиље, у посматраном периоду, обухватио је похађање акредитованих програма, у организацији Министарства просвете, високошколских установа и стручних удружења, стручно усавршавање запослених, и то: Безбедност деце на интернету у сарадњи са родитељима, у школској 2018/2019. години и Начини заштите младих од опасности и злостављања на интернету у школској 2020/2021. години.

Медицинска школа донела је Правилник о правима, обавезама, заштити и дисциплинској одговорности ученика, Правила понашања у Медицинској школи, као и Правилник о мерама, начину и поступку заштите и безбедности ученика за време боравка у школи и свих активности које организује Медицинска школа, којима се дефинише забрана физичког, психичког, социјалног, сексуалног, дигиталног и сваког другог насиља, злостављања и занемаривања ученика. Такође, донела је и Правилник о евидентирању и праћењу друштвено-корисног, односно хуманитарног рада ученика Медицинске школе и извештавања о његовим ефектима.

Налаз 1.2: Школе – субјекти ревизије кроз годишње извештавање о превенцији и сузбијању вршњачког насиља не пружају информације о ефектима спроведених мера и активности

Потребно је да се превентивне активности прате и вреднују како би се проценило да ли и какве ефекте имају, ради дефинисања даље политике заштите ученика од насиља.⁷⁹ Ови ефекти, као и ефекти интервентних мера, треба да буду приказани у Извештају о остваривању програма заштите, као саставном делу годишњег извештаја о раду школе који се доставља Министарству просвете. На основу добијених резултата, школе треба да планирају даље унапређивање позитивне атмосфере међу ученицима, без конфликта, уз развијање и неговање позитивних ставова и развој социјалних вештина.

ОШ М. П. Алас спровођење превентивних активности у борби против вршњачког насиља приказује кроз извештај о раду Тима за заштиту од насиља. Ови извештаји за школску 2018/2019. и школску 2019/2020. годину указују, између осталог: на то да су одељењске старешине реализовале радионице о темама превенције и реаговања на насиље; да су представници Вршњачког тима направили и изложили на видно место информативне паное о нивоима и врстама насиља; да је Министарство унутрашњих послова Стари град реализовало предавања за ученике четвртог и шестог разреда на тему „Безбедно коришћење интернета и друштвених мрежа“; да је извршена едукација стручних сарадника на тему „Улога Тимова за заштиту од дискриминације, насиља, злостављања и занемаривања“, као и едукација стручних сарадника, директора и координатора Тима за заштиту од насиља на тему „Израда плана заштите од насиља“. У оквиру Извештаја о раду Тима за заштиту од насиља за школску 2020/2021. годину наводи се да је Наставничко веће, током године, спровело информисање о националној платформи „Чувам те“, да су две пријаве насиља трећег нивоа захтевале сарадњу у оквиру спољашње заштитне мреже (полиција и Центар за социјални рад), да је израђено више индивидуалних планова заштите ученика и настављен саветодавни рад и са ученицима и са родитељима, као и да због специфичне организације рада (услед пандемије коронавируса), Вршњачки тим није реализовао планиране активности. Закључили су да је потребно донети нове мере за безбедност ученика у школи, које се односе на прецизније поступање свих запослених у установи, да је неопходно на Наставничком већу поново одржати предавање о процедурама реаговања на насиље, као и да на почетку сваке школске године треба свим одељењским старешинама послати имејлом све правилнике и материјале за индивидуални рад, реаговање и вођење документације о сваком случају пријављеног насиља. Иако у извештају није наведено да је овај тим уочио одређене пропусте у функционисању мреже заштите ученика од насиља, предлози као што је – додатно информисање актера школског живота о процедурама реаговања на насиље и прецизније поступање свих запослених у школи, могу указати на то да се Тим за заштиту од насиља у свом раду сусрео са ситуацијом да запослени нису у довољној мери упознати са дефинисаним процедурама и интервентним корацима у поступању. Извештај о раду овог тима за прво полугодиште 2021/2022. године садржи детаљније информације у односу на извештаје из претходног периода. Тако на пример, укључени су подаци о броју пријављених случајева насиља по врстама и нивоима, информације о броју покренутих васпитно-дисциплинских поступака, владању ученика, као и о броју разговора које је психолошко-педагошка служба обавила у оквиру појачаног васпитног рада.

Као реализоване мере и активности на превенцији вршњачког насиља у последњих пет година, које су дале добре резултате, ова школа, између осталих, наводи: радионице из програма „Школа без насиља“, „Еликсир толеранције“, „Учионица добре воље“, едукативна предавања и

⁷⁹ Водич за школе „Ка сигурном и подстицајном школском окружењу“, Министарство просвете, 2020. године.

трибине о вршњачком и електронском насиљу које је реализовало Министарство унутрашњих послова, организовање турнира „Спортом против насиља“, медијацију која се одвија између учесника насиља и њихових родитеља у присуству чланова Тима за заштиту од насиља, као и истицање едукативних садржаја о вршњачком насиљу на видљивим местима у овој школи. Реализоване су радионице и активности у којима је циљ био неговање позитивне међувршњачке комуникације, фер-плеј односа према себи и другима, толеранције и прихватања различитости. На пример, „Ненасилна комуникација, конфликти“, „Може ли се сукоб спречити“, „Реаговање на насиље“, „Примери лоше комуникације“, „Кад насиља нема, нема ни проблема“ и друге. Не постоји писани траг о ефектима реализованих превентивних мера и активности усмерених на спречавање вршњачког насиља у овој школи. Како у ОШ М. П. Алас наводе, ефекти се прате кроз разговоре са ученицима, наставницима и родитељима, као и кроз извештавање о реализацији часова одељењских старешина.

Иако је евидентно побољшање садржаја Извештаја о раду Тима за заштиту од насиља, током времена, у смислу већег обухвата конкретних информација, у овим извештајима још увек недостаје анализа ефеката предузетих превентивних и интервентних мера и активности. Ова школа се изјаснила да се анализа предузетих мера за повећање безбедности ученика врши повремено на састанцима Тима за заштиту од насиља, где се током године врши и анализа ефеката предложених мера, о чему не постоји писани траг. Према њиховим наводима, о предложеним мерама обавештени су Наставничко веће и Савет родитеља на чијим су седницама ове мере разматране. Такође, не постоји документација из које би се могло видети које су сугестије родитеља када је реч о предлозима за превенцију насиља и побољшање безбедности ученика. Ова школа наводи да на састанцима Савета родитеља, родитељи износе своје предлоге. У извештајима о раду ове школе налази се Извештај о раду Савета родитеља који не садржи конкретне информације о предлозима овог савета за превенцију насиља и побољшање безбедности ученика али се, на пример, у Извештају о раду ове школе за школску 2019/2020. годину, у оквиру Извештаја о раду Савета родитеља налази информација да је „Савет дискутовао и разматрао све текуће проблеме и предлоге који би могли допринети још бољем и ефикаснијем функционисању Школе“. Представници ове школе сматрају да је, када је у питању превенција вршњачког насиља, остварена добра сарадња са Министарством унутрашњих послова, док би сарадња са општином могла бити унапређена кроз чешће организовање трибина на тему вршњачког насиља како за родитеље тако и за ученике. Ради реализације активности на превенцији вршњачког насиља, наводе да је успостављена сарадња са више различитих удружења, установа, организација и органа (нпр. Градска општина Стари град, Министарство унутрашњих послова Стари град, Народна библиотека).

Према подацима који су нам достављени, чланови школског колектива су током протеклих пет школских година учествовали у више облика стручног усавршавања који су у функцији развијања ненасилне комуникације, ефикасних приступа у дисциплиновању, превазилажења проблемских ситуација и конструктивног решавања конфликта. Обуке су похађали како чланови школског Тима за заштиту од насиља, тако и други запослени у овој школи. Тако је, на пример, према Годишњем извештају о стручном усавршавању у школској 2019/2020. години стручно усавршавање у школи реализовано: кроз састанке и активности Тима за заштиту од насиља, обележавања Дечје недеље, предавање „Вршњачко насиље“, већи број радионица, као на пример „Дигитално насиље“, „Може ли се сукоб спречити“, радионице из програма „Еликсир толеранције“ и друге, док је стручно усавршавање ван школе обухватило усавршавање кроз семинар „Медијација као метод превенције и решавања сукоба у Школи“, семинар „Васпитни проблеми ученика и како их превазићи“, радионицу „Програм заштите деце и ученика од дискриминације, насиља, злостављања и занемаривања и писање оперативног плана заштите“ и стручни скуп у оквиру рада Актива стручних сарадника „Заштита од насиља у систему образовања и васпитања и улога стручних сарадника“.

Ова школа нема Извештај о остваривању програма заштите од насиља, иако је Протоколом поступања у одговору на насиље прописано да се овај извештај, који нарочито садржи: анализу ефеката превентивних мера и активности и резултате самовредновања у овој области, број и врсту случајева насиља, предузете интервентне мере и активности, као и њихове ефекте, доставља Министарству просвете. Истакли су да им Министарство просвете, у протеклом периоду, није указивало на неопходност постојања овог извештаја.

ОШ Свети Сава спровођење превентивних активности у борби против вршњачког насиља приказује кроз извештај о раду Тима за заштиту од насиља. Упоређивањем достављених извештаја, за школске године 2019/2020. и 2020/2021, закључили смо да је наведени извештај у потпуности идентичан за обе школске године, укључујући све реализоване активности и радионице. Извештај је дескриптиван, без квантитативних података о евидентираним случајевима насиља током школске године. Иако је у овим извештајима истакнуто да је у школској години највећи акценат у раду овог тима стављен на превенцију насиља и сагледавање ефеката мера превенције на ученике, ефекти у овом извештају нису приказани, као ни стање у овој школи по питању евидентираних облика, нивоа и учесталости вршњачког насиља. Као предузимање мера, у овим извештајима наведено је: да је сваки одељењски старешина на часовима одељењске заједнице разговарао са ученицима на тему вршњачког насиља; да су ученици који су испољавали одређене облике насилног понашања одмах идентификовани као и да су са тим ученицима вођени индивидуални разговори и појачан педагошки рад; да је сарадња са родитељима ученика који су долазили у сукоб са другим ученицима интензивирана; да је у превенцију насиља укључен и Бачки парламент, који је вршњачком едукацијом популарисао просоцијалне вештине и непостојање толеранције на насиље. Такође, ови извештаји указују на то да су реализоване радионице у оквиру Дечје недеље о превенцији насиља за ученике петог и шестог разреда и радионице из програма „Чувари осмеха“ у другом разреду, као и да је одржано предавање „Болести зависности и вршњачко насиље“ за ученике седмог и осмог разреда. О појединим спроведеним превентивним активностима може се, на пример, закључити из извештаја о раду психолога (одржане су радионице са млађим и старијим узрастима како би се упознали са нивоима и врстама насиља, научили да препознају насилничко понашање и како да га пријаве) и извештаја о раду одељењског већа шестог разреда (инспектори Министарства унутрашњих послова одржали су предавање на тему „Насиље као негативна друштвена појава“).

Представници ове школе, током разговора, истакли су да сматрају да није потребно да извештај о раду овог тима садржи више конкретних информација односно да се у њему таксативно наводе подаци о броју, врстама и нивоима насиља, као и поступањима овог тима поводом проблемских ситуација. Сматрају да су сви забележени случајеви вршњачког насиља у овој школи ситуационог карактера и да се не понављају. Такође су истакли да ова школа настоји да приближи ученицима разумевање права и обавеза према којима ученици треба да обликују своје понашање. Чланови Тима за заштиту од насиља истакли су у извештају о свом раду да је теже открити децу која трпе неки облик насиља, а да се лако препознају насилни ученици. Наведено указује на ризик од тога да ученици који су изложени насиљу нису увек спремни да исто пријаве или да не препознају ситуације у којима су изложени вршњачком насиљу, што даље упућује на то да је у овој школи потребно посветити више пажње едукацији ученика о облицима вршњачког насиља, као и њиховом охрабривању да исто пријаве.

Ова школа изјаснила се о томе да је Тим за заштиту од насиља заједно са стручним сарадницима извршио анализу документације о врстама и учесталости насиља у овој школи и да је у складу са тим предузео одређене мере ради унапређења безбедносне ситуације. Тако су на пример, наставници технике и технологије и информатике и рачунарства, на редовним часовима, указивали ученицима на ризике, заштиту и безбедност на интернету и од електронског насиља, а појачана је и сарадња са родитељима ученика, са којима су индивидуално и на родитељским

састанцима вођени разговори о изазовима и ризицима адолесцентног периода у циљу оснаживања њихове васпитне улоге. Током спровођења ревизије нису нам достављени резултати наведене анализе.

Иако се на основу достављених података о реализованим обукама запослених, чији је садржај у вези са проблематиком вршњачког насиља, може закључити да оне нису реализоване од 2017. године, запослени ове школе били су у прилици да стекну одређена знања и вештине за бављење превенцијом и конструктивним реаговањем на вршњачко насиље, што се може закључити на основу информација садржаних у годишњем извештају о раду ове школе за 2019/2020. и 2020/2021. годину. Тако је наведено, на пример, да је реализована Обука за запослене – породично насиље и обука Стратегије у раду са ученицима који показују проблеме у понашању, као и да је реализован програм „Основи безбедности деце“ у оквиру којег је, поред осталих, обрађена тема насиља као негативне појаве.

Ова школа, као и ОШ М. П. Алас, нема Извештај о остваривању програма заштите од насиља.

Економска школа спровођење превентивних активности у борби против вршњачког насиља приказује кроз Извештај о остваривању програма заштите од насиља и Извештај о раду Тима за заштиту од насиља. Извештај о остваривању програма заштите од насиља прати структуру наведеног програма, тако да су активности у њему уопштено приказане, односно преписане из наведеног програма, уз констатацију да су реализоване, без навођења конкретних мера реализације. Такође, реализоване активности су идентичне за све посматране године, а време реализације свих активности није прецизирано, већ је наведен период септембар–јун. Извештаји о остваривању програма заштите од насиља не садрже анализу ефеката превентивних мера и активности и резултате самовредновања у овој области, број и врсту случајева насиља, предузете интервентне мере и активности, као и њихове ефекте, у складу са Протоколом поступања у одговору на насиље, а што је потребно ради даљег дефинисања политике заштите ученика од насиља. С друге стране, извештаји о реализацији плана рада Тима за заштиту од насиља су конкретнији. У њима се наводе предузете активности овог тима, пре свега у интервенцији у конкретним ситуацијама насиља. Тако је, на пример, у Извештају о раду Тима за заштиту од насиља за школску 2020/2021. годину наведено да је, у конкретном одељењу, одржан састанак у присуству ученика и родитеља, сагледана ситуација, предложене мере заштите за ученике и сачињен записник, као и да су предузимане превентивне активности у вези са спречавањем социјалног, физичког и дигиталног насиља другог нивоа. У овом извештају се наводи и број одржаних састанака тима током године. Такође је наведено, да је у условима комбинованог начина рада услед коронавируса, овај тим своје активности реализовао само у септембру и октобру, односно да није било других активности до краја школске 2020/2021. године. Непостојање писаног трага о ефектима реализованих превентивних мера и активности усмерених на спречавање вршњачког насиља, представници Економске школе образложили су тиме да се ефекти прате кроз извештавање одељењских старешина, рад Ученичког парламента, кроз евиденцију и статистику о броју случајева вршњачког насиља и истраживањима у школи.

Према подацима који су нам достављени, чланови школског колектива су у протеклих пет школских година похађали неколико обука, и то: Од предрасуде и стереотипа до дискриминације и насиља, Програм подршке раду одељењском старешини, Превенција насиља - пут ка школи без насиља и Права детета у образовању. Такође, у оквиру стручног усавршавања у школи, присуствовали су презентацијама: „Насиље, занемаривање, злостављање и дискриминација“, „Правилник о друштвено-корисном и хуманитарном раду“, „Корази у поступању одељењских старешина у одговору на насиље“ и о дигиталном насиљу. Пратили су онлајн обуке: Стратегија у раду са ученицима који показују проблеме у понашању, „Како да помогнем детету да не буде мета вршњачког насиља“ и друго. Све наведене обуке и семинаре у овој школи оцењују као

добре, а да ли ће научено бити примењено у пракси, како наводе, зависи од самих наставника и да ниједан семинар не може да понуди готово решење, већ само да прошири знање о тој тематици. Према њиховом мишљењу, прописи који уређују ову област су „широки и афирмативни у примени на конкретним случајевима, а саме процедуре су компликоване“.

Медицинска школа спровођење превентивних активности у борби против вршњачког насиља приказује кроз извештај о раду Тима за заштиту од насиља. У овим извештајима се наводе датум и садржај реализованих активности. Тако се, на пример, наводи да је 15. 11. 2018. године у организацији Удружења жртава насиља ХАЈР, у просторијама Општине Звездара, одржана трибина под називом За бољи и сигурнији живот којој су присуствовали ученици трећег и четвртог разреда са својим професорима; да је 16. 12. 2018. године одржан семинар под називом Безбедност деце на интернету у сарадњи са родитељима, који је похађало 30 професора ове школе; да је 22. 10. 2019. године у циљу спречавања могућег Интернет насиља, прочитано обавештење ученицима о строгој забрани коришћења мобилних телефона у сврху снимања себе или других у просторијама школе током трајања наставе; да је 23. 12. 2019. године, у просторијама Друге економске школе одржано предавање о програму за заштиту ученика од насиља, злостављања и занемаривања, о изради оперативних планова заштите за ученике као и о правилнику о друштвено корисном раду; да су 30. 03. 2020. године и 22. 04. 2020. године одржана два састанка овог тима путем вајбер групе у вези са случајевима интернет насиља, а у даљем тексту описа активности, наведено да су сви ученици који су евентуално добијали поруке, текстове или слике непримереног садржаја, охрабрени да то пријаве одељењском старешини и друго. Поред активности на реализацији превентивних мера, у извештају о раду овог тима наводи се и број ванредних састанака током школске године због појединачних случајева насиља, израде оперативних планова рада поводом тих случајева и њиховог решавања, а предузете интервентне активности нису описане.

Процену ефеката предузетих мера и активности на превенцији вршњачког насиља ова школа не води документовано. Како наводе, ефекти предузетих мера су видљиви по расположењу ученика, новоствареним другарским контактима, вољом да учествују у активностима које школа нуди, порасту самопоуздања код ученика који су повучени. Такође, као ефекат превентивних мера наводи се мали број случајева вршњачког насиља уопште, а поготово насиља трећег нивоа, с обзиром на велики број ученика у овој школи⁸⁰.

Према подацима који су нам достављени, чланови школског колектива су током протеклих пет школских година, похађали следеће обуке: Сви наши идентитети и Обука за СОС саветнице за пријаву насиља у школама, Безбедност деце на интернету у сарадњи са родитељима, Заштита ученика од насиља и дискриминације, оперативни планови заштите, Правилник о друштвено-корисном и хуманитарном раду у организацији Министарства просвете.

Ни у овој школи нисмо наишли на Извештај о остваривању програма заштите од насиља нити на елементе неопходне у извештавању о реализацији овог програма, у складу са Протоколом поступања у одговору на насиље.

⁸⁰ 1.598 ученика.

*

Заједничко за све посматране школе је да у довољној мери нису посветиле пажњу планирању превентивних мера и активности, без обзира на то да ли је оно вршено кроз Програм заштите од насиља или План рада Тима за заштиту од насиља. Овим активностима приступило се више формално, уместо да је планирање спроведено сагледавањем анализе стања безбедности у школи, броја и врсте насиља у претходном периоду, ефеката реализованих мера и активности из претходног периода и критичког осврта на постигнуто. Уважавајући образложења које чланови школског колектива у школама – субјектима ревизије најчешће наводе као разлоге оваквом приступу у планирању мера и активности на превенцији и сузбијању вршњачког насиља (нпр. преоптерећеност чланова школског колектива различитим облицима извештавања, припреме плана рада наставе и друго), закључујемо да је у циљу унапређења мера и активности у овој области и пружања веће подршке ученицима потребно да програми заштите од насиља буду конципирани тако да су у њима, између осталог, детаљније планиране превентивне мере и активности и видљиви планирани начини реаговања на вршњачко насиље, облици и садржаји рада са ученицима који чине, трпе или су сведоци вршњачког насиља, као и садржаји и начини за појачан васпитни рад. Такође, за школе – субјекте ревизије заједничко је што њихово извештавање о остварености програма заштите од насиља не садржи податке на основу којих би се стекао увид у делотворност предузетих мера и активности. Нису приказани ефекти предузетих мера и активности на превенцији и сузбијању вршњачког насиља, а који треба да буду основа за даље унапређење у овој области.

ЗАКЉУЧАК 2: Непостојање оперативних планова заштите и документованог праћења ефеката предузетих мера и активности отежава сагледавање потребе за пружањем додатне подршке ученицима

Наш циљ био је да испитамо на који начин одабране школе спроводе активности у интервенцији на вршњачко насиље, на који начин функционишу тзв. унутрашња и спољашња заштитна мрежа, као и на који начин се прате ефекти предузетих мера и активности ради провере успешности и даљег планирања заштите ученика.

Испитујући начин на који одабране школе спроводе интервентне активности у случајевима када се вршњачко насиље деси, ревизијом смо утврдили следеће:

2.1 У складу са Протоколом поступања у одговору на насиље, у процесу консултација, потребно је да Тим за заштиту од насиља насилни догађај разврста у један од три нивоа насиља, што опредељује даље поступање школе. Оперативни план заштите сачињава се за конкретну ситуацију другог и трећег нивоа и то за све учеснике насиља (оне који трпе, који чине и који су сведоци насиља).

Увидом у документацију школа – субјеката ревизије, у вези са пријављеним случајевима вршњачког насиља, за период 2019–2021. године, утврдили смо:

- да Тим за заштиту од насиља ОШ М. П. Алас није у свим случајевима констатовао процењени ниво вршњачког насиља; да није предложио израду оперативних планова заштите у свим случајевима у којима је израда ових планова била обавезна, да у појединим случајевима нисмо наишли на оперативне планове заштите и планове појачаног васпитног рада, чак и када је Тим за заштиту од насиља предложио израду ових планова, као и да у неким случајевима не постоје оперативни планови заштите за ученике сведоке насиља, иако је установљено њихово присуство инциденту,

- да Тим за заштиту од насиља ОШ Свети Сава није у свим случајевима у својим записницима констатовао процењени ниво вршњачког насиља; да предлог мера овог тима, приказан у записницима са одржаних састанака поводом разматрања случајева насиља, не предвиђа израду оперативних планова заштите за ученике нити израду планова појачаног васпитног рада, у случајевима у којима је израда ових планова обавезна; да у случајевима када су оперативни планови заштите израђени постоји разлика у приступу приликом њихове израде, у једном случају планови заштите за ученике који су учествовали у насиљу налазе се на истом образцу, из којег се не може установити да ли се оперативни план заштите односи на ученика који је извршио насиље, ученика који је претрпео насиље или сведоке догађаја, док је у другом случају наведени образац посебно попуњен за ученика који је претрпео и ученика који је починио насиље,

- да је Тим за заштиту од насиља Економске школе у свим случајевима, осим у случајевима евидентираним у школској 2018/2019. години констатовао процењени ниво вршњачког насиља; да постоје оперативни планови заштите, осим у случајевима вршњачког насиља евидентираним у школској 2018/2019. години;

- да Тим за заштиту од насиља Медицинске школе ни у једном случају није у својим записницима констатовао врсту и ниво вршњачког насиља за евидентиране случајеве; да у појединим случајевима не постоје оперативни планови заштите за све учеснике у сукобу.

Као разлоге за неконстатовање нивоа насиља у свим евидентираним случајевима вршњачког насиља школе – субјекти ревизије углавном наводе да је реч о пропусту, али да то не значи да тимови за заштиту од насиља током консултација усмено нису процењивали ниво насиља и у складу са тим предузимали даље кораке. И у случајевима када оперативни планови заштите нису израђени, наводе да је реч о пропусту насталом услед преоптерећености писањем

пре и након сваке предузете активности, а да је њихова пажња више била усмерена на рад са ученицима.

Наведено указује на то да због неконстатовања нивоа насиља постоји ризик од тога да неће бити обезбеђено уједначено поступање школа у свим ситуацијама вршњачког насиља истог нивоа. Такође, непостојање оперативних планова заштите у свим случајевима када је њихово доношење обавезно указује на ризик од тога да мере и активности које школе предузимају могу бити стихијске, без јасно дефинисаних циљева и основе за ефикасно праћење делотворности предузетих мера.

2.2 Школа треба да прати остваривање конкретних оперативних планова заштите од насиља другог и трећег нивоа и да прати ефекте предузетих мера и активности, у складу са Протоколом поступања у одговору на насиље.

Увидом у документацију школа – субјеката ревизије, у вези са пријављеним случајевима вршњачког насиља, за период 2019–2021. године, у Економској школи нисмо наишли на писани траг о праћењу остваривања оперативних планова заштите, у ОШ М. П. Алас и Медицинској школи у највећем броју размотрених случајева нисмо наишли на писани траг о праћењу остваривања оперативних планова заштите, док у ОШ Свети Сава евиденција садржи извештај педагога само о предузетим мерама и то на начин који даје уопштени приказ ових мера.

Школе – субјекти ревизије истакле су да се ефекти предложених мера прате кроз међусобну комуникацију чланова школског колектива. Наведено указује на ризик од тога да непостојање документованог праћења ефеката предузетих мера и активности отежава проверу успешности донетих оперативних планова заштите у циљу сагледавања потребе за пружањем додатне подршке ученицима и планирања даљих превентивних активности.

Интервенцију у одговору на насиље чине мере и активности којима се оно зауставља, осигурава безбедност ученика (оних који трпе, чине или сведоче), смањује ризик од понављања, ублажавају последице за све учеснике и прате ефекти предузетих мера.⁸¹

Редослед поступања у интервенцији прописан је Протоколом поступања у одговору на насиље и обухвата:

- ✓ проверавање сумње или откривање насиља,
- ✓ заустављање насиља и смиривање учесника,
- ✓ обавештавање родитеља,
- ✓ консултације,
- ✓ предузимање мера и активности за све нивое насиља,
- ✓ праћење ефеката предузетих мера и активности.

Потребно је да се увек и благовремено реагује на све облике насиља, а начин на који ће запослени реаговати зависи од учесника, облика, интензитета, учесталости, места дешавања насиља, као и од тога да ли постоји непосредно сазнање или само сумња да се насиље дешава. Највећи број ситуација вршњачког насиља решавају сами запослени у школама, док тежи случајеви захтевају укључивање институција из других система. Зато је за ефикасну интервенцију неопходно успоставити тзв. унутрашњу заштитну мрежу, која подразумева дефинисање улога и одговорности свих запослених и ученика у школи, али и успостављање тзв. спољашње заштитне мреже, која подразумева укључивање Министарства унутрашњих послова, центра за социјални рад, здравствених установа и других институција. Сваки акт насиља мора се

⁸¹ Правилник о протоколу поступања у установи у одговору на насиље, злостављање и занемаривање.

евидентирати. Запослени у школи који спроводе интервентне активности могу имати посебне фасцикле, досије, дневнике, белешке, коментаре и слично у вези са понашањем ученика, постигнућима или пропустима у понашању. Све ово потребно је периодично анализирати како би се стекао бољи увид у то које мере су делотворне. Ради свеобухватног увида потребно је анализирати укупне податке (број, облике насилног понашања, предузете мере), у циљу ефикаснијег планирања превентивних активности и унапређења програма заштите од насиља.⁸²

Налаз 2.1: Школе – субјекти ревизије нису у свим евидентираним случајевима вршњачког насиља процениле ниво насиља и сачиниле оперативне планове заштите за све учеснике насиља

Протоколом поступања у одговору на насиље предвиђено је да се консултације у школи врше ради: разјашњавања околности, анализирања чињеница, процене нивоа насиља, нивоа ризика и предузимања одговарајућих мера и активности. Такође, предвиђено је да се мере и активности предузимају за све нивое насиља, а да се оперативни план заштите сачињава за конкретну ситуацију другог и трећег нивоа за све учеснике насиља (оне који трпе, који чине и који су сведоци насиља). Какав ће се оперативни план заштите сачинити, зависи од врсте и тежине насилног понашања, последица насиља по појединца и колектив, броја учесника и слично. Он садржи, између осталог, активности усмерене на промену понашања – појачан васпитни рад, рад са родитељем, рад са одељењском заједницом, носиоце тих активности и временску динамику.⁸³ Оперативни планови заштите за починиоце насиља и оне који га трпе треба да се разликују по садржини и квалитету интервенција, али њихова структура, начин реализације и праћење промена треба да буде исто.⁸⁴

Када је у питању утврђени трећи ниво насиља, директор школе дужан је да те случајеве пријави надлежним органима, организацијама и службама и о томе обавести Министарство просвете, односно надлежну школску управу.⁸⁵

У **ОШ М. П. Алас** до сазнања о вршњачком насиљу најчешће се долази на основу пријаве ученика, родитеља, дежурних наставника и особа које су затекле насилну ситуацију. Како у овој школи наводе, Тим за заштиту од насиља се одмах по добијању пријаве о насиљу састаје, упознаје се са ситуацијом насиља и формира комплетну слику о догађају на основу претходних разговора са ученицима, родитељима и очевицима догађаја. Након тога овај тим процењује врсту и ниво насиља и предлаже мере заштите за ученике и активности за појачан васпитни рад, а по потреби активности друштвено-корисног, односно хуманитарног рада. Том приликом се поред врсте и нивоа насиља у обзир узимају и индивидуалне карактеристике ученика.

Ова школа, као недоумице са којима се сусреће у примени процедура интервенције у случајевима вршњачког насиља наводи: да смернице за разликовање нивоа насиља нису јасно и прецизно дефинисане, тако да је тешко одредити ниво насиља на основу изјава ученика; да се често дешава да у једном пријављеном случају постоји комбинација врста насиља (нпр. психичко и физичко); да је понекад тешко у оквиру васпитно-дисциплинског поступка утврдити чињенице на основу исказа ученика; да када поставе питање правног тумачења Протокола о поступању у случају насиља, на постављене недоумице као одговор добијају цитиране одредбе овог протокола уместо тумачења; недоумицу у вези са тим да ли се и у случајевима када је пријављено насиље трећег нивоа, а нема последица, оно пријављује надлежним институцијама. Школа се, у

⁸² Приручник за примену Посебног протокола за заштиту деце и ученика од насиља, злостављања и занемаривања у образовно-васпитним установама.

⁸³ Правилник о протоколу поступања у установи у одговору на насиље, злостављање и занемаривање.

⁸⁴ Подружница педагога основних школа Јужнобачког округа – Индивидуални план заштите.

⁸⁵ Правилник о протоколу поступања у установи у одговору на насиље, злостављање и занемаривање.

претходном периоду, у случајевима пријављеног трећег нивоа насиља ретко обраћала надлежној школској управи за савет и одговор добијала телефонским путем. У одређеној мери, школа је задовољна сарадњом са надлежном школском управом Министарства просвете, али сматрају да сарадња може бити унапређена уколико Министарство просвете, кроз прецизирање појединих ставова прописа, отклони недоумице код одређивања нивоа вршњачког насиља.

ОШ М. П. Алас доставила је следећи податак о броју случајева вршњачког насиља, по врсти и нивоу, и то:

Табела број 1. Евидентирани случајеви вршњачког насиља у ОШ М. П. Алас

Школска година	Ниво вршњачког насиља	Физичко насиље	Емоционално/ психичко насиље	Социјално насиље	Сексуално насиље	Дигитално насиље
2017/2018.	Први	1	1			
	Други	2				
	Трећи					
2018/2019.	Први	6	7			
	Други	17	2			
	Трећи	3				
2019/2020.	Први	2				
	Други	3				1
	Трећи					
2020/2021.	Први	2	1			
	Други	4		1		
	Трећи					
2021/2022.	Први	1	1		1	
	Други	7	1			2
	Трећи	4*				

* Од четири случаја која су пријављена школској управи, два случаја су била сумња на трећи ниво насиља.

У васпитно-дисциплинском поступку је утврђено да је ипак реч о другом нивоу насиља.

Извор: ОШ М. П. Алас

Као потенцијалне изворе и узроке вршњачког насиља, ова школа наводи: васпитне ставове родитеља у смислу да родитељи сугеришу деци да на насиље треба узвратити насиљем „немој први/а да почињеш, али узврати ако те неко дира“, презаштићеност појединих ученика од стране родитеља (налажење оправдања за насилно понашање, пребацивање кривице на другог), проблеми у породици, агресивни модел понашања код једног или оба родитеља, специфични проблеми појединих ученика (из спектра аутизма, гојазности, дијабетеса и другог), незрелост ученика тако да поједини ученици доживљавају да су неки облици понашања игра и нису свесни опасности, популарност друштвених мрежа и недовољна свест о могућностима злоупотребе, као и негативан утицај медија. Као место и време где се најчешће дешавају ситуације вршњачког насиља, ова школа наводи: у ходнику пре почетка часова, за време одмора у школском дворишту, по завршетку смене на улазу у школу, на часовима физичког у сали или дворишту и на друштвеним мрежама.

Државној ревизорској институцији омогућен је увид у документацију у вези са пријављеним случајевима вршњачког насиља, за период 2019–2021. године. Том приликом утврдили смо следеће:

Увидом у Записнике са одржаних састанака Тима за заштиту од насиља, поводом насилних догађаја, уочили смо да овај тим није у свим случајевима констатовао процењени ниво вршњачког насиља. Процена нивоа насиља битна је због тога што се у односу на њу одређује даље поступање школе.

Увидом у документацију, установили смо да Тим за заштиту од насиља није предложио израду оперативних планова заштите у свим случајевима у којима је израда ових планова била

обавезна, да у појединим случајевима нисмо наишли на оперативне планове заштите и планове појачаног васпитног рада, чак и када је Тим за заштиту од насиља предложио израду ових планова, као и да у неким случајевима не постоје оперативни планови заштите за ученике сведоке насиља, иако је установљено њихово присуство инциденту.

Даље смо утврдили да су мере и активности у оперативним плановима заштите широко и уопштено утврђене и да су неспецифичне јер су дефинисане истоветно за све ученике који су учествовали у инциденту. С друге стране, активности друштвено-корисног рада, у случајевима у којима смо наишли на писани траг о изрицању ове мере, конкретно су утврђене, а подразумевају активности попут рада у библиотеци, израде паноа о врстама насиља и припреме презентације на ту тему, пружања помоћи у учењу другим ученицима, прикупљања и поделе новогодишњих пакетића и слично. Такође, учили смо да су неки случајеви вршњачког насиља окончани исписивањем ученика из ове школе, али да нема доказа о томе да су након тога, за остале учеснике у вршњачком сукобу, реализоване мере подршке и појачаног васпитног рада.

Увидом у документацију, установили смо да у неким размотреним случајевима вршњачког насиља трећег нивоа, нисмо наишли на доказ о обавештавању надлежне школске управе о пријављеном вршњачком насиљу трећег нивоа. Такође, у тим случајевима ова школа није иницирала сарадњу са институцијама из спољашње заштитне мреже, већ је спољашња заштитна мрежа активирана на основу пријава родитеља ученика. Даљим увидом у документацију констатовали смо да се ова школа није обратила Центру за социјални рад у случајевима у којима родитељи нису потписали оперативни план заштите и нису дали сагласност за спровођење појачаног васпитног рада са учеником јер би то, како наводе у овој школи, продубило проблем поверења у комуникацији родитеља са овом школом.

Како су се у овој школи изјаснили, сарадња са појединим родитељима чија су деца била учесници у пријављеним случајевима насиља, није била на задовољавајућем нивоу, због тога што родитељи ученика који су поступили насилно не уважавају перцепцију и верзију ученика који су претрпели насиље, док родитељи деце која су претрпела насиље показују нестрпљење и неразумевање за поступање ове школе према утврђеним процедурама. Један број родитеља бурно је реаговао у случају званичног позива ове школе за васпитно-дисциплински поступак, како се наводи. Дешавало се да буду агресивни у комуникацији са запосленима школе чак и у присуству школског полицајца. Међутим, како констатују запослени у овој школи, са већином родитеља остварује се добра сарадња.

У неким размотреним случајевима, учили смо да су ученици ове школе сами пријављивали одељењском старешини и стручним сарадницима да су претрпели вршњачко насиље, што указује на то да ученици препознају ситуације у којима су били изложени вршњачком насиљу и да су информисани о томе коме могу да се обрате у тим ситуацијама.

У **ОШ Свети Сава** до сазнања о вршњачком насиљу најчешће се долази на основу пријава дежурних наставника.

Ова школа навела је да није имала дилеме у примени процедура интервенције у случајевима вршњачког насиља, али је као главни проблем истакла незадовољство појединих родитеља поступцима школе.

Затим, школа је истакла да са надлежном школском управом има редовну сарадњу и извештава је о конкретним случајевима вршњачког насиља и начину реаговања. Како наводе у школи, надлежна школска управа пружа подршку школи у примени процедура реаговања на вршњачко насиље.

ОШ Свети Сава доставила је следећи податак о броју случајева вршњачког насиља, по врсти и нивоу, и то:

Табела број 2. Евидентирани случајеви вршњачког насиља у ОШ Свети Сава

Школска година	Ниво вршњачког насиља	Физичко насиље	Емоционално/ психичко насиље	Социјално насиље	Сексуално насиље	Дигитално насиље
2017/2018.	Први	2		5		
	Други					
	Трећи					
2018/2019.	Први	1		1		
	Други					
	Трећи					
2019/2020.	Први			2		
	Други					
	Трећи	2				
2020/2021.	Први					
	Други					
	Трећи					
2021/2022.	Први					
	Други					1
	Трећи	4				

Извор: ОШ Свети Сава

Као потенцијалне изворе и узроке вршњачког насиља, школа наводи: дезинтегрисаност породица, неуједначено васпитање, дефицит квалитетно проведеног времена родитеља са децом, урушавање вредности на свим нивоима, колективне и индивидуалне фрустрације, равнодушност и недостатак емпатије у заједници, као и чињеницу да су обрасци насиља све доступнији. Свакодневно презентовање експлицитних сцена бруталног насиља у медијима, насилни садржаји филмова, серија и игрица, облици примитивног и агресивног понашања у јавном дискурсу, према наводу школе, стварају плодно тло за ескалацију насиља међу младима. Истакли су да је у таквом друштвеном контексту улога школе веома комплексна и незавидна. Као место и време где се најчешће дешавају ситуације вршњачког насиља, школа наводи школско двориште и ходнике, током одмора.

Државној ревизорској институцији омогућен је увид у документацију у вези са пријављеним случајевима вршњачког насиља, за период 2019–2021. године. Том приликом утврдили смо следеће:

Увидом у документацију о једном случају вршњачког насиља, уочили смо да се Тим за заштиту од насиља није састао непосредно након сазнања о вршњачком сукобу. Наиме, службена белешка полицијског службеника садржи изјаву ученика која указује на то да је ученик одмах након инцидента о вршњачком сукобу, који се догодио у петак у раним јутарњим часовима, обавестио дежурну учитељицу која је потом информисала одељењског старешину ученика који су починили насиље. Међутим, иако су чланови школског колектива имали сазнање о вршњачком сукобу непосредно након што се догодио у школском дворишту за време одмора, случај није истог дана размотрен у овој школи већ се Тим за заштиту од насиља састао на почетку нове радне недеље, када је о трећем нивоу насиља обавештена и надлежна школска управа. У складу са Протоколом поступања у одговору на насиље, школа је дужна да у року од 24 сата, ситуацију трећег нивоа насиља пријави надлежној школској управи.

Увидом у евиденцију о случајевима вршњачког насиља, уочили смо да она не садржи писане изјаве актера вршњачког насиља, као ни писану пријаву догађаја, већ се, према наводима

представника ове школе, пријава насиља врши усменим обавештавањем директорке и чланова Тима за заштиту од насиља.

Утврдили смо да у неким размотреним случајевима, у записницима Тима за заштиту од насиља није констатован ниво вршњачког насиља. Предлог мера Тима за заштиту од насиља, приказан у записницима са одржаних састанака поводом разматрања случајева насиља, не предвиђа израду оперативних планова заштите за ученике нити израду планова појачаног васпитног рада, у случајевима у којима је израда ових планова обавезна.

Такође, уочили смо да постоји разлика у приступу приликом израде оперативних планова заштите. Тако на пример, у једном размотреном случају планови заштите за ученике који су учествовали у насиљу налазе се на истом обрасцу, из којег се не може установити да ли се оперативни план заштите односи на ученика који је извршио насиље, ученика који трпи насиље или сведоке догађаја, док је у другом случају наведени образац посебно попуњен за ученика који је претрпео и ученика који је починио насиље.

Достављена документација указује на то да је ова школа, за трећи ниво вршњачког насиља, активирала спољашњу заштитну мрежу, у оквиру које је остварена сарадња са Полицијском станицом Горњи Милановац и Центром за социјални рад.

ОШ Свети Сава изјаснила се да је у школској 2021/2022. години била појачана сарадња са Министарством унутрашњих послова Горњи Милановац и Центром за социјални рад. Такође, ова школа навела је да прати поступање наведених органа у решавању пријављеног вршњачког насиља. Доказом праћења поступања Министарства унутрашњих послова могу се сматрати службене белешке полицијских службеника које су достављене школи, док за Центар за социјални рад није достављена документација којом би се наведено могло потврдити.

Како су се у овој школи изјаснили, комуникација са родитељима је веома добра, али су поједини родитељи увек незадовољни поступцима запослених у школи и њихови захтеви се често односе на удаљење из школе ученика који су испојили насилно понашање.

У **Економској школи** до сазнања о насиљу најчешће долазе по пријави ученика предметном наставнику или одељењском старешини. Одељењски старешина даје ученику формулар/образац Изјава о догађају који ученик попуњава у присуству родитеља, у циљу обавештавања родитеља о конкретном случају. Уколико се из наведене изјаве јасно види да је реч о првом нивоу насиља, предмет се прослеђује одељењском старешини. Уколико није јасно о ком нивоу насиља се ради, окупља се цео тим за заштиту од насиља заједно са родитељима ученика. Записником са састанка тима за заштиту од насиља сагледавају се околности које су допринеле сукобу, утврђује се ниво насиља и дају се предлози за изрицање васпитно-дисциплинских мера.

Као недоумице са којима се сусретала у примени процедура интервенције у случајевима вршњачког насиља ова школа наводи ингеренције одељењских старешина за случајеве првог нивоа насиља. У претходном периоду, школа се није обраћала надлежној школској управи за помоћ поводом поступања у ситуацијама вршњачког насиља, пошто нису имали вршњачко насиље на трећем нивоу. Сарадњу са надлежном школском управом оцењују као задовољавајућу и ефикасну, у случају обављања неформалних контаката, у смислу добијања појашњења за одређена реаговања у школи.

Економска школа доставила је следећи податак о броју случајева вршњачког насиља, по врсти и нивоу, и то:

Табела број 3. Евидентирани случајеви вршњачког насиља у Економској школи

Школска година	Ниво вршњачког насиља	Физичко насиље	Емоционално /психичко насиље	Социјално насиље	Сексуално насиље	Дигитално насиље
2017/2018.	Први	1	2			
	Други					
	Трећи					
2018/2019.	Први	1	2			
	Други	1				
	Трећи					
2019/2020.	Први		2	1		
	Други	1		1		
	Трећи					
2020/2021.	Први					
	Други					1
	Трећи					
2021/2022.	Први					
	Други		1			
	Трећи					

Извор: Економска школа

Као најчешће изворе и узроке вршњачког насиља ова школа наводи: вербалне несугласице, импулсивно понашање ученика, неслушање, приватни ваншколски сукоби који се „преносе“ у школу. Сукоби међу ученицима најчешће се дешавају за време одмора.

Државној ревизорској институцији омогућен је увид у документацију у вези са пријављеним случајевима вршњачког насиља, за период 2019–2021. године. Том приликом утврдили смо следеће:

Увидом у Записнике са одржаних састанака Тима за заштиту од насиља поводом насилних догађаја, уочили смо да је овај тим у свим случајевима, почев од школске 2019/2020. године, закључно са 2021/2022. годином, констатовао процењени ниво и врсту вршњачког насиља, за разлику од записника са одржаних састанака у школској 2018/2019. години у којима недостаје констатација о томе. У Записницима са састанка овог тима, сагледане су и описане околности које су допринеле сукобу, констатовано је да су узете изјаве ученика у сукобу, процењени су ниво и врста насиља и дати су предлози за изрицање васпитно-дисциплинских мера. У записницима је наведено да ће се ефекти предузетих мера пратити од стране одељењског старешине, стручних сарадника и чланова Тима за заштиту од насиља.

Оперативни планови заштите за ученике који су били учесници у вршњачком насиљу за школску 2018/2019. годину не постоје, како су представници ове школе навели. Увидом у документацију за школску 2019/2020. годину установили смо да донети оперативни планови заштите, без обзира на то о којој врсти насиља се у конкретном случају ради, имају дефинисане исте циљеве. Према изјавама представника ове школе закључује се да су свесни чињенице да дефинисани циљеви треба да буду конкретнији, али да је у 90% забележених случајева проблем у комуникацији међу вршњацима, тако да су у том смислу они дефинисани као мере које утичу на карактеристике личности детета. Даље, у оперативним плановима се као активност за постизање дефинисаних циљева наводи само појачан васпитни рад и/или друштвено-користан рад, без конкретизације тога шта он укључује, у ком временском периоду треба да буде реализован и друго. У овој школи навели су да им формулисање циљева представља потешкоће, а да се појачани васпитни рад наводи као термин који препознаје Закон о основама система образовања и васпитања. Оперативни планови заштите за школску 2019/2020. годину донети су

за све евидентиране случајеве насиља у којима је постојала обавеза њиховог доношења, али су уопштено формулисани и исто дефинисани за ученике који су претрпели насиље и ученике који су починили насиље. Предвиђене активности у донетим оперативним плановима заштите укључују увек исте активности, на пример, часови одељењског старешине у циљу развијања толерантне атмосфере у одељењу; друштвено користан рад; саветодавни рад са учеником у циљу развијања способности за решавање проблема и комуникацију; праћење односа међу ученицима у одељењу у разговорима са одељењским старешином и ученицима; евалуацију реализације плана рада. Према изјавама представника ове школе, појединачни оперативни план заштите за посматраче догађаја се не ради, већ се најчешће ради оперативни план заштите за одељењску заједницу, а планиране активности су исте као код оперативних планова заштите ученика који су претрпели насиље и ученика који су починили насиље, осим навођења друштвено-корисног рада и саветодавног рада са учеником. Оперативни планови заштите који су донети, почев од школске 2020/2021. године, детаљнији су и конкретнији. Разлог наведеном је инструкција коју је Школска управа Чачак, у виду презентације са обрасцима како треба да изгледа оперативни план заштите, доставила школи. Представници ове школе посебно су истакли разлику у планираној активности у оквиру оперативног плана заштите која се односи на саветодавни рад са учеником који трпи насиље и појачани васпитни рад са учеником који је насиље извршио. Поред података о ученику са описом дотадашњег испољеног понашања, приказа проблема и процене нивоа насиља, оперативни планови заштите садрже и предвиђене циљеве, на пример, превенцију продубљивања сукоба; развијање способности за упознавање и прихватање сопствених вредности уз уважавање других ученика, неговање осећања и уочавање веза између осећања, потреба, мисли и акције, препознавање својих и туђих потреба; развијање самоодговорног и друштвено одговорног понашања и друго. Друштвено-користан рад је прецизније наведен једино у случају дигиталног насиља евидентираног у школској 2020/2021. години. Како је у овој школи наведено, Тим за заштиту од насиља углавном даје препоруку одељењском старешини да сам процени и испланира друштвено-користан рад, а који је у вези са конкретним насиљем.

С обзиром на то да у овој школи у наведеном периоду није забележен трећи ниво насиља, школа није укључивала спољашњу заштитну мрежу. Сарадња са родитељима ученика који су били укључени у вршњачко насиље била је добра, како наводе у овој школи.

У **Медицинској школи** до сазнања о насиљу најчешће долазе по пријави ученика који су трпели насиље, као и посматрача, затим од дежурних и предметних наставника, одељењских старешина који су препознали ризичне ситуације. Након обављеног усменог разговора са учеником/ученицима, коме присуствује бар један члан Тима за заштиту од насиља, обавештавају се родитељи свих актера и одељењски старешина. Директор је увек благовремено информисан од стране чланова Тима за заштиту од насиља и укључује се у процене и одлуке овог тима. Затим се, како наводе, у најкраћем временском року Тим за заштиту од насиља састаје да на основу прикупљених података процени степен насиља и ризика и донесе заједничку одлуку о даљем поступању. У зависности од процене степена насиља даље ангажовање овог тима је већег или мањег обима – уколико је први ниво насиља, остаје у надлежности одељењског старешине. Када ситуација насиља то захтева, овај тим има консултације и мимо састанака, некада и више пута. Након што се закључи да су прикупљени релевантни подаци, Тим за заштиту од насиља, на посебном састанку, доноси одлуку о поступању – изради оперативног плана заштите за ученика који је претрпео насиље, за ученика који је извршио насиље, као и за сведоке насиља.

Као недоумице са којима се сусретала у примени процедура интервенције у случајевима вршњачког насиља, ова школа наводи процену нивоа вршњачког насиља. Медицинска школа се надлежној школској управи за помоћ обрађала само у случајевима пријаве трећег нивоа насиља, како законска регулатива прописује. Повремено, ова школа имала је консултације са стручним

лицима у Министарству просвете. У начелу, Медицинска школа је задовољна сарадњом са надлежном школском управом, а унапређење те сарадње види кроз додатне обуке чланова Тима за заштиту од насиља, осталих запослених и родитеља, у реализацији надлежне школске управе.

Медицинска школа доставила је следећи податак о броју случајева вршњачког насиља, по врсти и нивоу, и то:

Табела број 4. Евидентирани случајеви вршњачког насиља у Медицинској школи

Школска година	Ниво вршњачког насиља	Физичко насиље	Емоционално /психичко насиље	Социјално насиље	Сексуално насиље	Дигитално насиље
2017/2018.	Први					
	Други					
	Трећи					
2018/2019.	Први					
	Други	2				
	Трећи	2				
2019/2020.	Први					
	Други	2				2
	Трећи	1				
2020/2021.	Први					
	Други					
	Трећи					
2021/2022.	Први					
	Други	2				
	Трећи					

Извор: Медицинска школа

Као потенцијалне изворе и узроке вршњачког насиља ова школа наводи све израженије тешкоће ученика у вербалној и невербалној комуникацији, измењен систем вредности као и нерешавани, игнорисани случајеви вршњачког насиља из прошлости – основне школе. Ситуације вршњачког насиља, како наводе, најчешће се јављају за време одмора, нешто ређе непосредно пре почетка наставе, у учионици, на ходницима, а у случајевима у којима су учествовали ученици других школа, најчешће пре или после наставе на путу до школе или на широј територији школског дворишта. У последње две године је нешто присутније дигитално насиље, најчешће првог нивоа, на приватним друштвеним мрежама ученика као и на онима које заједнички користе за потребе наставе на даљину.

Државној ревизорској институцији омогућен је увид у документацију у вези са пријављеним случајевима вршњачког насиља, за период 2019–2021. године. Том приликом установили смо следеће:

У записницима са састанака Тима за заштиту од насиља нигде се не констатује врста и ниво вршњачког насиља, као ни у осталој достављеној документацији. Како наводе представници ове школе, свесни су да је начињен пропуст у том смислу, али да то не значи да Тим за заштиту од насиља није вршио процену врсте и нивоа насиља и у складу са тим предузимао даље кораке у поступању. Даље наводе да Тим за заштиту од насиља усмено, на састанцима разматра и процењује ниво насиља, при чему често постоје недоумице око разврставања ситуације у први или други ниво насиља. Записником са састанка овог тима даје се опис стања/сукоба и предузете мере, а у зависности од процене повреде обавезе ученика предлажу се васпитне или васпитно-дисциплинске мере ученицима, уз истовремено обављање друштвено-корисног, односно хуманитарног рада.

Увидом у документацију за евидентирани случајеви вршњачког насиља установили смо да Тим за заштиту од насиља израђује оперативне планове заштите за починиоца насиља, за лице које трпи насиље и одељењску заједницу. Због чињенице да у документацији не постоји податак

о процењеном нивоу насиља, нисмо били у могућности да се уверимо да је у свим случајевима у којима је постојала обавеза израде оперативних планова заштите то и учињено. Да у свим случајевима ипак нису израђени оперативни планови заштите, закључили смо приликом увида у документацију, када су нам представници ове школе образлагали околности забележених случајева вршњачког насиља и том приликом указивали о ком нивоу насиља се ради. У оперативним плановима донетим у различитим ситуацијама вршњачког насиља понавља се највећи део активности усмерених на пружање подршке или промену понашања ученика, и то:

Оперативни планови за ученика који је претрпео насиље укључују следеће активности: педагошко-саветодавни рад са учеником и сарадња са одељењским старешином у циљу праћења статуса ученика; саветодавно-инструктивни рад са одељењским старешином у циљу упознавања ученика са правилима понашања, врстама насиља, начинима реаговања на насиље; психолошко-саветодавни рад са учеником у циљу пружања психолошке подршке и оснаживања ученика и појачана сарадња са родитељима.

Оперативни планови за ученика који је извршио насиље укључују следеће активности: педагошко-саветодавни рад са учеником у циљу (појачаног) васпитног рада са њим, праћења статуса ученика, процене ризика за понављање насиља, упознавања ученика са правилима понашања; психолошко-саветодавни рад са учеником у циљу (појачаног) васпитног рада и упућивања у начине конструктивног решавања конфликтне ситуације; појачана сарадња са родитељима и активности друштвено-корисног рада одређене уз изречену васпитно-дисциплинску меру.

Оперативни планови за одељењску заједницу укључују следеће активности: праћење атмосфере и појачан рад са одељењском заједницом – препознавање и класификовање насиља и реаговање на насиље и радионице са одељењском заједницом.

Прегледом документације констатовали смо да је у неколико случајева изречена конкретна мера друштвено-корисног рада (нпр. написати есеј на тему насиља и безбедности у школи који ће ученик читати на часу одељењског старешине и направити пано; истражити последице насиља и узроке и о томе одржати предавање на часу одељењског старешине; изградити есеј на тему моралност, људска и дечија права и агресивност и друго).

Увидом у документацију установили смо, да су неки случајеви вршњачког насиља окончани исписивањем ученика из ове школе, али да нема доказа да су након тога, за остале учеснике у вршњачком сукобу, реализоване мере подршке и појачаног васпитног рада. Такође, установили смо да у неким размотреним случајевима вршњачког насиља трећег нивоа, нисмо наишли на доказ о обавештавању надлежне школске управе о пријављеном вршњачком насиљу трећег нивоа. У тим случајевима, ова школа није иницирала сарадњу са институцијама из спољашње заштитне мреже, већ је спољашња заштитна мрежа активирана на основу пријава родитеља ученика. Медицинска школа је као слабост у функционисању спољашње заштитне мреже навела да не добија повратне информације о предузетим мерама, на пример, од стране полиције, у случајевима у којима је била укључена. Ова школа је задовољна комуникацијом и сарадњом са родитељима ученика који су укључени у вршњачко насиље. Родитељи се одазивају на позиве, конструктивно учествују у свим разговорима и прихватају мере које се предлажу у циљу превазилажења настале ситуације, као и у појачаном васпитном раду са њиховом децом.

Налаз 2.2: Школе – субјекти ревизије у већини случајева нису документовале ефекте предузетих мера и активности предложених оперативним плановима заштите за ученике

У спровођењу интервентних активности, између осталог, школа треба да евидентира случајеве насиља и прати остваривање конкретних оперативних планова заштите од насиља

другог и трећег нивоа и прати ефекте предузетих мера и активности. Одељењски старешина треба да бележи насиље на првом нивоу, прати и процењује делотворност предузетих мера и активности и то евидентира, док о случајевима који захтевају укључивање тима за заштиту од насиља (други и трећи ниво) документацију треба да води, чува и анализира психолог/педагог или други члан тима кога одреди директор школе.⁸⁶

У **ОШ М. П. Алас** документација о евидентираним случајевима вршњачког насиља чува се у регистраторима и разврстана је по школским годинама током којих су ситуације забележене. Увидом у наведену документацију за претходне три школске године, закључили смо да је евиденција о случајевима вршњачког насиља некомплетна, а да се документација чува на више места у оквиру школе (нпр. код психолога, код наставника, у регистратору, у електронском облику). Том приликом представници ове школе нису били сигурни да ли постоји и где се налази део документације за неке од разматраних случајева. Недостатак дела документације за поједине случајеве образложен је тиме да је могуће да је случај само размотрен на састанку Тима за заштиту од насиља и да о томе не постоји писани траг. Белешке о обављеним разговорима са ученицима налазе се у дневнику рада психолога.

Иако оперативни планови заштите треба да садрже и евалуацију плана, у највећем броју размотрених случајева нисмо наишли на писани траг о праћењу остваривања плана заштите, ефектима, одступањима и допунама. Даљим увидом у документацију констатовали смо да је у случају вршњачког насиља у којем је, по представци родитеља, 2019. године поступала просветна инспекција, ова школа сачинила Извештаје о реализацији индивидуалних планова заштите и документовала резултате предузетих мера, али у свим касније забележеним ситуацијама вршњачког насиља није наставила ову „добру праксу“. Такође из 2019. године, као пример да је праћено спровођење појачаног васпитног рада, може се навести случај у коме су актери били поједини ученици четвртог разреда ове школе. Представници школе истакли су да се у непосредној комуникацији запослених у овој школи, посебно чланова Тима за заштиту од насиља, разговора о евидентираним случајевима насиља. Како се наводи, обично на крају школске године, на последњем састанку Тима за заштиту од насиља, направи се краћи осврт на учестале проблеме и понашања ученика које треба у наредном периоду кориговати. Закључак је увек исти, да је проблем у вршњачкој комуникацији која понекад резултира физичким сукобом, те да је потребно побољшање вршњачке комуникације, прихватање различитости и већа међусобна толеранција. Такође, запажања овог тима су да је број пријављених случајева вршњачког насиља у порасту, јер је већа свест ученика о насиљу и реакцији на насиље. О наведеним запажањима није нам достављен писани траг.

У **ОШ Свети Сава** документација о евидентираним случајевима вршњачког насиља чува се у фасциклама. Увидом у наведену документацију за претходне три школске године, закључили смо да је евиденција о случајевима вршњачког насиља некомплетна, а да се документација чува на више места у оквиру школе (нпр. код психолога, код наставника, у фасциклама, у електронском облику). Том приликом представници ове школе нису били сигурни где се налази део документације за неке од разматраних случајева.

Иако је потребно да се ефекти предузетих мера и активности прате, у размотреним случајевима евиденција садржи извештај педагога само о предузетим мерама и то на начин који даје уопштени приказ ових мера. Како наводе, ефекти предложених мера се прате кроз међусобну комуникацију чланова школског колектива, а педагог и психолог у својим роковницима бележе разговоре са ученицима. Нема писаног трага о ефектима предузетих мера и активности, осим у случајевима евидентираним током 2022. године.

⁸⁶ Правилник о протоколу поступања у установи у одговору на насиље, злостављање и занемаривање.

У **Економској школи** документација о евидентираним случајевима вршњачког насиља чува се у регистраторима и разврстана је по школским годинама током којих су ситуације забележене. Увидом у наведену документацију за претходне три године, закључили смо да је евиденција о случајевима вршњачког насиља некомплетна за школску 2018/2019. годину, а да се документација чува на више места у оквиру школе (нпр. код психолога, код наставника, у регистратору, у електронском облику).

Увидом у документацију о евидентираним случајевима вршњачког насиља нисмо наишли на писани траг о праћењу ефеката предузетих мера и активности. У Економској школи ово образлажу тиме да се ефекти прате кроз консултације одељењских старешина, стручних сарадника и чланова Тима за заштиту од насиља, али се не документују.

У **Медицинској школи** документација о евидентираним случајевима вршњачког насиља чува се на више места. За сваки случај вршњачког насиља формиран је досије који се води код Тима за заштиту од насиља. Поред тога, одељењски старешина води евиденцију о саветодавном раду са учеником и родитељима, а психолог и педагог воде своју свеску рада у којој бележе састанке у вези са саветодавним радом са ученицима, што нам је дато на увид. Даље, посебно се води регистар васпитно-дисциплинских поступака по случајевима насиља.

У највећем броју размотрених случајева нисмо наишли на писани траг о праћењу остваривања плана заштите, што представници ове школе образлажу тиме да се прате ефекти предложених мера, али да о томе углавном нема писаног трага. На питање да ли одељењске старешине сачињавају извештај за педагошко-психолошку службу, имајући у виду да је овакав начин праћења предвиђен у донетим оперативним плановима заштите, навели су да се праћење ефеката препоручених мера врши само кроз усмену комуникацију.

Током школске 2018/2019. године, Тим за заштиту од насиља водио је евиденцију о току спровођења друштвено-корисног рада, односно хуманитарног рада, у којем је констатовао реализацију активности у вези са спровођењем истог, у складу са Правилником о евидентирању и праћењу друштвено-корисног, односно хуманитарног рада ученика Медицинске школе и извештавања о његовим ефектима, донетим у јануару 2019. године. За касније евидентираних случајеве вршњачког насиља није вођена евиденција о току спровођења друштвено-корисног рада односно хуманитарног рада већ се његова делотворност пратила кроз усмену комуникацију чланова школског колектива, како се наводи у Медицинској школи.

ЗАКЉУЧАК 3: Изостанком указивања на квалитет извештавања о остваривању програма заштите од насиља свим школама и примере добре праксе у спровођењу овог програма, пропушта се прилика да и на овај начин Министарство просвете пружи практичну помоћ школама да унапреде функционисање система заштите ученика од вршњачког насиља

Наш циљ био је да испитамо на који начин Министарство просвете прати стање у области превенције и заштите од вршњачког насиља и пружа подршку школама у примени процедура реаговања на вршњачко насиље.

Ревизијом смо утврдили следеће:

3.1 Школе су у обавези да Министарству просвете достављају годишњи извештај о остваривању програма заштите од насиља, а који нарочито треба да садржи анализу ефеката превентивних мера и активности и резултате самовредновања у овој области, број и врсту случајева вршњачког насиља, предузете интервентне мере и активности и њихове ефекте, у складу са Протоколом поступања у одговору на насиље.

Иако Министарство просвете напомиње да школе достављају наведени извештај као део извештаја о раду школе, у овој ревизији утврдили смо да је само једна од одабране четири школе, у посматраном периоду, сачинила наведени извештај, док су преостале три школе активности на реализацији Програма заштите од насиља приказале кроз годишњи извештај о раду тима за заштиту од насиља. Међутим, ни у једном од ових извештаја нису приказани подаци на основу којих би се могао стећи потпуни увид у оствареност програма заштите од насиља и његове ефекте.

Министарство просвете не пружа свим школама повратну информацију на годишњем нивоу о квалитету извештавања о остварености програма заштите од насиља, већ само појединим школама које су биле предмет стручно-педагошког надзора и спољашњег вредновања квалитета рада. Наведено ствара ризик од тога да Министарство просвете прикупљањем извештаја са недовољно информативним садржајем пропушта прилику да се информише о стању у овој области у свим школама на годишњем нивоу, а у циљу правовременог предлагања мера за ефикаснију заштиту ученика од вршњачког насиља.

3.2 Листу школа које су својим активностима постале примери добре праксе у спровођењу програма заштите од насиља, у складу са Законом о основном образовању и васпитању и Законом о средњем образовању и васпитању утврђује министар задужен за послове образовања и васпитања. Ова листа није утврђена, а у Министарству просвете образлажу да комплексност феномена вршњачког насиља и утицај више фактора на манифестовање вршњачког насиља усложњава процес одређивања критеријума за израду правичне листе школа које би представљале пример добре праксе.

Последица наведеног је пропуштена прилика да се указивањем на школе које остварују добру праксу у спровођењу програма заштите од насиља, осталим школама обезбеде практичне смернице за ефикасније дефинисање и спровођење овог програма.

Министарство просвете надлежно је да планира и прати развој образовања и васпитања, врши надзор над радом школа и врши проверу резултата остварености постављених циљева образовања и васпитања на републичком нивоу, у складу са Законом о основама система образовања и васпитања. Такође, ово министарство одговорно је, између осталог, за промоцију примера добре праксе и редовно праћење примене свих системских решења у области превенције и реаговања на вршњачко насиље, периодичну евалуацију њихове ефикасности и предлагање

нових мера за повећање ефективности у овој области.⁸⁷ Ово министарство пружа оперативну и стручну подршку школама, врши стручно-педагошки надзор у школама и спољашње вредновање квалитета њиховог рада. Просветни саветници у школским управама пружају школама помоћ и подршку приликом самовредновања и стручну помоћ у обезбеђивању заштите ученика од насиља. Саветници – спољни сарадници пружају саветодавну и стручну помоћ наставнику, васпитачу, стручном сараднику и тиму за заштиту од насиља, поступају по налогу министра и подносе му извештај о извршеном задатку. Такође, ово министарство врши инспекцијски надзор над радом школе и спровођењем закона и прописа донетих на основу њих.

Налаз 3.1: Министарство просвете не пружа свим школама повратну информацију о квалитету извештаја о остваривању програма заштите од насиља

Стање у области превенције и заштите од вршњачког насиља у школама, како се у Министарству просвете наводи, прати се кроз анализу обавештења о трећем нивоу насиља које су школе у обавези да доставе надлежној школској управи, путем извештаја о самовредновању рада школа и праћењем поступања школа у односу на представке упућене овом министарству. За праћење стања у овој области, Министарство просвете је истакло да се ослања на индикаторе којима се вреднује испуњеност стандарда у области квалитета Етос, а који су прописани Правилником о стандардима квалитета рада установе.⁸⁸ На пример, у оквиру стандарда квалитета „У школи функционише систем заштите од насиља“, индикатори су: у школи је видљиво и јасно изражен негативан став према насиљу; у школи функционише мрежа за решавање проблема насиља; школа организује активности за запослене, ученике и родитеље, које су директно усмерене на превенцију насиља; школа организује посебне активности подршке и васпитни рад са ученицима који су укључени у насиље (који испољавају насилничко понашање, трпе га или су сведоци). Стандарди у области квалитета Етос и индикатори којима се вреднује испуњеност ових стандарда приказани су у *Прилогу 3* овог извештаја.

Као предности које је уочило у области заштите ученика од вршњачког насиља, Министарство просвете наводи да: свака школа има тим за заштиту од насиља који се редовно састаје; свака школа има годишњи програм заштите од насиља и реализује превентивне активности; школе од 2018. године редовно пријављују ситуације трећег нивоа насиља; школе тимски спроводе планирање и реализацију појачаног васпитног рада. Са друге стране, како наводе, уочени су и недостаци, и то: слабости у функционисању спољашње заштитне мреже у виду изостанка сарадње са центрима за социјални рад и здравственим установама; изостанак сарадње са родитељима ученика при чему само мањи број школа против родитеља покреће прекршајну пријаву на основу члана 84 Закона о основама система образовања и васпитања којим је утврђена одговорност родитеља за повреду забране насиља учињену од стране ученика и за активно учешће у свим облицима васпитног рада са учеником; недовољан број стручних сарадника (психолога/педагога) који имају важну улогу у реализацији свих активности у домену заштите од насиља.

Министарство просвете је истакло да је на основу пристиглих обавештења о трећем нивоу насиља које овом министарству достављају школе, утврдило да се највећи проценат пријава/обавештења односи на пријаве вршњачког насиља (око 90% ситуација), у оквиру којег је у највећем броју случајева реч о физичком и комбинованом насиљу (вербално, психолошко и физичко насиље). Такође, изјаснили су се да је током 2020. године, Министарству просвете пристигло до 410 пријава о ситуацијама насиља. У односу на 2019. годину, укупан број пријава

⁸⁷ Оквирни акциони план за превенцију насиља у образовно-васпитним установама, Министарство просвете, јануар 2009. године.

⁸⁸ „Службени гласник РС - Просветни гласник“, бр. 14/2018 од 2. 8. 2018. године.

је смањен, услед пандемије изазване вирусом COVID 19 и преласка на онлајн наставу. Током последње две године (2020. и 2021. године), поред доминантних облика насиља – физичког и комбинованог, бележи се пораст пријава дигиталног насиља, како наводе у овом министарству.

Такође, Министарство просвете изнело је запажања да су програми заштите од насиља школа углавном уопштени, мање специфични и да се у изради ових програма у највећем броју не полази од годишњег извештаја рада и анализе школе о потребама. Уз напомену да је потребно да поред Тима за заштиту од насиља у изради овог програма учествују и друга тела и органи школе, Министарство просвете навело је да, у пракси, у изради програма учествују углавном стручни сарадници. Такође, методологија реализације превентивних активности требало би да буде свеобухватнија јер су, према речима овог министарства, у највећем броју доминантна предавања у односу на интерактивни приступ, путем организовања радионица и коришћења материјала којима би се привукла и задржала пажња ученика. Доминантан „предавачки“ приступ ствара отпор ученика према учешћу у превентивним активностима.

Наведене предности и недостаци резултат су праћења поступања школа путем извештаја о стручно-педагошком надзору, извештаја просветне инспекције, обавештења о поступању у ситуацијама трећег нивоа насиља, саветодавно-консултативног рада са школама, обраћања родитеља и поступања школе по пријавама, како наводе у овом министарству.

Међутим, осим извештаја за конкретне школе о извршеном стручно-педагошком надзору, поступању просветне инспекције или саветодавно-консултативном раду, не постоји јединствени извештај Министарства просвете којим би било приказано стање у области заштите ученика од вршњачког насиља, на нивоу свих школа у Републици Србији, а на основу анализе појединачних извештаја за конкретне школе, у циљу предлагања мера за унапређење превенције и одговора школа на вршњачко насиље.

У складу са Протоколом поступања у одговору на насиље, Министарству просвете школе треба да доставе извештај о остваривању програма заштите од насиља, који је саставни део годишњег извештаја о раду школе. Овај извештај нарочито треба да садржи: анализу ефеката превентивних мера и активности и резултате самовредновања у овој области, број и врсту случајева насиља, предузете интервентне мере и активности, као и њихове ефекте.

Овако конципиран извештај може послужити као полазна основа за сагледавање реализованих превентивних активности и спроведених процедура у ситуацијама вршњачког насиља у школама, како би се стекао увид у њихову правовременост и делотворност. Континуираном анализом оваквих извештаја, уз извештаје о стручно-педагошком надзору, извештаје просветне инспекције и других облика праћења поступања школа, могло би се на свеобухватнији начин пратити стање у области заштите ученика од вршњачког насиља.

Увидом у годишње извештаје о раду школе, за претходне три школске године, код три од посматране четири школе у овој ревизији, уверили смо се да не постоје извештаји о остваривању програма заштите од насиља, већ само извештаји о раду тима за заштиту од насиља. Ни у једном облику извештавања посматраних школа нисмо наишли на податке, на пример, о извршеној анализи ефеката превентивних мера и активности и предузетих интервентних мера и активности током школске године, а на основу којих би се планирао програм заштите од насиља за наредну годину.

Подаци прикупљени путем Упитника упућеног школама са територије Школске управе Београд и Школске управе Чачак⁸⁹ указују на то да од 159 школа (55%) које су одговориле на Упитник, њих 59 (37%) нема извештај о остваривању програма заштите од насиља, док 100 школа (63%) наводе да сачињавају овај извештај. Одговори школа које су се изјасниле да

⁸⁹ Укупно 289 основних и средњих школа.

сачињавају извештај о остваривању програма заштите од насиља, указују на то да око 40% њих у овим извештајима не приказује ефекте превентивних и интервентних мера и активности.

Просветни саветници увид у податке и анализе о остваривању програма заштите од насиља остварују током стручно-педагошког надзора и током спољашњег вредновања школа, према наводима Министарства просвете.

Стручно-педагошки надзор врши се на основу годишњег плана стручно-педагошког надзора, у оквиру школске управе, а на основу одређених критеријума, као и по налогу министра надлежног за послове образовања и васпитања.⁹⁰ У оквиру стручно-педагошког надзора прве области квалитета рада „Планирање, програмирање и извештавање“ предмет надзора могу бити сви програмски садржаји у школском програму, годишњем плану рада школе, развојном плану школе, извештају о раду школе, па самим тим предмет надзора може бити и програм заштите од насиља. Стручно-педагошки надзор обавља се на терену, кроз разговоре са члановима школског колектива, увидом у прописану документацију и евиденцију и анализом њиховог садржаја. Спољашње вредновање квалитета рада школе спроводи се најмање једном у шест година, а може и чешће према процени надлежне школске управе, на захтев министра надлежног за послове образовања и васпитања или на захтев школе.⁹¹ Оно се спроводи у циљу утврђивања остварених прописаних циљева и исхода у образовању и васпитању, а кроз оцењивање квалитета свих области дефинисаних стандардима квалитета рада школа. Просветни саветници, у оквиру вршења спољашњег вредновања квалитета рада школе, вреднују, поред осталих, области квалитета Етос и Подршка ученицима и том приликом процењују начин функционисања рада тима за заштиту од насиља, примену процедура у заштити од насиља, као и планирање, реализацију и самовредновање превентивних активности у конкретној школи.

Према подацима Министарства просвете, у периоду 2019–2021. године, спроведена су 132 стручно-педагошка надзора⁹² која су се односила на ситуације вршњачког насиља у школама. Како наводе у овом министарству, активности просветних саветника које се тичу проблема вршњачког насиља у школама само су део њихових активности и немају учестала поступања у вези са тим, с обзиром на то да се многе ситуације насиља међу ученицима решавају на нивоу школе.

Први циклус спољашњег вредновања школа спроведен је у периоду 2012–2018. године. Нови циклус спољашњег вредновања школа започет је у октобру 2019. године, али је делом прекинут због епидемијске ситуације. До марта 2022. године спољашњим вредновањем квалитета рада обухваћене су 131 основна и 3 средње школе. Након првог циклуса спољашњег вредновања школа⁹³ закључено је да према добијеним резултатима вредновања, школе представљају демократске институције у којима се негују толеранција и промоција највиших вредности, што није у пуној сагласности са резултатима праћења од стране просветних саветника и инспектора. Такође, закључено је да налази о томе да су школе безбедне средине, у којима функционише мрежа за решавање проблема насиља, у којима се спровode превентивне активности, анализирају случајеви насилног понашања и примењују одговарајуће мере интервенције, не кореспондирају са све чешћим случајевима насилног понашања. Наведена одступања, у овом министарству, образложена су давањем нешто виших оцена у односу на реално стање, како би се напори школа подржали. У циљу усаглашавања критеријума приликом спољашњег вредновања и стручно-педагошког надзора, у протеклом периоду организовани су стручни скупови и обуке за просветне саветнике и спољашње евалуаторе, како наводе у овом министарству.

⁹⁰ Правилник о стручно-педагошком надзору.

⁹¹ Правилник о вредновању квалитета рада установе.

⁹² 2019. године 57, 2020. године 31, 2021. године 44.

⁹³ Завод за вредновање квалитета образовања и васпитања, у марту 2020. године, представио је Резултате спољашњег вредновања школа у првом циклусу вредновања 2012–2018. године.

Имајући у виду све напред наведено, на ризик од тога да је Министарству просвете отежано сагледавање ефеката предузетих мера и активности на нивоу свих школа у области заштите од вршњачког насиља, указује нам следеће: да се увид у реализацију програма заштите од насиља остварује током стручно-педагошког надзора и током спољашњег вредновања, који се не обављају за све школе сваке године; да у школама – субјектима ревизије нисмо наишли на годишње извештаје односно податке о остварености програма заштите од насиља, што упућује на ризик од тога да и остале школе, које нису биле предмет надзора у претходном периоду, немају наведени извештај, односно податке о ефектима предузетих мера и активности; да од школа које су одговориле на Упитник, 37% школа не сачињава посебан извештај о остваривању програма заштите од насиља, док око 40% школа не приказује ефекте превентивних и интервентних мера и активности у свом извештају о остваривању програма заштите од насиља.

Кроз указивање свим школама на неопходност побољшања квалитета у извештавању о остваривању програма заштите од насиља, Министарство просвете могло би да обезбеди ефикаснију основу за континуирано сагледавање квалитета превенције и одговора школа на вршњачко насиље и предлагање начина унапређења система.

Налаз 3.2: Министарство просвете није утврдило Листу школа које су својим активностима постале примери добре праксе у спровођењу програма заштите од насиља

Министарство просвете описало је начин на који пружа подршку школама у примени процедура реаговања на вршњачко насиље. Како наводе, прву подршку школама пружају просветни саветници који, поред стручно-педагошког надзора над радом школе, школама пружају и стручну саветодавну подршку. Консултације школе са просветним саветницима могу бити телефонске, одвијати се електронским путем или непосредно, организовањем састанака у просторијама надлежне школске управе или школе. Такође, у школу могу бити упућени и саветници – спољни сарадници за заштиту од насиља. Овај вид подршке огледа се у упућивању школе на процедуре и на начин реализације активности, на пример: на који начин прикупити информације, обавити разговоре са родитељима који не исказују спремност за сарадњу, како планирати појачани васпитни рад са ученицима, планирати активности у одељењу и слично. На иницијативу школске управе, просветне инспекције или школе, Одсек за људска и мањинска права у образовању⁹⁴ такође пружа саветодавну подршку школама путем консултација као и непосредним организовањем састанака у Министарству просвете или у школској управи у сарадњи са просветним саветницима. У посебно осетљивим ситуацијама, саветници из Одсека за људска и мањинска права у образовању и просветни саветници одлазе у школу, а у неким случајевима овом теренском раду придружује се и просветна инспекција, што зависи од сложености ситуације.

У циљу илустровања подршке коју Министарство просвете пружа школама, ово министарство доставило је Државној ревизорској институцији извештаје о обављеном стручно-педагошком надзору и извештаје о пруженој стручној помоћи за школе у оквиру Школске управе Београд и Школске управе Чачак, у периоду 2019–2021. године. Неке од препорука у овим извештајима су: извршити анализу стања безбедности у школи и у односу на резултате планирати мере и активности које имају за циљ стварање сигурног и подстицајног окружења; програм заштите од насиља урадити у складу са Протоколом поступања у одговору на насиље; унапредити квалитет планирања програма заштите од насиља кроз праћење реализације превентивних активности; програм превенције оперативно разрадити (конкретизовати активности, динамику, циљне групе и носиоце активности); упознати запослене, родитеље и

⁹⁴ Организациона јединица Министарства просвете.

ученике са Протоколом поступања у одговору на насиље и са Посебним протоколом за заштиту деце и ученика од насиља, злостављања и занемаривања у образовно-васпитним установама; приликом израде индивидуалног плана заштите, као и плана појачаног васпитног рада, водити рачуна о томе да имају јасну структуру са конкретним активностима, као и временском динамиком на основу које треба да се врши квалитетна анализа предложених мера и њихово прилагођавање уколико се укаже потреба; интензивирати сарадњу са надлежним центром за социјални рад и друго.

Преглед школа којима је, у оквиру Школске управе Београд и Школске управе Чачак, пружена подршка на наведени начин, а за које су извештаји просветних саветника достављени ревизорском тиму, приказан је у *Прилогу 4* овог извештаја.

Поред наведеног, Министарство просвете указало је на то да се консултације школа са овим министарством обављају свакодневно, а обављају их просветни саветници и саветници овог министарства из Одсека за људска и мањинска права у образовању. Велики број консултација са саветницима из наведеног одсека обавља се телефонским путем, а Државној ревизорској институцији достављени су поједини извештаји и преписке остварене путем мејла, као докази о наведеној сарадњи.

У посматраном периоду, наведени облици сарадње остварени су са три од четири школе које су у овој ревизији били субјекти. Тако на пример, кроз извештај о стручно-педагошком надзору који је извршен у ОШ Свети Сава, наведене су мере за отклањање недостатака и унапређивање образовно-васпитног рада, и то између осталог: да се у складу са Протоколом поступања у одговору на насиље уради извештавање о предузетим мерама и планирање у програму заштите од насиља; да се Програм за заштиту од насиља уради у складу са Протоколом поступања у одговору на насиље; да Извештај о раду школе садржи кратку процену ефикасности предузетих мера; да се документација и евиденција о раду Тима за заштиту од насиља усагласе и воде према Протоколу поступања у одговору на насиље; да се изврши подсећање ученика и запослених на поштовање и примену овог протокола и друго. У случају ОШ М. П. Алас Министарство просвете поступило је по представи родитеља, ради саветовања и пружања стручне подршке школи. Том приликом предложене су, између осталог, мере за унапређивање рада, и то: евалуирати реализацију активности индивидуалног плана заштите у сарадњи са родитељима; користити капацитете групног рада и подршке вршњака у настави, ваннаставним активностима и на часовима одељењске заједнице и друго. У случају Економске школе, између осталог, Министарство просвете указало је на крајње формалистички приступ програмирању и планирању, на шта посредно указује план рада Тима за заштиту од насиља у коме је већи фокус стављен на израду процедура, него на превентивне активности засноване на специфичним, узрасним и развојним потребама ученика.

Поред просветних саветника и саветника из Одсека за људска и мањинска права у образовању, помоћ школама пружају и саветници – спољни сарадници за област заштите од насиља, које бира министар и који поступају по налогу министра и подносе му извештај о извршеном задатку. Тако је на пример, према Решењу о избору саветника – спољних сарадника за предмете, групе и области предмета, активности и стручне послове, укупан број ангажованих саветника спољних сарадника за заштиту од насиља, за период од 1. маја 2021. године до 30. априла 2022. године, био 73⁹⁵, који су преко надлежних школских управа пружали саветодавну и едукативну подршку школама у заштити од насиља. Од тог броја, у оквиру Школске управе Београд и Школске управе Чачак, ангажовано је 13, односно два саветника – спољна сарадника.

Министарство просвете изјаснило се да не постоје посебни извештаји за саветнике – спољне сараднике за заштиту од насиља, већ су саветници – спољни сарадници у обавези да

⁹⁵ 73 од укупно ангажованих 372 саветника – спољна сарадника за све предмете, групе и области предмета, активности и стручне послове (око 20%).

доставе типски извештај Одељењу за координацију рада школских управа, а додатну документацију која доказује које су активности реализовали просветном саветнику који је задужен за праћење њиховог рада на нивоу школских управа. Према подацима које је Министарство просвете доставило, саветници – спољни сарадници реализовали су већи број радионица о темама превенције и сузбијања насиља, пружали су стручну подршку тиму за заштиту у поступању поводом жалбе родитеља, бавили се предлозима начина рада са родитељима са циљем јачања поверења у васпитне поступке наставника, спровели су истраживања на тему дигиталног насиља и на тему појавних облика насиља и друго. Тако се на пример, из извештаја о истраживању на тему дигиталног насиља спроведеног у шест основних школа Моравичког управног округа, види да ученике основних школа одликује ризично понашање на интернету и да се ученици сусрећу са узнемирујућим садржајима на интернету, да изложеност дигиталном насиљу расте са узрастом, да су девојчице више изложене дигиталном насиљу од дечака, да су ученици градских школа у односу на ученике сеоских школа више изложени дигиталном насиљу и друго.

Просветна инспекција током редовних инспекцијских надзора над радом школе утврђује да ли школа има сва потребна документа, укључујући документа којима се планира и уређује област заштите од насиља (годишњи програм заштите од насиља као саставни део годишњег плана рада школе), школски програм, развојни план школе, формиран тим за заштиту од насиља, затим годишњи извештај о раду, укључујући извештај о реализацији програма заштите од насиља и извештај о раду тима за заштиту од насиља. Тако је, на пример, спроведен ванредни инспекцијски надзор по пријави вршњачког насиља у ОШ М. П. Алас и том приликом наложене су мере за отклањање незаконитости. Између осталог, наложено је да директор школе обезбеди спровођење, праћење, извештавање и вођење документације у вези са појачаним васпитним радом са ученицима као и да се предузму мере и активности и појача васпитни рад са учеником који је учествовао у вршњачким сукобима. Такође је наложено, да директор појача педагошко-инструктивни рад са одељењским старешином у циљу повећања компетенција у раду са ученицима.

У складу са Законом о основном образовању и васпитању и Законом о средњем образовању и васпитању, листу школа које су својим активностима постале примери добре праксе у спровођењу програма заштите од насиља утврђује министар задужен за послове образовања и васпитања.

Листа школа које су својим активностима постале пример добре праксе у спровођењу програма заштите од насиља није утврђена. Како су у Министарству просвете навели, комплексност феномена вршњачког насиља и утицај више фактора на манифестовање вршњачког насиља усложњавају процес одређивања критеријума за израду правичне листе школа које би представљале пример добре праксе. Неки од фактора који у значајној мери утичу на превенцију ситуација вршњачког насиља, као и на адекватно решавање истих су: контекст и окружење у којем се налази школа, број ученика, као и подршка коју школа добија од стране спољашње мреже заштите (нпр. социјална и здравствена заштита, полиција, јединица локалне самоуправе).

Због недоумица које постоје у планирању превентивних активности и примени прописаног поступања у интервенцији, школе – субјекти ревизије позитивно су се изјасниле о потреби постојања примера добре праксе у овој области, који би им омогућио развијање нових идеја које би могле да примене, у складу са својим специфичностима. Такође, од укупно 159 школа које су нам одговориле на Упитник, 147 (92%) изјаснило се о томе да би им указивање на примере добре праксе путем објављивања наведене листе помогло у дефинисању и спровођењу програма заштите од насиља.

V Захтев за доставу одазивног извештаја

Субјект ревизије је, на основу члана 40 став 1 Закона о Државној ревизорској институцији, дужан да поднесе Државној ревизорској институцији писани извештај о отклањању откривених несврсисходности (одазивни извештај) у року од 90 дана почев од наредног дана од дана уручења овог извештаја.

Одазивни извештај мора да садржи:

- 1) навођење ревизије, на коју се он односи;
- 2) кратак опис несврсисходности у пословању, које су откривене ревизијом;
- 3) приказивање мера исправљања.

Мере исправљања су мере које субјект ревизије предузима да би отклонио несврсисходности у свом пословању или мере умањења ризика од појављивања одређене несврсисходности у свом будућем пословању за чије предузимање субјект ревизије мора поднети уз одазивни извештај одговарајуће доказе.

Субјект ревизије је обавезан да у одазивном извештају искаже мере исправљања по основу откривених несврсисходности односно свих закључака и налаза датих у Извештају о ревизији сврсисходности пословања, као и да поступи по датим препорукама осим оних који су отклоњени у току обављања ревизије и садржани у поглављу Мере предузете у поступку ревизије. За мере исправљања је дужан да уз одазивни извештај достави доказе према следећем:

1. За налазе, односно несврсисходности првог приоритета, односно које је могуће отклонити у року од 90 дана субјекти ревизије су у обавези да доставе доказе о отклањању несврсисходности односно предузимању мера исправљања;
2. За налазе, односно несврсисходности другог приоритета, односно које је могуће отклонити у року до годину дана и трећег приоритета, односно које је могуће отклонити у року до три године, субјект ревизије обавезан је да достави акциони план у којем ће описати мере и активности које ће бити предузете ради отклањања несврсисходности или смањења ризика од појављивања несврсисходности у будућем пословању као и планирани период предузимања мера и одговорно лице.

На основу члана 40 став 2 Закона о Државној ревизорској институцији одазивни извештај је јавна исправа која је потписана и оверена печатом од стране одговорног лица субјекта ревизије.

Државна ревизорска институција ће оценити веродостојност одазивног извештаја, тј. провериће истинитост навода о мерама исправљања, предузетим од стране субјекта ревизије, подносиоца одазивног извештаја. У случају потребе извршиће се и провера веродостојности одазивног извештаја. Такође, извршиће се и оцена да ли су мере исправљања исказане у одазивном извештају задовољавајуће.

Сагласно члану 57 став 1 тачка 3) Закона о Државној ревизорској институцији, ако субјект ревизије у чијем су пословању откривене несврсисходности, не поднесе у прописаном року Институцији одазивни извештај, против одговорног лица субјекта ревизије поднеће се захтев за покретање прекршајног поступка.

Ако се оцени да одазивни извештај не указује да су откривене несврсисходности отклоњене на задовољавајући начин, сматра се да субјект ревизије крши обавезу доброг пословања. Ако се ради о незадовољавајућем отклањању значајне несврсисходности, сматра се да постоји тежи облик кршења обавезе доброг пословања. У овим случајевима Државна ревизорска институција

је овлашћена да предузима мере сагласно члану 40 ст. 7 до 13 Закона о Државној ревизорској институцији.

VI Накнадни догађаји

У уводном делу извештаја, у оквиру Обима и ограничења ревизије, навели смо да је, између осталих, субјект ревизије било Министарство просвете, науке и технолошког развоја, као и да је ревизијом био обухваћен период од 2019. до 2021. године, уз коришћење података из ранијег периода. Такође, у уводном делу извештаја, навели смо да је ревизија спроведена у периоду од маја до октобра 2022. године. Поред тога, у делу извештаја Резиме и препоруке, Државна ревизорска институција дала је субјектима ревизије препоруке у циљу ефикаснијег обезбеђивања заштите ученика од вршњачког насиља. У овом делу извештаја наводимо догађаје који су наступили у току спровођења ревизије, који немају утицаја на налазе и закључке до којих смо дошли спроводећи ревизију, али су важни за јасније одређивање надлежности за спровођење датих препорука.

Од дана ступања на снагу Закона о изменама и допунама Закона о министарствима⁹⁶, односно од 22. октобра 2022. године, Министарство просвете, науке и технолошког развоја наставља рад, у складу са делокругом утврђеним овим законом, као Министарство просвете. Утврђени делокруг обухвата, између осталог, обављање послова државне управе који се односе на истраживање, планирање и развој основног и средњег образовања. Сходно томе, за спровођење препорука датих Министарству просвете, науке и технолошког развоја надлежно је Министарство просвете.

⁹⁶ „Службени гласник РС“, број 116/2022.

Прилози

Прилог 1 – Методологија избора школа – субјеката ревизије

У циљу избора школа – субјеката ревизије, у првом кораку извршили смо избор школских управа, а у другом кораку избор једне основне школе и једне средње школе из сваке одабране школске управе.

На нивоу основног образовања нисмо посматрали музичке и балетске школе, школе за ученике са сметњама у развоју и инвалидитетом и школе за образовање одраслих.

На нивоу средњег образовања нисмо посматрали уметничке школе и школе за ученике са сметњама у развоју и инвалидитетом.

1 корак – Избор школских управа

У првом кораку школске управе⁹⁷ разврстали смо у два стратума према укупном броју ученика у основним школама и средњим школама⁹⁸.

Први стратум чине школске управе у оквиру којих основне и средње школе похађа више од 100.000 ученика. У другом стратуму налазе се школске управе са мање од 100.000 ученика у основним и средњим школама.

У наредном кораку, из сваког стратума одабрали смо школску управу у чијим је основним и средњим школама у три школске године⁹⁹ забележен највећи број пријава ситуација вршњачког насиља¹⁰⁰.

Из првог стратума одабрана је Школска управа Београд, са укупно пријављеном 331 ситуацијом вршњачког насиља у основним и средњим школама, у посматране три школске године.

Из другог стратума одабрана је Школска управа Чачак, са укупно 128 пријављених ситуација вршњачког насиља у основним и средњим школама, у посматране три школске године.

Наведено је приказано у *Табели број 5*.

Школска управа Београд обухвата подручје Града Београда – 17 градских општина (Чукарица, Вождовац, Врачар, Нови Београд, Палилула, Раковица, Савски венац, Стари град, Земун, Звездара, Барајево, Гроцка, Лазаревац, Обреновац, Младеновац, Сопот, Сурчин).

Школска управа Чачак обухвата Чачак, Горњи Милановац, Ивањицу и Лучане.

⁹⁷ 16 школских управа и Група за стручно-педагошки надзор за општине Нови Пазар, Тутин и Сјеница.

⁹⁸ Гимназије и средње стручне школе.

⁹⁹ Школска 2018/2019, школска 2019/2020. и школска 2020/2021. година.

¹⁰⁰ Пријаве ситуација вршњачког насиља трећег нивоа од стране школа и пријаве које су директно Министарству просвете упутили родитељи/ученици.

Табела број 5. Први корак у избору субјеката ревизије – избор школских управа

Редни број	Школска управа	Укупан број ученика	Укупан број пријава ситуација вршњачког насиља*
<i>I</i>	<i>II</i>	<i>III</i>	<i>IV</i>
I стратум - школске управе са више од 100.000 ученика			
1	Београд	185.925	331
2	Нови Сад	101.873	51
II стратум - школске управе са мање од 100.000 ученика			
3	Зрењанин	61.795	88
4	Ниш	56.043	108
5	Ваљево	47.338	49
6	Лесковац	44.778	19
7	Пожаревац	36.270	74
8	Сомбор	35.160	79
9	Крагујевац	31.153	42
10	Група за стручно-педагошки надзор за општине Нови Пазар, Тутин и Сјеница	26.491	8
11	Ужице	26.157	70
12	Крушевац	22.913	93
13	Чачак	21.981	128
14	Јагодина	20.424	39
15	Зајечар	19.953	6
16	Краљево	18.889	37
17	Косовска Митровица	15.768	нема података

*школска 2018/2019, 2019/2020. и 2020/2021. година
Извор података: Министарство просвете

II корак – Избор школа – субјеката ревизије у оквиру одабраних школских управа

У оквиру Школске управе Београд налази се 167 основних школа и 72 средње школе. У оквиру Школске управе Чачак постоји 38 основних школа и 12 средњих школа.

У циљу избора школа – субјеката ревизије из одабраних школских управа у овом кораку применили смо два критеријума.

Применом критеријума највећег укупног броја пријава ситуација вршњачког насиља у посматране три школске године, начинили смо ужи избор основних школа и средњих школа у одабраним школским управама који је приказан у табелама у наставку.

Применом другог критеријума – највећег броја пријава ситуација вршњачког насиља Министарству просвете од стране родитеља/ученика, за субјекте ревизије одабрали смо:

1. у оквиру Школске управе Београд:
  - 1.1. Основну школу „Михаило Петровић Алас“, Београд и
  - 1.2. Медицинску школу, Београд;

2. у оквиру Школске управе Чачак:
 2.1. Основну школу „Свети Сава“ Горњи Милановац и
 2.2. Економску школу, Чачак.

Табела број 6. Број пријава вршњачког насиља у основним школама у оквиру Школске управе Београд, током школске 2018/2019, 2019/2020. и 2020/2021. године

Редни број	Град – Општина	Насеље	Назив основне школе	Укупан број пријава вршњачког насиља I критеријум	Број пријава вршњачког насиља од стране родитеља II критеријум	Број пријава вршњачког насиља 3. нивоа од стране школе
I	II	III	IV	V (VI + VII)	VI	VII
1	Београд - Обреновац	Обреновац	Прва обреновачка основна школа	8	3	5
2	Београд - Палилула	Палилула	Филип Вишњић	8	1	7
3	Београд - Стари град	Стари град	Михаило Петровић Алас	8	7	1
4	Београд - Стари град	Стари град	Дринка Павловић	8	1	7
5	Београд - Вождовац	Вождовац	Доситеј Обрадовић	7	3	4
6	Београд - Стари град	Стари град	Вук Караџић	7	3	4
7	Београд - Палилула	Палилула	Милена Павловић Барили	7	0	7
8	Београд - Вождовац	Вождовац	Филип Филиповић	5	0	5
9	Београд - Земун	Земун	Раде Кончар	5	1	4
10	Београд - Нови Београд	Нови Београд	Кнегиња Милица	5	0	5
11	Београд - Нови Београд	Нови Београд	Бранко Радичевић	5	1	4
12	Београд - Палилула	Борча	Јован Ристић	5	0	5
13	Београд - Вождовац	Вождовац	Змај Јова Јовановић	4	3	1
14	Београд - Звездара	Звездара	Стеван Синђелић	4	1	3
15	Београд - Сурчин	Бечмен	Душан Вукасовић Диоген	4	0	4
16	Београд - Нови Београд	Нови Београд	Душко Радовић	4	2	2
17	Београд - Нови Београд	Нови Београд	Лаза Костић	4	2	2
18	Београд - Нови Београд	Нови Београд	Драган Лукић	4	0	4
19	Београд - Обреновац	Обреновац	Јован Јовановић Змај	4	0	4
20	Београд - Палилула	Палилула	Др Арчибалд Рајс	4	0	4
21	Београд - Палилула	Палилула	Јован Поповић	4	0	4
22	Београд - Раковица	Раковица	Иво Андрић	4	1	3
23	Београд - Сопот	Сопот	Јелица Миловановић	4	0	4
24	Београд - Чукарица	Чукарица	Љуба Ненадовић	4	1	3
25	Београд - Вождовац	Вождовац	Карађорђе	3	0	3
26	Београд - Вождовац	Вождовац	Војвода Степа	3	0	3
27	Београд - Звездара	Звездара	Владислав Петковић Дис	3	1	2

28	Београд - Звездара	Звездара	Јелена Петковић	3	0	3
29	Београд - Звездара	Звездара	Марија Бурсаћ	3	1	2
30	Београд - Звездара	Звездара	Деспот Стефан Лазаревић	3	2	1
31	Београд - Земун	Земун	Петар Кочић	3	1	2
32	Београд - Сурчин	Сурчин	22. октобар	3	0	3
33	Београд - Лазаревац	Лазаревац	Кнез Лазар	3	0	3
34	Београд - Лазаревац	Велики Црљени	Свети Сава	3	1	2
35	Београд - Нови Београд	Нови Београд	Борислав Пекић	3	0	3
36	Београд - Нови Београд	Нови Београд	Иван Гундулић	3	1	2
37	Београд - Палилула	Палилула	Васа Пелагић	3	1	2
38	Београд - Раковица	Раковица	Коста Абрашевић	3	0	3
39	Београд - Раковица	Раковица	Бранко Ћопић	3	2	1
40	Београд - Чукарица	Чукарица	Уједињене нације	3	2	1
41	Београд - Чукарица	Велика Моштаница	Бранко Радичевић	3	1	2
42	Београд - Вождовац	Рипањ	Вук Караџић	2	0	2
43	Београд - Врачар	Врачар	Краљ Петар II Карађорђевић	2	0	2
44	Београд - Гроцка	Калуђерица	Алекса Шантић	2	1	1
45	Београд - Гроцка	Винча	Никола Тесла	2	0	2
46	Београд - Звездара	Звездара	Десанка Максимовић	2	0	2
47	Београд - Звездара	Звездара	Иван Горан Ковачић	2	0	2
48	Београд - Звездара	Звездара	Павле Савић	2	1	1
49	Београд - Земун	Земун	Мајка Југовића	2	1	1
50	Београд - Земун	Земун	Светозар Милетић	2	0	2
51	Београд - Земун	Земун	Лазар Саватић	2	2	0
52	Београд - Земун	Земун	Гаврило Принцип	2	0	2
53	Београд - Земун	Земун	Соња Маринковић	2	2	0
54	Београд - Земун	Земун	Бранко Радичевић	2	1	1
55	Београд - Сурчин	Сурчин	Вук Караџић	2	1	1
56	Београд - Сурчин	Бољевци	Бранко Радичевић	2	1	1
57	Београд - Нови Београд	Нови Београд	Надежда Петровић	2	0	2
58	Београд - Нови Београд	Нови Београд	Радоје Домановић	2	1	1
59	Београд - Обреновац	Дражевац	Дражевац	2	0	2
60	Београд - Раковица	Раковица	Никола Тесла	2	1	1
61	Београд - Раковица	Раковица	Владимир Роловић	2	2	0
62	Београд - Савски венац	Савски венац	Исидора Секулић	2	1	1
63	Београд - Савски венац	Савски венац	Радојка Лакић	2	1	1
64	Београд - Стари град	Стари град	Краљ Петар I	2	0	2
65	Београд - Стари град	Стари град	Браћа Барух	2	1	1
66	Београд - Стари град	Стари град	Скадарлија	2	1	1

67	Београд - Чукарица	Чукарица	Филип Кљајић Фића	2	1	1
68	Београд - Чукарица	Чукарица	Мирослав Антић	2	0	2
69	Београд - Чукарица	Чукарица	Ђорђе Крстић	2	0	2
70	Београд - Чукарица	Чукарица	Браћа Јерковић	2	0	2
71	Београд - Чукарица	Остружница	Карађорђе	2	0	2
72	Београд - Земун	Земун	Сава Шумановић	2	0	2
73	Београд - Гроцка	Калуђерица	Милоје Васић	2	1	1
74	Београд - Барајево	Барајево	Кнез Сима Марковић	1	0	1
75	Београд - Вождовац	Вождовац	Бора Станковић	1	0	1
76	Београд - Вождовац	Вождовац	Ђура Даничић	1	0	1
77	Београд - Врачар	Врачар	Свети Сава	1	0	1
78	Београд - Врачар	Врачар	НХ Синиша Николајевић	1	1	0
79	Београд - Врачар	Врачар	Светозар Марковић	1	0	1
80	Београд - Гроцка	Гроцка	Илија Гарашанин	1	0	1
81	Београд - Гроцка	Бегалица	Иво Лола Рибар	1	0	1
82	Београд - Звездара	Звездара	Драгојло Дудић	1	0	1
83	Београд - Лазаревац	Дудовица	Михаило Младеновић Сеља	1	0	1
84	Београд - Младеновац	Младеновац	Момчило Живојиновић	1	0	1
85	Београд - Младеновац	Младеновац	Коста Ђукић	1	0	1
86	Београд - Нови Београд	Нови Београд	Ђуро Стругар	1	1	0
87	Београд - Нови Београд	Нови Београд	Јован Дучић	1	1	0
88	Београд - Нови Београд	Нови Београд	Влада Обрадовић Камени	1	1	0
89	Београд - Нови Београд	Нови Београд	Младост	1	1	0
90	Београд - Обреновац	Стублине	Живојин Перић	1	0	1
91	Београд - Палилула	Палилула	Јован Цвијић	1	0	1
92	Београд - Палилула	Борча	Стеван Сремац	1	0	1
93	Београд - Раковица	Раковица	Ђура Јакшић	1	1	0
94	Београд - Раковица	Раковица	14. октобар	1	1	0
95	Београд - Раковица	Раковица	Франце Прешерн	1	1	0
96	Београд - Савски венац	Савски венац	Петар Петровић Његош	1	1	0
97	Београд - Савски венац	Савски венац	Војвода Мишић	1	0	1
98	Београд - Савски венац	Савски венац	Војвода Радомир Путник	1	1	0
99	Београд - Сопот	Мала Иванча	Милорад Мића Марковић	1	0	1
100	Београд - Сопот	Рогача	Јанко Катић	1	0	1
101	Београд - Чукарица	Чукарица	Стефан Дечански	1	1	0
102	Београд - Чукарица	Сремчица	Вук Караџић	1	0	1
103	Београд - Чукарица	Сремчица	Душко Радовић	1	0	1
104	Београд - Земун	Земун	Михајло Пупин	1	0	1
105	Београд - Обреновац	Обреновац	Јефимија	1	0	1

106	Београд - Барајево	Вранић	Павле Поповић	0	0	0
107	Београд - Вождовац	Вождовац	Милан Ђ. Милићевић	0	0	0
108	Београд - Вождовац	Вождовац	Јанко Веселиновић	0	0	0
109	Београд - Вождовац	Вождовац	Веселин Маслеша	0	0	0
110	Београд - Вождовац	Вождовац	Бранислав Нушић	0	0	0
111	Београд - Вождовац	Вождовац	Јајинци	0	0	0
112	Београд - Вождовац	Рипањ	Војвода Путник	0	0	0
113	Београд - Вождовац	Бели Поток	Васа Чарапић	0	0	0
114	Београд - Врачар	Врачар	Јован Миодраговић	0	0	0
115	Београд - Врачар	Врачар	Владислав Рибникар	0	0	0
116	Београд - Гроцка	Врчин	Свети Сава	0	0	0
117	Београд - Гроцка	Умчари	Мића Стојковић	0	0	0
118	Београд - Звездара	Звездара	Вељко Дугошевић	0	0	0
119	Београд - Звездара	Звездара	Ћирило и Методије	0	0	0
120	Београд - Звездара	Звездара	1300 каплара	0	0	0
121	Београд - Земун	Земун	Сутјеска	0	0	0
122	Београд - Земун	Земун	Горња Варош	0	0	0
123	Београд - Земун	Земун	Илија Бирчанин	0	0	0
124	Београд - Земун	Земун	Бошко Палковљевић Пинки	0	0	0
125	Београд - Земун	Земун	Светислав Голубовић Митраљета	0	0	0
126	Београд - Сурчин	Добановци	Стеван Сремац	0	0	0
127	Београд - Земун	Угриновци	Станко Марић	0	0	0
128	Београд - Сурчин	Јаково	Вожд Карађорђе	0	0	0
129	Београд - Лазаревац	Јунковац	Слободан Пенезић Крцун	0	0	0
130	Београд - Лазаревац	Степојевац	Вук Караџић	0	0	0
131	Београд - Лазаревац	Рудовци	Рудовци	0	0	0
132	Београд - Лазаревац	Лазаревац	Дуле Караклајић	0	0	0
133	Београд - Лазаревац	Вреоци	Диша Ђурђевић	0	0	0
134	Београд - Лазаревац	Лазаревац	Војислав Вока Савић	0	0	0
135	Београд - Лазаревац	Барошевац	Милорад Лабудовић Лабуд	0	0	0
136	Београд - Младеновац	Влашка	Бора Лазић	0	0	0
137	Београд - Младеновац	Велика Крсна	Биса Симић	0	0	0
138	Београд - Младеновац	Ковачевац	Живомир Савковић	0	0	0
139	Београд - Младеновац	Јагњило	Милица Милошевић	0	0	0
140	Београд - Младеновац	Младеновац	Свети Сава	0	0	0
141	Београд - Нови Београд	Нови Београд	Марко Орешковић	0	0	0
142	Београд - Нови Београд	Нови Београд	Краљ Александар I	0	0	0
143	Београд - Нови Београд	Нови Београд	Ратко Митровић	0	0	0
144	Београд - Нови Београд	Нови Београд	Јован Стерија Поповић	0	0	0

145	Београд - Нови Београд	Нови Београд	Милан Ракић	0	0	0
146	Београд - Нови Београд	Нови Београд	20. октобар	0	0	0
147	Београд - Обреновац	Обреновац	Посавски партизани	0	0	0
148	Београд - Обреновац	Скела	Никола Тесла	0	0	0
149	Београд - Обреновац	Грабовац	ОШ Грабовац	0	0	0
150	Београд - Обреновац	Барич	14. октобар	0	0	0
151	Београд - Палилула	Палилула	Ослободиоци Београда	0	0	0
152	Београд - Палилула	Палилула	Влада Аксентијевић	0	0	0
153	Београд - Палилула	Палилула	Старина Новак	0	0	0
154	Београд - Палилула	Палилула	Стеван Дукић	0	0	0
155	Београд - Палилула	Палилула	Зага Маливук	0	0	0
156	Београд - Палилула	Борча	Раде Драинац	0	0	0
157	Београд - Палилула	Падинска Скела	Олга Петров	0	0	0
158	Београд - Палилула	Палилула	Иван Милутиновић	0	0	0
159	Београд - Савски венац	Савски венац	Стефан Немања	0	0	0
160	Београд - Сопот	Раља	Цана Марјановић	0	0	0
161	Београд - Чукарица	Чукарица	Јосиф Панчић	0	0	0
162	Београд - Чукарица	Чукарица	Бановић Страхиња	0	0	0
163	Београд - Чукарица	Чукарица	Милош Црњански	0	0	0
164	Београд - Чукарица	Умка	Доситеј Обрадовић	0	0	0
165	Београд - Чукарица	Рушањ	Аца Милосављевић	0	0	0
166	Београд - Палилула	Овча	Краљица Марија	0	0	0
167	Београд - Вождовац	Вождовац	Данило Киш	0	0	0
Укупан број пријава				273	74	199

Извор података: Министарство просвете

Табела број 7. Број пријава вршњачког насиља у средњим школама у оквиру Школске управе Београд, током школске 2018/2019, 2019/2020. и 2020/2021. године

Редни број	Град – Општина	Насеље	Назив средње школе	Укупан број пријава вршњачког насиља I критеријум	Број пријава вршњачког насиља од стране родитеља II критеријум	Број пријава вршњачког насиља 3. нивоа од стране школе
I	II	III	IV	V (VI + VII)	VI	VII
1	Београд - Нови Београд	Нови Београд	Графичко-медијска школа	6	0	6
2	Београд - Звездара	Звездара	Грађевинска школа	5	0	5
3	Београд - Звездара	Звездара	Медицинска школа	3	1	2
4	Београд - Стари град	Стари град	Електротехничка школа „Стари град“	3	0	3
5	Београд - Савски венац	Савски венац	Угоститељско-туристичка школа	3	0	3

6	Београд - Звездара	Звездара	Шеста београдска гимназија	3	0	3
7	Београд - Земун	Земун	Правно-биротехничка школа „Димитрије Давидовић“	3	0	3
8	Београд - Палилула	Палилула	Средња техничка ПТТ школа	2	0	2
9	Београд - Палилула	Палилула	Електротехничка школа „Раде Кончар“	2	0	2
10	Београд - Звездара	Звездара	Техноарт Београд - школа за машинство и уметничке занате	2	0	2
11	Београд - Раковица	Раковица	Машинска школа „Радоје Дакић“	2	0	2
12	Београд - Земун	Земун	Земунска гимназија	2	0	2
13	Београд - Земун	Земун	Електротехничка школа „Земун“	2	0	2
14	Београд - Земун	Земун	Саобраћајно-техничка школа	2	1	1
15	Београд - Младеновац	Младеновац	Техничка школа	2	1	1
16	Београд - Барајево	Барајево	Средња школа	2	0	2
17	Београд - Звездара	Звездара	Седма београдска гимназија	2	0	2
18	Београд - Стари град	Стари град	Прва економска школа	1	0	1
19	Београд - Стари град	Стари град	Трговачка школа	1	0	1
20	Београд - Стари град	Стари град	Правно-пословна школа Београд	1	0	1
21	Београд - Стари град	Стари град	Ваздухопловна академија	1	0	1
22	Београд - Вождовац	Вождовац	Дванаеста београдска гимназија	1	0	1
23	Београд - Вождовац	Вождовац	Школа за дизајн текстила	1	0	1
24	Београд - Врачар	Врачар	Четрнаеста београдска гимназија	1	0	1
25	Београд - Палилула	Палилула	Пољопривредна школа са домом ученика ПК „Београд“	1	0	1
26	Београд - Нови Београд	Нови Београд	Техничка школа „Змај“	1	0	1
27	Београд - Гроцка	Гроцка	Средња школа	1	0	1
28	Београд - Обреновац	Обреновац	Гимназија у Обреновцу	1	0	1
29	Београд - Обреновац	Обреновац	Техничка школа	1	0	1
30	Београд - Стари град	Стари град	Прва београдска гимназија	0	0	0
31	Београд - Стари град	Стари град	Математичка гимназија	0	0	0
32	Београд - Стари град	Стари град	Електротехничка школа „Никола Тесла“	0	0	0
33	Београд - Стари град	Стари град	Техничка школа „Дрво арт“	0	0	0
34	Београд - Савски венац	Савски венац	Филолошка гимназија	0	0	0
35	Београд - Савски венац	Савски венац	Гимназија „Свети Сава“	0	0	0
36	Београд - Савски венац	Савски венац	Четврта београдска гимназија	0	0	0
37	Београд - Савски венац	Савски венац	Медицинска школа „Београд“	0	0	0
38	Београд - Звездара	Звездара	Зуботехничка школа	0	0	0
39	Београд - Савски венац	Савски венац	Школа за бродарство, бродоградњу и хидроградњу	0	0	0
40	Београд - Вождовац	Вождовац	Техничка школа за дизајн коже	0	0	0
41	Београд - Савски венац	Савски венац	Школа за дизајн	0	0	0
42	Београд - Вождовац	Вождовац	Осма београдска гимназија	0	0	0

43	Београд - Вождовац	Вождовац	Друга економска школа	0	0	0
44	Београд - Вождовац	Вождовац	Школа за негу лепоте	0	0	0
45	Београд - Вождовац	Вождовац	Геолошка и хидрометеоролошка школа „Милутин Миланковић“	0	0	0
46	Београд - Врачар	Врачар	Трећа београдска гимназија	0	0	0
47	Београд - Врачар	Врачар	Техничка школа ГСП	0	0	0
48	Београд - Палилула	Палилула	Пета београдска гимназија	0	0	0
49	Београд - Палилула	Палилула	Железничка техничка школа	0	0	0
50	Београд - Врачар	Врачар	Архитектонска техничка школа	0	0	0
51	Београд - Звездара	Звездара	Грађевинско техничка школа „Бранко Жежељ“	0	0	0
52	Београд - Раковица	Раковица	Гимназија „Патријарх Павле“	0	0	0
53	Београд - Раковица	Раковица	Пета економска школа Раковица	0	0	0
54	Београд - Чукарица	Чукарица	Тринаеста београдска гимназија	0	0	0
55	Београд - Чукарица	Чукарица	Хемијско-прехранбена технолошка школа	0	0	0
56	Београд - Чукарица	Чукарица	Техничка школа	0	0	0
57	Београд - Нови Београд	Нови Београд	Девета гимназија „Михаило Петровић Алас“	0	0	0
58	Београд - Нови Београд	Нови Београд	Десета гимназија „Михајло Пупин“	0	0	0
59	Београд - Земун	Земун	„Политехника“ - школа за нове технологије	0	0	0
60	Београд - Нови Београд	Нови Београд	Средња туристичка школа	0	0	0
61	Београд - Нови Београд	Нови Београд	Техничка школа „Нови Београд“	0	0	0
62	Београд - Земун	Земун	Економска школа „Нада Димић“	0	0	0
63	Београд - Земун	Земун	Медицинска школа „Надежда Петровић“	0	0	0
64	Београд - Младеновац	Младеновац	Гимназија	0	0	0
65	Београд - Обреновац	Обреновац	Пољопривредно-хемијска школа	0	0	0
66	Београд - Сопот	Сопот	Економско-трговинска школа	0	0	0
67	Београд - Сопот	Сопот	Машинска школа „Космај“	0	0	0
68	Београд - Лазаревац	Лазаревац	Гимназија	0	0	0
69	Београд - Лазаревац	Лазаревац	Техничка школа „Колубара“	0	0	0
70	Београд - Звездара	Звездара	Геодетска техничка школа	0	0	0
71	Београд - Стари град	Стари град	Спортска гимназија	0	0	0
72	Београд - Звездара	Звездара	Фармацеутско - физиотерапеутска школа	0	0	0
Укупан број пријава				58	3	55

Извор података: Министарство просвете

Табела број 8. Број пријава вршњачког насиља у основним школама у оквиру Школске управе Чачак, током школске 2018/2019, 2019/2020. и 2020/2021. године

Редни број	Град – Општина	Насеље	Назив основне школе	Укупан број пријава вршњачког насиља I критеријум	Број пријава вршњачког насиља од стране родитеља II критеријум	Број пријава вршњачког насиља 3. нивоа од стране школе
I	II	III	IV	V (VI + VII)	VI	VII
1	Чачак	Горња Горевница	Степа Степановић	12	4	8
2	Горњи Милановац	Горњи Милановац	Свети Сава	10	8	2
3	Чачак	Чачак	Ратко Митровић	10	0	10
4	Чачак	Чачак	Др Драгиша Мишовић	8	5	3
5	Чачак	Чачак	Милица Павловић	8	7	1
6	Чачак	Чачак	Вук Караџић	7	6	1
7	Горњи Милановац	Горњи Милановац	Десанка Максимовић	4	0	4
8	Горњи Милановац	Горњи Милановац	Момчило Настасијевић	4	1	3
9	Чачак	Бресница	Ђенерал Марко Ђ. Катанић	4	1	3
10	Чачак	Заблаће	Владислав Петковић Дис	3	1	2
11	Ивањица	Ивањица	Милинко Кушић	2	1	1
12	Ивањица	Прилике	Сретен Лазаревић	2	0	2
13	Чачак	Мрчајевци	Татомир Анђелић	2	0	2
14	Чачак	Атеница	Свети Сава	2	0	2
15	Горњи Милановац	Таково	Таковски устанак	1	0	1
16	Ивањица	Девићи	Проф. др Недељко Кошанин	1	0	1
17	Лучани	Котража	Котража	1	0	1
18	Чачак	Чачак	Филип Филиповић	1	1	0
19	Чачак	Прељина	Прељина	1	0	1
20	Чачак	Доња Трепча	22. децембар	1	1	0
21	Горњи Милановац	Рудник	Арсеније Лома	0	0	0
22	Горњи Милановац	Прањани	Иво Андрић	0	0	0
23	Горњи Милановац	Горњи Милановац	Краљ Александар I	0	0	0
24	Ивањица	Међуречје	Вучић Величковић	0	0	0
25	Ивањица	Свештица	Кирило Савић	0	0	0
26	Ивањица	Катићи	Мићо Матовић	0	0	0
27	Ивањица	Братљево	Милан Вучићевић Зверац	0	0	0
28	Ивањица	Ковиле	Светозар Марковић	0	0	0
29	Ивањица	Кушићи	Мајор Илић	0	0	0
30	Лучани	Гуча	Академик Миленко Шушић	0	0	0
31	Лучани	Горачићи	Горачићи	0	0	0

32	Лучани	Вича	Марко Пајић	0	0	0
33	Лучани	Каона	Вук Караџић	0	0	0
34	Лучани	Лучани	Милан Благојевић	0	0	0
35	Чачак	Трнава	Свети Ђакон Авакум	0	0	0
36	Чачак	Чачак	Танаско Рајић	0	0	0
37	Чачак	Слатина	Бранислав Петровић	0	0	0
38	Чачак	Пријевор	Божо Томић	0	0	0
Укупан број пријава				84	36	48

Извор података: Министарство просвете

Табела број 9. Број пријава вршњачког насиља у средњим школама у оквиру Школске управе Чачак, током школске 2018/2019, 2019/2020. и 2020/2021. године

Редни број	Град – Општина	Насеље	Назив средње школе	Укупан број пријава вршњачког насиља I критеријум	Број пријава вршњачког насиља од стране родитеља II критеријум	Број пријава вршњачког насиља 3. нивоа од стране школе
I	II	III	IV	V (VI + VII)	VI	VII
1	Чачак	Чачак	Прехрамбено-угоститељска школа	9	6	3
2	Чачак	Чачак	Економска школа	8	7	1
3	Чачак	Чачак	Машинско-саобраћајна школа	8	3	5
4	Чачак	Чачак	Техничка школа	7	5	2
5	Ивањица	Ивањица	Техничка школа	7	2	5
6	Горњи Милановац	Горњи Милановац	Економско-трговачка школа „Књаз Милош“	4	0	4
7	Горњи Милановац	Горњи Милановац	Техничка школа Јован Жујовић	1	1	0
8	Горњи Милановац	Горњи Милановац	Гимназија „Таковски устанак“	0	0	0
9	Чачак	Чачак	Гимназија	0	0	0
10	Чачак	Чачак	Медицинска школа	0	0	0
11	Ивањица	Ивањица	Гимназија	0	0	0
12	Лучани	Гуча	Средња школа „Драгачево“	0	0	0
Укупан број пријава				44	24	20

Извор података: Министарство просвете

Напомена: У току ревизије, увидом у евиденцију школа – субјеката ревизије о ситуацијама трећег нивоа вршњачког насиља, утврдили смо да постоје одступања у односу на податке које је доставило Министарство просвете. Разлике које постоје у подацима Министарства просвете и одабраних школа, о броју пријављених случајева трећег нивоа насиља и ситуација вршњачког насиља које су пријавили родитељи, у овом министарству образлажу тиме да је могуће да нису сачуване све пријаве школа јер се ради о информисању, да је могуће да су у овај број пријава грешком обухваћене и пријаве родитеља које се не односе на вршњачко насиље, него на друге сегменте рада (насиље родитеља, додатна подршка ученицима, оцењивање и друго),

да је више пута унета пријава једног родитеља који се по истом питању више пута обратио овом министарству или је дошло до техничке грешке приликом уноса података.

Посматрајући све основне и средње школе, као најчешће разлоге због којих су се родитељи ученика обраћали Министарству просвете, ово министарство навело је незадовољство родитеља поступањем школе поводом случајева вршњачког насиља, сматрајући да школа не предузима активности или да нема ефеката.

Прилог 2 – Специфични циљеви у превенцији и интервенцији¹⁰¹

Специфични циљеви у превенцији

- Стварање и неговање климе прихватања, толеранције и уважавања;
- Укључивање свих интересних група (деца, ученици, наставници, стручни сарадници, административно и помоћно особље, директори, родитељи, старатељи, локална заједница) у доношење и развијање програма превенције;
- Подизање нивоа свести и повећање осетљивости свих укључених у живот и рад установе за препознавање насиља, злостављања и занемаривања;
- Дефинисање процедура и поступака за заштиту од насиља и реаговање у ситуацијама насиља;
- Информисање свих укључених у живот и рад установе о процедурама и поступцима за заштиту од насиља и реаговање у ситуацијама насиља;
- Унапређивање компетенција наставног и ваннаставног особља, деце, ученика, родитеља, старатеља и локалне заједнице за уочавање и решавање проблема насиља, злостављања и занемаривања.

Специфични циљеви у интервенцији

- Спровођење поступака и процедура реаговања у ситуацијама насиља;
- Успостављање система ефикасне заштите деце у случајевима насиља;
- Стално праћење и евидентирање врста и учесталости насиља и процењивање ефикасности програма заштите;
- Ублажавање и отклањање последица насиља и реинтеграција детета/ученика у заједницу вршњака и живот установе;
- Саветодавни рад са децом/ученицима који трпе насиље, који врше насиље и који су посматрачи насиља.

¹⁰¹ Посебни протокол за заштиту деце и ученика од насиља, злостављања и занемаривања у образовно-васпитним установама.

Прилог 3 – Стандарди и индикатори квалитета рада школе у области квалитета Етос¹⁰²

Област квалитета Етос

Стандарди квалитета	Индикатори
<p><i>Успостављени су добри међуљудски односи</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> ✓ У школи постоји доследно поштовање норми којима је регулисано понашање и одговорност свих. ✓ За дискриминаторско понашање у школи доследно се примењују мере и санкције. ✓ За новопридошле ученике и запослене у школи примењују се разрађени поступци прилагођавања на нову школску средину. ✓ У школи се користе различите технике за превенцију и конструктивно решавање конфликта.
<p><i>Резултати ученика и наставника се подржавају и промовишу</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Успех сваког појединца, групе или одељења прихвата се и промовише као лични успех и успех школе. ✓ У школи се примењује интерни систем награђивања ученика и запослених за постигнуте резултате. ✓ У школи се организују различите активности за ученике у којима свако има прилику да постигне резултат/успех. ✓ Ученици са сметњама у развоју и инвалидитетом учествују у различитим активностима установе.
<p><i>У школи функционише систем заштите од насиља</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> ✓ У школи је видљиво и јасно изражен негативан став према насиљу. ✓ У школи функционише мрежа за решавање проблема насиља у складу са Протоколом о заштити деце/ученика од насиља, злостављања и занемаривања у образовно-васпитним установама. ✓ Школа организује активности за запослене у школи, ученике и родитеље, које су директно усмерене на превенцију насиља. ✓ Школа организује посебне активности подршке и васпитни рад са ученицима који су укључени у насиље (који испољавају насилничко понашање, трпе га или су сведоци).

¹⁰² Правилник о стандардима квалитета рада установе.

<p><i>У школи је развијена сарадња на свим нивоима</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> ✓ У школи је организована сарадња стручних и саветодавних органа. ✓ Школа пружа подршку раду ученичког парламента и другим ученичким тимовима. ✓ У школи се подржавају иницијативе и педагошке аутономије наставника и стручних сарадника. ✓ Родитељи активно учествују у животу и раду школе. ✓ Наставници, ученици и родитељи организују заједничке активности у циљу јачања осећања припадности школи.
<p><i>Школа је центар иновација и васпитно-образовне изузетности</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Школа је препознатљива као центар иновација и васпитно-образовне изузетности у широј и ужој локалној и стручној заједници. ✓ Наставници континуирано преиспитују сопствену васпитно-образовну праксу, мењају је и унапређују. ✓ Наставници нова сазнања и искуства размењују са другим колегама у установи и ван ње. ✓ Резултати успостављеног система тимског рада и партнерских односа на свим нивоима школе представљају примере добре праксе. ✓ Школа развија иновативну праксу и нова образовна решења на основу акционих истраживања.

Прилог 4 – Преглед школа за које су сачињени извештаји о стручно-педагошком надзору и пруженој стручној помоћи школама¹⁰³

Табела број 10. Школе за које су сачињени извештаји о стручно-педагошком надзору који се односе на вршњачко насиље, у оквиру Школске управе Београд

2017/2018.	2018/2019.	2019/2020.	2020/2021.	2021/2022.
ОШ „Никола Тесла“ Раковица	Правно-пословна школа Београд	ОШ „Иван Гундулић“ Нови Београд	ОШ „Душко Радовић“ Нови Београд	ОШ „Јелена Ђетковић“ Звездара
	ОШ „Младост“ Нови Београд	ОШ „Вук Караџић“ Стари град		ОШ „Свети Сава“ Врачар
	ОШ „Стеван Синђелић“ Звездара	ОШ „Бранко Ћопић“ Раковица		
	ОШ „Скадарлија“ Стари град	ОШ „Бранко Ћопић“ Раковица		
	ОШ „Раде Кончар“ Земун			

Табела број 11. Школе за које су сачињени извештаји о пруженој стручној помоћи који се односе на вршњачко насиље, у оквиру Школске управе Београд

2017/2018.	2018/2019.	2019/2020.	2020/2021.	2021/2022.
ОШ „Владислав Петковић Дис“, Звездара	ОШ „Вук Караџић“ Вождовац	Средња школа Барајево	Саобраћајно-техничка школа, Земун	ОШ „Дринка Павловић“ Стари град
	ОШ „Јован Дучић“ Нови Београд	ОШ „Вук Караџић“ Стари град		ОШ „Михајло Пупин“, Земун
	ОШ „Карађорђе“, Вождовац	ОШ „Светозар Милетић“ Земун		ОШ „Јелена Ђетковић“, Звездара
	ОШ „Вук Караџић“ Вождовац	ОШ „22. октобар“ Сурчин		
	ОШ „Јелена Ђетковић“, Звездара			
	ОШ „Михаило Петровић Алас“, Стари град			
	ОШ „Дринка Павловић“ Стари град			
	ОШ „Дринка Павловић“ Стари град			
	ОШ „Франце Прешерн“, Раковица			
	ОШ „Стефан Немања“ Савски венац			

¹⁰³ Извор: Министарство просвете.

Табела број 12. Школе за које су сачињени извештаји о стручно-педагошком надзору који се односе на вршњачко насиље, у оквиру Школске управе Чачак

2017/2018.	2018/2019.	2019/2020.	2020/2021.	2021/2022.
ОШ „Милица Павловић“ Чачак	ОШ „Ратко Митровић“ Чачак	ОШ „ Степа Степановић“ Горња Горевница		ОШ „Милица Павловић“ Чачак
ОШ „Вук Караџић“ Чачак	Економска школа Чачак			ОШ „Свети Сава“ Горњи Милановац
Техничка школа Ивањица				ОШ „Др Драгиша Мишовић“ Чачак

Табела број 13. Школе за које су сачињени извештаји о о пруженој стручној помоћи који се односе на вршњачко насиље, у оквиру Школске управе Чачак

2017/2018.	2018/2019.	2019/2020.	2020/2021.	2021/2022.
	ОШ „Др Драгиша Мишовић“ Чачак		ОШ „Милица Павловић“ Чачак	
			Машинско-саобраћајна школа Чачак	
			ОШ „Филип Филиповић“ Чачак	